

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**III. MURAD'A SUNULAN GAZANIN VE SAVAŞ ATLARININ FAZİLETİNE DAİR
BİR ESER: MİFTÂHU'L-‘ADÂLE (53b-104b)
(İNCELEME- METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP GÜNEY

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ METİN SAMANCI

BİLECİK, 2024

10425872

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**III. MURAD'A SUNULAN GAZANIN VE SAVAŞ ATLARININ FAZİLETİNE DAİR
BİR ESER: MİFTÂHU'L-‘ADÂLE (53b-104b)
(İNCELEME- METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP GÜNEY

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ METİN SAMANCI

BİLECİK, 2024

10425872

BEYAN

III. Murad'a Sunulan Gazanın ve Savaş Atlarının Faziletine Dair Bir Eser: Miftâhu'l-‘Adâle (53b-104b) (İnceleme -Metin) adlı yüksek lisans tezimin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi, vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	X
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:		/.....	

Zeynep GÜNEY

Tarih

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

Türk Edebiyatı, Türk toplumunun çeşitli anlayışlara sahip olması sebebiyle farklı dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemlerden en hacimli olan Klasik Türk Edebiyatı dönemi hem eser sayısı hem de eser niteliği açısından önem teşkil eder. Eserler, dönem hakkında siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik, askeri vb. birçok alanda ciddi bilgi verici ve yol gösterici niteliktedirler. Bu dönemdeki eserlerin varlığı çağımız öncesinde yaşayan insanların nasıl düşünüp anladıklarıyla ilgili bize bakış açısı da sunmaktadır.

Savaş atları, gaza, gazilik, din büyükleri ve önemli şahsiyetlerin menkıbeleri ile adalet mefhumunun merkeze alındığı, tez çalışmamız olan “*Miftâhu’l-‘Adâle*” adlı eser için evvela Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Koleksiyonu 562 numarada kayıtlı bulunan eserin dijital kopyasına ulaşılmıştır. Eser, şekil ve içerik açısından incelenmiş, inceleme kısmında Times New Roman, metin kısmında ise DEV RA fontu kullanılmıştır.

Tezimizin giriş bölümünde; III. Murad Dönemi’nin esere etkisi, nüshanın tanıtımı ve eserin müellifi ele alındı. İnceleme bölümünde; eserin türü ile ilgili çıkarımlara, eserin içeriğine, esere tesir eden ayet ve hadislerle, eserde adı geçen şahıs, mekan ve olaylara yer verildi. Çalışmanın son bölümüne ise eserin çeviriyazısı ile tıpkıbasımı dahil edildi.

Bu tez çalışmasında danışmanlığımı yaparak bana yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi Metin SAMANCI’ya, bu kıymetli eseri bulmamıza yardımcı olan Dr. Uğur ÖZTÜRK’e, Arapça ibâreleri okumamda, hadis tespit ve çevirilerinde bana yardımcı olan kuzenim Burak İSPİR’e, Dr. Hamdi ELSOUDİ ve Ali YILDIZ’a, tezimin hazırlık sürecinde her türlü sorumluluklarımı üstlenen annem Kâtibe GÜNEY’e, anlayışlarından dolayı ailem ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ediyorum.

Zeynep GÜNEY

2024

ÖZET

III. MURAD'A SUNULAN GAZANIN VE SAVAŞ ATLARININ FAZİLETİNE DAİR BİR ESER: MİFTÂHU'L-‘ADÂLE (53b-104b)

(İNCELEME -METİN)

Bu çalışmada 1574-1595 yılları arasında hüküm süren, kitaplara düşkünlüğü ile bilinen Osmanlı sultanı III. Murad’a sunulan 1578’den önce kaleme alındığı tahmin edilen *Miftâhu’l-‘Adâle* ‘Adaletin Anahtarı’ isimli, manzum parçalar da içeren mensur bir eser incelenmiştir. Şeyh İbrahim Tennûrî’nin (ö.1482) soyundan gelen Ebussu’ûd bin Sa’dullâh (ö. 1595?) tarafından kaleme alınan ve iki babdan oluşan bu eserin ilk babı gaza ve gazilerin faziletlerine, ikinci babı ise gaza için kullanılan bineklerin faziletlerine ayrılmıştır.

Çalışmada eser ve müellifi hakkında bilgi verilmiş ve eserin ilişkili olabileceği siyasetname, gazavatname gibi türler hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Ardından eserin içeriği ortaya konmuştur. Müellif ele aldığı her konu için ayet, hadis ve peygamber kıssalarından örnekler vermiş, bu örnekleri hikâyet başlığı altında anlatmıştır. Gaza ve savaş atlarının faziletleri dışında adaletin önemine de değinen eser aynı zamanda Osmanlı-İran savaşları için Osmanlı lehine propaganda unsurları da içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gaza. Atlar. III. Murad. Adalet. Osmanlı-İran Savaşları

ABSTRACT

A WORK ON THE VIRTUE OF GAZA AND WAR HORSES

PRESENTED TO MURAD III: MIFTAHU'L-‘ADALE (53b-104b)

(REVIEW-TEXT)

In this thesis, a prose work including verse pieces, called "Miftâhu'l-‘Adâle" or "Key of Justice," is examined. It is estimated to have been written before 1578 and presented to the Ottoman Sultan Murad III, who ruled between 1574 and 1595 and was known for his fondness for books. The author of the work is Ebussu'ud bin Sa'dullâh (d. 1595?), a descendant of Sheikh İbrahim Tennûrî. The work consists of two parts: the first chapter is devoted to "gaza" (holy war) and the virtues of veterans, while the second chapter is dedicated to the virtues of the mounts used for gaza.

The study provides information about the work and its author, and also evaluates the possible genres to which the work might be related, such as political treatises and books about gaza. The content of the work is revealed from beginning to end, where the author supports each subject with examples from verses, hadiths, and stories of the prophets, and illustrates these examples under various titles. Apart from discussing the virtues of gaza and war horses, this work emphasizes the importance of justice. Additionally, it contains propaganda elements in favor of the Ottomans, particularly concerning the Ottoman-Iranian wars.

Keywords: Gaza. Horses. Murad III. Justice. Ottoman-Persian Wars

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	v
ÇEVİRİYAZI ALFABESİ	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Eserin Sunulduğu Hâmi: Sultan III. Murad.....	1
1.2 Nüshanın Tanıtımı.....	5
1.3 Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol	7
1.4 Eserin Müellifi	9
2. İNCELEME	11
2.1 Eserin Dahil Edilebileceği Türler.....	11
2.2 Eserdeki Hikâyelerin Özetleri	13
2.3 Eserde Geçen Ayet ve Hadisler	24
2.3.1 Ayetler.....	24
2.3.2 Hadisler.....	24
2.4 Eserde Geçen Kişiler	34
2.5 Miftâhu'l-Adâle'de Hadis Rivayet Eden Sahabeler.....	40
2.6 Eserde Geçen Yer Adları	41
2.7 Eserde Başlangıç ve Sebep Bağlamı.....	42
2.8 Eserde Geçen Metafizik Varlıklar	43
2.9 Eserde İsmi Geçen Eserler.....	43
2.10 Eserde Geçen Hayvanlar	44
2.11 Eserde Geçen Deyimler ve Atasözleri.....	45
3. ÇEVİRİYAZILI METİN.....	47
SONUÇ.....	62
KAYNAKÇA	64
NÜSHANIN TIPKIBASIMI.....	68

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

age: Adı geçen eser

akt.: Aktaran

çev.: Çeviren

Dr.: Doktor

H: Hicri

M: Miladi

Mil: Millî Kütüphane

ö.: Ölüm tarihi

s.: Sayfa

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

vb.: Ve benzeri

yy.: Yüzyıl

ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

ء	و	س	s
ا (ā)	a, ā, Ā	ش	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ص	Ş, ş
ب	b, p	ض	Ḍ, ḍ, Ṣ, ṣ
پ	p	ط	Ṭ, ṭ
ت	T	ظ	Z, z
ث	Ṣ, ṣ	ع	‘
ج	c, ç	غ	Ġ, ġ
چ	Ç	ف	f
ح	H, h	ق	K, k
خ	H, h	ك	k, g, (ŋ)
د	D	ل	l
ذ	Z, z,	م	m
ر	R	ن	n
ز	Z	و	v, o, ö, u, ü, ū, Ū
		ه	h, a, e
		ی	y, ı, i, ī, ā

1. GİRİŞ

1.1 Eserin Sunulduğu Hâmi: Sultan III. Murad

III. Murad (1574-1595), 4 Temmuz 1546 tarihinde Manisa’da II. Selim’in (1566-1574) en büyük oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Annesi cariye kökenli Nurbânû Sultan’dır (ö.1583). Babası II. Selim’in Manisa’da sancak beyliği görevinde bulunduğu sırada Murad, burada çok iyi derecede Arapça-Farsça öğrenmiş ve devrin alimlerinden dersler almıştır. Dönemin Sultanı olan dedesi Kanuni Sultan Süleyman’ın (1520-1566) isteği üzerine Alaşehir sancak beyliği görevine atanmış, 15 Aralık 1574’te babasının vefatıyla tahta geçmiştir. Sultan Murad döneminde Osmanlı Devleti’nin gücü zirve noktalara ulaşmış, dış devletlerle ilişkiler gelişmiş, devletin içindeki meseleler çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. (Demirkazık; 2021: 19-25)

Sultan III.Murad Kabe’nin bakım ve onarımına da önem vermiştir. Günümüzde mübarek gün ve geceler olarak kutlanan Miraç, Regaip, Mevlid, Beraat, Kadir geceleri, Ramazan ve Kurban bayramları Sultan Murad’ın Rebiyyülevvel ayının 12. Gecesi çıkardığı bir ferman ile gelenekselleşmiştir. (Demirkazık; 2021: 19-25)

15-16 Ocak 1595 yılında 49 yaşında aniden rahatsızlanıp vefat eden Sultan Murad’ın ölümü, oğlu III. Mehmet’in (1595-1603) İstanbul’a gelip tahta çıkana kadar herkesten saklanmıştır. Böylece olası bir kargaşanın önüne geçilmiş olunmuştur. III. Murad, Ayasofya’da babasının bulunduğu kısma defnedilmiştir. (Demirkazık; 2021: 19-25)

III. Murad Osmanlı sultanlarının pek çoğu gibi sanata düşkünlüğü ile bilinir. 21 yıllık saltanatı boyunca sanatla ilgilenmiş, Hayâlî Bey (ö.1557), Nev’î (ö.1599), Gelibolulu Âlî (ö. 1600), Bâkî (ö.1600) gibi ünlü şairleri himaye etmiştir. Hattat, yazar ve şairdir. Sultan şairler arasında en hacimli ikinci divan kendisine aittir. Osmanlı sultanlarında gelenek halinde olan divanda kasidelere yer vermemesi, III. Murad’ın 1566 gazellik *Türkçe Divanı*’nda da görülür. Sade, açık ve anlaşılır üslup kullanma geleneğini takip eden Sultan III. Murad, içerik olarak daha çok tasavvuf ve din ile ilgili temalara yakınlık göstermiştir. *Divan*’ında görülen mülemma gazeller onun Arapça, Farsça ve Türkçeye olan hakimiyetini göstermektedir. (Kırkkılıç; 2015: 43-63)

Gibb (ö.1901), Hammer (ö.1856) ve Türk müellifleri Sultan Murad’ın şiirlerini münzevi, muhakkikane, muvahhidane ve mutazzırane olarak nitelendirmişler. Hatta Gibb, Sultan Murad’ın eserlerinin tamamına yakınının tasavvufi özellik taşıdığını, divanındaki

şiiirlerinin şiiir sanatı bakımından fazla değeri olmadığını söylemektedir. Hammer onun şiiirlerini beğenirken, Ali Emiri (ö.1924) ise, Sultan Murad'ın eserlerini kâinatın, hakikat sırlarını ifade ettiğı ve şiiirlerinin Cenab-ı Hakk'ı zikrettiğini ifade etmektedir. (Kırkklıç; 2015: 43-63)

Sultan Murad'ın eserlerindeki içerik özelliklerini incelediğimizde; İbrahim Edhem, Ferhâd ile Şirin, Leyla ile Mecnun'a telmihte bulunduğı görölür. Bunun en büyük sebebi de özdeşim kurmasından kaynaklanmaktadır. Tarih düşürmeye de önem vermiştir. Ateş-i gönöl vb. gibi bazı Türkçe kelimeleri Farsça tamlamalar şeklinde kullanmış. (Kırkklıç; 2015: 43-63)

Osmanlı hanedanı içinde Muhibbi'den sonra en çok eser veren kişi III. Murad'dır. *Divan*, *Fütuhâtü's-sıyam*, *Esrarname* isimli bilinen üç eseri vardır. (Kırkklıç; 2015: 43-63)

Sultan Murad; her türlü ilme meraklı, pozitif bilimleri de iyi bilen bir hükümdardır. Çevresine topladığı din büyükleri, alimler, şeyhler, dönemin mollaları, hocaları, müderrisleriyle ilmi sohbetlerde bulunup şiir okuyarak vakit geçirmekten hoşlanırdı. Onları eserler vermeye teşvik eder, eser verenleri de ödüllendirirdi. Birçok yazar, şair ve sanatçıyı desteklemesi sebebiyle onun döneminde edebiyat ve sanat gelişmiştir. İncelemiş olduğumuz *Miftâhu'l- 'Adâle* III. Murad'ın desteklediğı ve bizzat kendinin de dahil olduğu edebi bir ortamda yazılmış ve eser kendisine sunulmuştur.

Eserin yaklaştığı türleri incelediğimiz zaman dolaylı olarak ilişkili sayabileceğimiz türler arasına siyasetname ve gazavatnameyi ekleyebiliriz. Eser bazı yönleriyle bu türlere yaklaşır.

Siyaset-name, devlet yöneticilerine siyaset hakkında bilgi vermek, devlet yönetiminde dikkat edilmesi gerekenlere yönelik önerilerde bulunmak amacıyla yazılmış kitap veya bu kitapların oluşturduğu tür anlamında kullanılır. Devletin içinde bulunduğı durumun eleştirilmesi, ilkelerden sapmalar, adaletin ihlâli, kurumların aksaklıkları, yöneticilerin sorumluluk ve yetkilerinde dengenin sağlanması, rüşvetin önlenmesi, liyakatin önemi, sosyal yapının sarsılması, ordunun bozulması, erdemli yönetim ilkeleri, yöneticilerin nitelikleri, uyulması gereken kurallar vb. meseleler bu eserlerde ele alınan ortak konuları oluşturmaktadır (Adalıoğlu, 2009: 304).

Siyasetname geleneğinin klasikleri erken dönemlerde Türkçeye kazandırılmış, böylece devlet geleneğı, yönetim yorumları ve siyaset literatürü Osmanlı coğrafyasına taşınmıştır.

Bugüne ulaşan ilk tercüme Kelîle ve Dimne olup manzum olarak I. Murad'a (1362-1389) sunulmuştur. Türün önemli örneklerinden *Kâbüsname* ise Mercimek Ahmed tarafından Türkçeye çevrilmiş ve II. Murad'a takdim edilmiştir. Bunlardan başka Necmeddîn-i Dâye'nin *Mirsâdü'l-İbâd'ı*, Gazzâlî'nin *et-Tibrü'l-Mesbûk'ü*, Yuhannâ b. Bıtrîk'ın *Sırru'l-Esrâr'ı*, Seyyid Ali Hemedânî'nin *Zahîretü'l-Mülûk'ü* de Osmanlı kültürüne kazandırılan ve çok sayıda tercümesi yapılan eserlerdir (Yılmaz, 2009: 306).

Miftâhu'l-'Adâle'nin hem adında adalet geçmekte hem de içeriğinde adaletten söz edilmektedir. Aşağıdaki içerik incelemesi kısmında görüleceği üzere gaza kavramı adalet ile ilişkilendirilmiş ve eserin sunulduğu III. Murad'ın gazaya ve adalete gösterdiği özen övülmüştür. Bu yönüyle eser temel konularından biri adalet olan siyaset-name türüne (Levend, 1963: 169) yaklaşır.

III. Murad'ın övüldüğü eserlerde dört temel kavram ön plana çıkarılır: gül, adalet, tasavvuf ve avcılık (Öztürk, 2022: 720; Öztürk 2021: 278). III. Murad'a sunulan bu eser de gerek içeriği gerekse adı ile adaletin öne çıkarıldığı bir eserdir. Gazayı ve gaza için kullanılan bineleri konu edinen Miftâhu'l-'Adâle'nin konusu doğrudan adaletle ilgili olmasa bile müellif yer yer adalet konusuna temas eder.¹ (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Sözlüklerde en dar anlamıyla “akın etmek, saldırmak; İslam uğruna yapılan savaş” olarak karşımıza çıkan *gaza* kelimesi Kur'an-ı Kerim'de bir kez fail ve cemi kalıbında geçer.² “Bir işi başarmak için çaba harcamak, mücadele etmek” anlamındaki *cehd* kökünden gelen İslami literatürde “dinî emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek” gibi anlamlar kazanan cihad kelimesi ise Kur'an-ı Kerim'de 41 kez geçmektedir. Yani Kur'an-ı Kerim'de, gaza yerine daha geniş bir anlam çerçevesine sahip olan cihad kavramı daha çok yer almaktadır (Tekin, 2014: 176).

Gaza ve cihad kavramlarını lügat kitaplarından ve Türkçe tarih metinlerden hareketle inceleyen Şinasi Tekin şu sonuçlara varmıştır: Anadolu'da gaza aslında aynı şeyi ifade eden cihâdın yerini almıştır. XII. asırda Şam'da yazılmış bir ilmihal kitabına göre saldıran düşmanı savmak için girilen savaşa cihâd, uzaktaki düşmanın üzerine farklı nedenlerle yürümeye gaza

¹ III. Murad'a sunulan ve konusu doğrudan ilgili olmasa da adalete değinen başka bir eser için bak. (Samancı, 2023).

² “Ey inananlar! Sefere ya da gazaya çıkan kardeşleri hakkında, "Eğer bizim yanımızda olsalardı ölmez ve öldürülmezlerdi" diyen inkarcılar gibi olmayın.” (Kur'an-ı Kerim: Al-i İmrân, 3/156).

denilmesinden hareketle beylikler ve Osmanlılarda bu bakış açısı yaygın olduğu için gaza ve gazi terimleri yaygınlaşmıştır. XVI. yüzyıl sonrası yüksek zümrenin dilinde ve eserlerinde cihâd kavramı gazanın yerini almışsa da gaza ve gâzî kelimelerini, geniş halk kitleleri kullanmaya devam etmiş ve bunları dilin temel kelimeleri hâline getirmiştir (Tekin, 2014: 176).

Arap edebiyatında gazaları ve gâzîlerin kahramanlıklarını hikâye eden eserler *megâzî* adını alır. Türk edebiyatında bu gibi eserler gaza-name yahut gazavat-name adı altında toplanır. Gaza-namelerde, düşmanla yapılan tek bir savaş, gazavat-namelerde ise savaşlar ve akınlar silsilesi tasvir edilir (Levend, 2000: 1).

İlk gazavat-name örneklerine Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde Hazreti Hamza, Hazreti Ali, Battal Gazi, Danişmend Gazi gibi daha çok dinî kimlikleriyle öne çıkan kahramanların etrafında anlatılan destanlarda rastlanmaktadır (Ünlü, 2015: 10). Gaza-name, gazavat-name, fetih-name ve zafer-name gibi adlarla anılan edebî metinleri Selçuklular devrine kadar götürenler ve destanî yönlerinin ağır basmasına rağmen *Danişmend-name* ve *Battal-name* gibi eserleri de bu türe dâhil edenler olmuştur. Ancak bunlar daha çok destanî unsurlar taşıdıklarından gazavat-namelerden ayrı bir tür oluşturur. Belirli bir savaş veya seferi tasvir eden gazavat-nameler oldukça ayrıntılı bilgiler verirler ve bu yönleriyle genel Osmanlı kroniklerinin boşluklarını doldururlar (Erkan, 1996: 439-440).

Gazalarda fetih veya zafer bahis konusu değildir, gaza sadece savaştır. Bir şehrin yahut bir kalenin alınmasını anlatan eserler fetihnamedir. Fetihleri ve düşmanın yenilmesi ile biten savaşları hikâye eden gaza-namelere ‘zafer-name’ de denir. Bunlar, sonradan birbiriyle karıştırılmış, fetih-name ve zafer-namelerin hepsine gazavat-name, son devirlere ait savaşları hikâye eden eserlere de zafer-name denmiştir (Levend, 2000: 1).

Türk edebiyatında bugüne kadar tesbit edilebilen gazavat-namelerin sayısı 250’nin üzerindedir. “Gaza-name”, “gazavat”, “gazavat-name” vb. adlarla anılan bu eserlerin kırk kadarı manzum olup mesnevi tarzında kaleme alınmıştır (Erkan, 1996: 439-440).

Konuları bakımından gazavat-nameler üç grupta ele alınabilir:

1. Bir padişahın gazalarını tasvir edenler. Ancak bunlar daha ziyade “Selim-name”, “Süleyman-name” gibi adlarla anılır ve ayrı bir tür oluştururlar.

2. Vezirlerden veya ünlü kumandanlardan birinin gazalarını anlatanlar. Barbaros Hayreddin Paşa, Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa, Mihaloğlu Ali Bey gazavat-nameleri gibi.

3. Belli bir yerin veya kalenin alınmasını hikâye edenler (Levend, 2000: 4).

Miftâhu'l-'Adâle gazanın faziletlerinden söz etmesiyle birlikte yukarıda saydığımız özellikler göz önüne tutulduğunda tarihteki bir savaşa dair olay örgüsünden yoksun olduğu için bu türe dâhil edilemez. İçeriğinde Sultan III. Murad'ın gazileri himaye etmesinin övülmesi dolayısıyla ilk gruptaki gazavatnamelere yakın olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Battal Gâzî ve Circis Nebî gibi destanlaşmış kişilere dair anlatılar barındırması eseri dinî-destânî edebiyat ürünlerine yaklaştırır (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

1.2 Nüshanın Tanıtımı

Miftâhu'l-'Adâle, İslam kültüründe önemli bir yeri bulunan cihat anlayışının önemi üzerine yazılmış mensur bir eserdir. Daha çok cihat için kullanılan atların faziletleriyle ilgili yazılan eserde yer yer peygamberlerin, dini ve tarihi şahsiyetlerin menkıbeleride yer almıştır. Ayrıca gaza atlarının öneminin vurgulanması konusunda hadis ilminden çokça yararlanılmış, söylenilen fikirler Hz. Muhammet'in sözleriyle desteklenmiştir. Adalet, helal kazanç, zulmetmeme, kibrin kötülüğü gibi konularında yer aldığı *Miftâhu'l-'Adâle*, bu yönden de öğretici ve nasihat edici bir özellikte göstermektedir.

Şeyh İbrahim Tennûrî'nin (ö.1482) soyundan gelen Ebussu'ûd bin Sa'dullâh adlı bir müellif tarafından Sultan III. Murad adına kaleme alınmış olan bu eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Koleksiyonu 562 numarada kayıtlıdır. Nesih hatla yazılmış nüsha her biri yedi satırlık toplam 104 varaktan oluşur. Nüsha sultanın kütüphanesine hazırlanmış olduğu için sanatlı bir cilde sahiptir. Mıklepli cildin tezyinatında köşebent, zencirek, tığlarla çevrili ve salbekli bir şemse yer alır. Cilt süslemelerinin kenarlarında tığlar içlerinde altın üzerine kırmızı hatayi motifler yer alır. Kenar çizgileri ve bölüm başlıkları altın suyu ile oluşturulmuştur. Derkenarda ekleme ve düzeltmeler yer alır. Tezyinatlı olan 104b'de temmet kaydı yer alır. Eserin içeriğinde ya da nüshada telif tarihi verilmemiştir (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Nüşanın zahriyesinde yer alan tığlarla süslü badem şeklindeki madalyonda (şemsede)³ eserin adı, müellifi hakkındaki bilgilerin yanı sıra III. Murad övgüsü yer alır.⁴

Madalyondaki Arapça metin ve tercümesi şu şekildedir:

و سميت هذه الرسالة مفتاح العدالة الذي هو باب السعادة الابدية والسيادة السرمدية لرسم خدمة السلطان الاعظم والخالق
الفخم مالك رقاب الامم ظل الله تعالى في العالم كهف الامان ناصر اهل الاسلام والايمان ناشر العدل والاحسان قانع الكفر
والشرك والطغيان الا وهو السلطان بن السلطان مراد خان بن السلطان سليم خان بن سلطان سليمان خان ابّ الله ظلال
السعاده الي امتداد الدوران آمن يا عزيز يا رحمان تحرير عبد الضعيف السيد شيخ ابو السعود بن السيد شيخ سعدالله بن
الشيخ لطف الله بن السيد شيخ ابراهيم قيصري الحسيني قدس سرهما.

"Bu risaleyi ebedî mutluluğun ve daimî hükümrânlığın kapısı olan adaletin anahtarı *Miftâhu'l-‘Adâle* olarak adlandırdım. En yüce sultan, pek şerefli hakan, milletlerinin düzenini elinde tutan, Allah’ın âlemdaki gölgesi, güvenliğin sığınağı, İslam ve iman ehlinin yardımcısı, adalet ve ihsanın dağıtıcısı, inkâr, şirk ve azgınlığı ortadan kaldıran sultanoğlu sultan Sultan Süleyman oğlu Sultan Selim oğlu Sultan Murad Han’ın hizmeti için yazılmıştır. Allah onun mutluluk veren gölgesini dünya var oldukça sürdürsün. Âmin, ey izzetli ve merhameti bol Allah’ım! Bu eser Allah’ın değersiz kulu Seyyid Şeyh Ebussu’ûd bin Sa’dullâh bin Seyyid Şeyh Lutfullah bin Seyyid Şeyh İbrahim Kayserî [Tennûrî] tarafından yazıldı. Allah onların sırlarını mübarek kılsın" (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 204).

Ebussu’ûd bin Sa’dullâh nüshanın 2a varağında eserin bölümleriyle ilgili bilgiler vermektedir. Eserin iki babdan meydana gelmesi sebebiyle müellif, eserini gökte parlayan ay ve güneşe benzetmektedir. İlk bab, *fî beyâni fezâ’ili’l-ğuzâti ve’l-mücâhidîn*, ikinci bab, *fî fezâ’ili merâkibi erbâbu’d-dîni ve’l-yağîn* şeklinde adlandırılmaktadır. İlk bab 1b-37b arasında iken ikinci bab ilk babdan daha uzun olarak 37b-104b varakları arasındadır (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Nüşada, eserin ne zaman yazıldığına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. 44b numaralı varakta müellif, halkta Kızılbaşlar nedeniyle güvenlik probleminin olduğundan bahsetmektedir. Şirvan halkının, Şîilerin Sünnîlere kötü davranmalarından dolayı III. Murad’tan yardım istemeleri sebebiyle Sultan’ın İran’a sefere çıkması (Kütükoğlu, 1993: 29)

³ Gacek, şemseyi içerisinde yazı bulunduran veya bulundurmeyen küçük veya büyük hacimde dairevi bir süs olarak tanımlar. Şemselerin elyazmalarında çeşitli amaçlarla kullanıldığını ve bu amaçlardan birinin de himaye bilgilerinin kaydı olduğunu söyler (2017: 206).

⁴ Bu eser ve III. Murad’a sunulan diğer madalyonlu eserler için bak. (Öztürk: 2021).

göz önünde tutulursa eserin, seferin yapıldığı 1578 tarihinden önce yazıldığı bilgisine ulaşılabilir (Öztürk, 2021: 661) (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Eser güzel bir şekilde korunmuş herhangi bir tahribata uğramamıştır. Saraya sunulması sebebiyle yazımında hassasiyet gösterilmiş, bu sebeple eser üzerinde, sayfa kenarlarında çizikler karalamalar yer almamaktadır. Sayfa 67b- 73a ve 103b’de satıra sığmayan ve ya müellifin ekleme yaptığını düşündüğümüz kısımlar bir kaç kelime olarak satırların dışına taşmıştır.

67a-67b kısmında ismi Nemrud’un kızı olarak geçen Razz ismine herhangi bir kaynaktan ulaşılammıştır. Eserde ayrıca Razz ile ilgili Hz. İbrahim’in oğlu Medyen ile bizzat Hz. İbrahim’in evlendirdiği bilgisi verilmiştir.

Eserin incelediğimiz kısmında bir tane tarihi olaya rastlıyoruz. Konya tarafında Sultan Alaeddin Gazi ve ona yardıma giden Ertuğrul Gazi’nin galibiyetle sonuçlanan savaşı hakkında bilgi verilmektedir. Savaşın, Acem diyarından gelen düşman bilgisi haricinde kimlerle ve ne zaman yapıldığı hakkında bilgi verilmemiştir. Bu savaştan sonra Osman Gazi’ye Sultan Alaeddin tarafından sancak verildiği bildiriliyor (87b -93b).

Eserde, günümüzde kısmen manası bilenen fakat kullanılmayan; *Bir kıraṭ gümüş kıraṭ sekiz ḥardal dānesi miḳḍārınca* (73b) ve *Ve ṣāniye iki ḥulle ve ṣāliṣe bir ḥulle ve rābi’a dīnār ve ḥāmise dirhem ve sādise cıda ilḥsān itdiler. Ve eṣḥāb-ı kibārdan ṣoruldı ki ne miḳḍār yerden ḳoṣı itdürdiler? Buyurdılar buyurdılar ki altı mīl ve yā ḥod daḥı ziyāde. Ḥazret-i Ṣāfi’iden raḫıya’llāhu ‘anhu rivāyet var ki her mīl dört biḡ adım.* (101a-101b) cümlelerinde de geçen dinar, dirhem, mil (4 mil 4 bin adım), kırat gibi ölçü birimlerine de yer verilmiştir.

1.3 Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol

Çalışmada kullanılan yazı tipini ön söz kısmında belirtmiştik.

Çeviri metinde sayfa numaralarını [55a],[55b] olarak gösterilmiştir.

Cümle sonlarındaki noktalama işaretlerini cümleye uygun olarak kullanılmıştır.

Eserde yer yer devrik cümle örnekleri de bulunmaktadır. Örnek 79b *Oldur sebeb-i firārımız.* İsim cümleleri ve fiil cümleleri de kullanılmıştır.

Özel isimler büyük harflerle yazılmıştır.

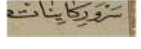
Eserde geçen iki şiir örneği italik yazılmıştır. Çevirimetinde kalıp verilmiştir.

Çalışmada yer alan eser adları eğik yazı ile gösterilmiştir.

Eserde paragraflar *Hikâyet* başlığı altında ayrılmış ve bu başlık kalın yazı tipiyle gösterilmiştir.

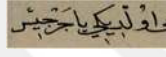
Eserde, üç farklı yerde geçen *senüñ* kelimesinde iki farklı yazılış gözlemliyoruz. Müellif ilgili kelimeyi 61b kısmında harfleriyle yazarken, 69b ve 83b kısmında aynı kelimeyi harfleriyle yazdığını görüyoruz.

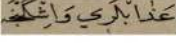
Eserde dikkatimizi çeken bir başka kelime de *dâimâ* kelimesi. Bu kelime müellif tarafından *dâyimâ* şeklinde yazılmıştır.

Kāinât kelimesinin yazımı *kāyināt* şeklinde yapılmıştır. (Örnek: 85b)

İle edatı eserin yazılımına sadık kalınarak kelimedden ayrı yazıldığında ayrı olarak yazılmış, muhtasar yazılımında ise kendinden önceki kelimeyle bitştirilmiştir.

Caiz kelimesinin yazımı *cayiz* şeklinde yapılmıştır. . (Örnekler: 57b, 64a)

Bağlaç olan *ki* 'nin gösterimi *ya* harfiyle yapılmıştır . (Örnekler: 81b, 82a, 85b, 87b)

Atıf vavı üstün ile harekelidir . (Örnekler: 68a, 68b, 80b, 82a)

53b kısmında *rûz-u şeb* ibaresi atıf vavı ile yazılması gerekirken esreyle yazılmış.

Eserde geçen *ins u cin*, *ruz u şeb* gibi örnekler atıf vavları ile harekelendirilmiştir ancak biz yaygın kullanım şekline göre yazdık.

Atıf vavları kelimelerden ayrı yazılmıştır.

Hemzenin yazılımında bir birlik yoktur.

Allah lafzı isim tamlaması olduğu zaman (muzafun ileyh) kesme işareti (') ile ayrılmıştır: *Şalevâtu'llâhi*, *Ĥabibu'llâh* gibi...

Müellif bazı yerlerde aynı kelimeleri art arda tekrar yazarak yazım hatasına düşmüştür. 71b'de geçen *nâra atıldı*, 74b'de geçen *eyledi*, 84b'de *buyurdılar ki* kelimeleri bu durum örneklerindendir.

Yazıldığı dönemde *b* harfi ile biten kelimeler günümüz kullanım şekline uygun olarak *p* harfine çevrilmiştir: *idüp* gibi...

Eserde dönemin bazı dil özelliklerini de incelemeye gayret ettik. Eski Türkçede geçen kelime başı *b-* seslerinin *-v* sesi olarak sızıcılaşması (*-birmek/-virmez, -barmak/ -varanlara*), *-k /-g* ötümlüleşmesi (*-ketürmek/-getürdiler, -keçmek/ -geçtiler, -kerek/ -gerek, -köz/ -göz*), *-t /-d* ötümlüleşmesi (*-tur/ -dur, -teg/ -deg-dek*), eserin Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerine göre yazıldığı bilgisini kuvvetlendirmektedir. Eserde 55b kısmında geçen *barmak* kelimesi dönem özelliğine göre *parmak* şeklinde yazılması gerekirken müellif, Eski Türkçe özelliği olan bu unsuru dönem özelliğine göre değiştirmemiştir. Bu örnekten de anlıyoruz ki, bazı kelimelerde değişim tam olarak sağlanamamıştır.

Hadis ve ayetler çeviri metin kısmında orijinaline uygun olarak Arap harfleriyle yazılmış, inceleme kısmında Türkçe anlamları verilmiş ve apa ile kaynak gösteriminde bulunulmuştur.

Eserde peygamber ve din büyükleriyle ilgili kıssalar anlatılmış olmasına rağmen eser kısıs-ı enbiyâ özeliği göstermez.

Ebussu'ûd bin Sa'dullâh'ın *Miftâhu'l-'Adâle* adlı eserinin daha önce bir makale ile tanıtımını yapmıştık. Makalemiz ile benzerlik gösteren kısımlar atıflandırılmıştır.

1.4 Eserin Müellifi

Müellif 3^a-5^b varaklar arasında yer alan gaza redifli kasidenin taç beytinde mahlas yerine Seyyid Ebussu'ûd ismini kullanır. Klasik dönem tezkirelerinde böyle bir mahlas tespit edemedik.

Tespitlerimize göre müelliften bahseden ilk biyografik kaynak Bursalı Mehmet Tâhir (ö. 1925) tarafından yazılan *Osmanlı Müellifleri*'dir. Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*'nde müellife özel bir madde açmamışsa da Şeyh İbrahim Tennûrî maddesinde torunu olması hasebiyle Ebussu'ûd bin Sa'dullâh'ın adını anar:

"Ahfâdından ve Sultan Murâd-ı Sâlis mu'âsırlarından Ebüssuud bin Şeyh Sadullah Efendi de ulema ve urefâdan bir zât olup *Miftâhu'l-'Adâle* isminde iki bab üzere mürettep Türkçe bir eseri vardır ki bâb-ı evvel fezâyilü'l-guzâtı ve'l-mücâhidîn bâb-ı sâni fezâyilü merâkibi erbâbi'd-dünyâ ve'd-dîn'dir" (Saraç, 2016, 48) (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Mehmet Tâhir'in müellif hakkında verdiği bu bilgilerin kaynağı onun yazdığı eserler olmalıdır. Zira müellif hakkında eserleri dışında biyografik kaynaklarda bilgi

bulunmamaktadır. Ali Rıza Karabulut, Mehmet Tâhir'in verdiği bilgilere ek olarak onun Kayserili olduğunu belirtmiş ve kaynak göstermeden doğum ve vefat tarihlerini hicri takvime göre vermiştir.⁵ Buradaki bilgilere göre müellif H. 1003 (1594/1595) tarininde vefat etmiştir (Karabulut, 2008, 105). Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça Arapça Yazmalar Kataloğu'nu (1995) hazırlayan Karabulut bu bilgiyi katalog çalışması yaparken gördüğü bir eserden edinmiş olabilir (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Müellifin Şerh-i Mesnevî isimli eserini yayımlayan Koçoğlu bu eserinden hareketle müellif hakkında bilgiler ortaya koymuştur. Yukarıda verdiğimiz bilgilere ek olarak Koçoğlu'nun tespitlerine göre müellif bu şerhte anlattığı birkaç kıssada kendisinin uzun zaman bir Nakşî büyüğünün hizmetinde bulunduğunu aktarır. Bu kişi tıp ilminde yetkin biri olduğu için Hakîm Çelebi (ö. 1566) olarak anılan bir Nakşibendi büyüğüdür. Ebussu'ûd, Hakîm Çelebi'den kutup mertebesinde bir ulu kişi olarak söz eder ve Mesnevi şerhini ondan aldığı ilhamla kaleme aldığını söyler. Aynı eserdeki bilgilerden müellifin önce zahirî ilimleri tahsil ettiğini ve daha sonra tasavvufa yöneldiğini, dinî hükümlere sıkı sıkıya bağlı olduğunu anlıyoruz (Koçoğlu, 2014, 27-30) (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

⁵ Torunlarından birine ait vakfiyeden hareketle İbrahim Tennûrî'nin şeceresini ortaya koyduğu bir başka çalışmasında da H. 966'da (1558/1559) sağ olduğunu belirtmiştir (Karabulut - Yıldız 1978: 13).

2. İNCELEME

2.1 Eserin Dahil Edilebileceği Türler

Eserin başlığı (*Miftâhu'l-'Adâle*) bir siyasetname çağrışımı yapsa da eser bu türe dâhil edilemez. Eserin iki baktan oluştuğu ilk babın gazilerin faziletlerine ikinci babın ise gaza için kullanılan bineklerin faziletlerine ayrıldığı yukarıda söylenmişti. Bu durumda eseri fezailü'l-cihad ve atlarla ilgili olan feresname türleriyle ilişkilendirmek mümkündür. Aynı zamanda eserde birçok peygamber ve din büyüğü ile ilgili menkıbeler anlatılıp hisse çıkarılması amacı olduğu için kısmen pendname ve kısas-ı enbiyâ türlerine de yaklaşıp.

Cihadla ilgili birçok hadis mevcut olup bunlar bazı müstakil eserlere konu olduğu gibi hadis mecmualarında da *kitâbü'l-cihâd* veya *fezâilü'l-cihâd* başlıkları altında toplanmıştır. Genel anlamda cihaddan ve faziletinden bahseden hadisler yanında kime karşı ve nasıl cihad yapılacağına dair çeşitli hadisler de vardır (Özel, 1993: 531-534) (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Cihad hakkında telif edilen ilk müstakil eserin H. II. asırda yaşamış Merv'de doğan Abdurrahman bin Mübarek (ö. 181/797)'e ait olan, cihada dair hadislerin yer aldığı ve cihadın faziletinin aktarıldığı *Kitabü'l-Cihad* isimli eser olduğu bilinmektedir (İmamoğlu, 2015: 155; Çoban 2021: 409) (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Osmanlı edebiyatında ayet, hadis ve menkıbelerden yola çıkarak cihadın faziletlerini anlatan eserler azımsanmayacak sayıdadır. Mehmet Tahir *Fezâil-i Cihâd Hakkında Müellefât-ı Osmâniyye* (Tahir 1328: 347-348) adlı dergi yazısında toplam 24 eserin adlarını, müelliflerini ve tarihlerini verir.⁶ Daha sonra kaleme aldığı *Menakıb-ı Harb* (Tahir, 1917) adlı risale bu bibliyografyayı genişleterek eser sayısını 38'e çıkarmıştır (Akün, 1992: 453-454). Kuşkusuz bunlar arasında en meşhuru Bâkî tarafından Ahmed b. İbrahim'in *Meşâ'irü'l-Eşvâk* adlı Arapça eserinin tercümesi yoluyla kaleme alınan 1567 yılında tamamlanarak Sokullu Mehmed Paşa'ya sunulan *Fezâ'ilü'l-Cihâd* isimli eserdir.⁷ (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Mehmet Tahir'in *Miftâhu'l-'Adâle*'yi fezailü'l-cihat hakkında eserler arasında saymaması dikkat çekicidir (Kozan & Çakıroğlu 2013; İmamoğlu 2015). Zira *Osmanlı Müellifleri*'nde

⁶ Bu yazının incelendiği ve yazıda sunulan eserlerin Türkiye'deki yazma kütüphane kataloglarındaki yerlerinin ortaya konduğu bir çalışma için bak. (İmamoğlu, 2015).

⁷ Eserin müellif nüshasından hareketle bir doktora tezi hazırlanmıştır (Dadaş, 1995).

müellifin adından söz ederken eserden ve içeriğinden haberdar olduğu bellidir (Saraç, 2016: 48). *Miftâhu'l-‘Adâle*’nin cihadın faziletleri hakkında kaleme alınmış eserler arasında anılmamasının sebebi, muhtemelen sadece ilk babının konuyla ilgili oluşudur. Aşağıda gelecek içerik incelemesinden de anlaşılacağı üzere eserin ilk babı cihadın faziletlerine yöneliktir. Müellif bu konuyu ayetler, hadisler ve menkıbelerle destekleyerek anlatır (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Atın savaşlarda ve ulaşımında insan için önemi büyüktür. Hz. Peygamber’in atları öven hadislerinin de tesiriyle atlar için kitaplar yazılmıştır. İslam tarihi boyunca at ve atçılığa dair kaleme alınan eserler iki temel konu etrafında şekillenir. Atların hastalıkları ve bunların tedavi yollarına yönelik eserler baytarname; binicilik, at üstü okçuluğu, silahşörlük gibi konular ise fûrûsiyye, hayl-name ya da feres-name gibi adlar taşır (Eliacık, 2013: 8-20). Bu tanımdan hareketle *Miftâhu'l-‘Adâle*’nin ikinci babı için feres-name demek uygun düşer.

Feres-nameler arasında öne çıkan eserlerden biri Ahmed Resmî (ö. 1783) tarafından kaleme alınan *el-İstinâs fî Ahvâli'l-Efrâs* adlı eserdir. I. Mahmud’un (1730-1754) sadrazamlarından Köse Mustafa Paşa’nın (ö. 1765) atlara olan ilgisini fark eden Ahmed Resmî, eseri bunun üzerine kaleme almış ve 1754’te tamamladığı eserini adı geçen sadrazama sunmuştur (Ermiş Türkmen, 2019: 74-75). Bu eser, kısmen feresname olarak nitelendirilebilir ve içeriği atlarla ilgili çeşitli bilgi ve anlatıların derlemesinden oluşur. 12 varaklık bu eser bir giriş, iki bölüm ve bir hatimeden meydana gelir. Mukaddime kısmında, Arapçada kullanılan at isimlerinin Türkçe karşılıkları, atların özellikleri, tanımları ve betimlemeleri, atlarla ilgili Farsça anlatılar yer alır. Ayrıca atlarla ilgili hadisler, Türkçe atasözleri, beyitler, hikâyeler ve atlara ustaca binen Arapların isimleri de bu eserde yer alır (Benli, 2022). *Miftâhu'l-‘Adâle*’nin atlarla ilgili hadisler ve menkıbeler üzerinden atın değerinin anlatıldığı ikinci babı da benzer niteliktedir.

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmeler sonucunda şunları söyleyebiliriz. Eser, adı bakımından bir siyasetname gibi görünse de ilk babı fezâilü'l-cihad konulu eserlere, ikinci babı ise feresnamelere dâhil edilebilir. Yer yer eserin sunulduğu Sultan III. Murad’ın gazalarının övülmesi bakımından ise gazavatnamelere yaklaşır. Eserin sunulduğu III. Murad gazayı ve gazileri himaye ettiği için övülmüş ve düşmanlarına galip gelmesi için dua edilmiştir. Eserde dikkat çekici bir husus da gazanın adaletle, adaletin de bereketle ilişkilendirilmesidir. Bu üç kavram Sultan III. Murad’ın şahsında toplanmıştır. (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

2.2 Eserdeki Hikâyelerin Özetleri

Müellif eserin Arapça yazılmış besmele-hamdele-salvele bölümünde geleneğe uygun olarak içeriğe uygun cümleler tercih etmiştir. Allah'ın insanlardan kimilerini diğerlerine üstün kıldığı ve hayvanların insanın hizmetine verildiği söylenir. Burada Kur'an-ı Kerim'den bir ayet iktibas eder: "Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (gözlere) zînet olsun diye (yarattı.)" (Kur'an-ı Kerim, Nahl 16/8). Daha sonra müellif eserin bölümleri hakkında bilgi verir. Eser iki babdan oluştuğu için müellif onu gökteki aya ve güneşe benzetir. Birinci bab *fî beyāni feżā'ilü'l-guzāti ve'l-mücāhidîn* ikinci bab ise *fî feżā'ili merākibi erbābu'd-dîni ve'l-yakîn* şeklinde başlıklandırılmıştır (1b-2a).⁸

Eserin çalışmış olduğumuz 53b-104b kısmında iki tane beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerden ilki 58b kısmındadır. Bu kısmın ilk dizesinde yazılan beyit aruz ölçüsüyle, mefûlü/ mefâilü /mefâilü/feilün kalıbın yazılmıştır, ikinci tefilede imale yapılmıştır. Sonuç olarak beyitteki ölçü kusurlu bir ölçüdür. Şiir tek beyit şeklindedir. Konu olarak, Hz. Süleyman'ın sonsuzluk suyunu içmemesi tavsiyesinde bulunulması sebebiyle nasihatname türüne dahil edilebilir.

*Dünyâ egerçi huld-i berîn oldı bezenmiş
Neyler kişi ol huldı ki huldı olmaya anda*

Eserde geçen bir diğer şiirde 78b kısmında yer alıyor. Bu şiir bent şeklinde yazılmıştır. İlk dize aruz ölçüsü bakımından kusurludur. 2-3 ve 4. dizelerde feilâtün/mefâilün/feilün kalıbı kullanılmıştır. İkinci dizenin ilk tefilesinde imale yapılmış, üçüncü ve dördüncü dizelerin son tefilelerinde de fâ'lün kalıbı kullanılmıştır. Şiirde müellif şiir öncesinde Yusuf ile Züleyha kıssasından bir hikâye anlatmış ve sonrasında hiciv konulu bendi ele almıştır. Bendin birinci tekil şahısla yazılmasından anlıyoruz ki şair kendisini hicvetmiştir.

*Bir cemâdı bu hayy şanup ol utanur
Hâliku külli şey' şanup utanur
Ben utanmam hakîm-u dānādan
Hayy u kayyūm u Rabb-i bînādan*

⁸ Bu ve devam eden kısım eseri tanıttığımız makalemizde de ele alınmıştır.

Eserin sunulduğu Sultan III. Murad'ın övüldüğü bölümde yine eserin konusuyla ilişkili olarak onun insanlar için adalet ve güven kaynağı olduğu söylenir. Bu bölümdeki övgülerin zahriyede eserin ve himaye bilgilerinin yer aldığı madolyondaki ifadelerle hemen hemen aynıdır: En büyük hakan, Arap ve Acem hükümdarların başı, Allah'ın âlemlerdeki gölgesi, adalet ve ihsanın yardımcısı, cömertlik, mertlik ve irfanın kaynağı vb. (2b)

Birinci babın Arapça başlığından sonra müslümanlar için en faziletli işin evi için helal rızık elde etmek olduğu söylenir. En faziletli kazanç da gazadan elde edilen ganimettir. Gaza en faziletli ibadettir çünkü o Hz. Peygamber ve sahabelerine aittir. Daha sonra gaza redifli Sultan III. Murad övgüsünde bir kaside gelir. Bu kasidede hem gaza hem de gazaya verdiği destek için Sultan III. Murad övülür. Yukarıda belirttiğimiz gibi dua beytinde mahlas yerine Seyyid Ebussu'ûd ismi geçer (2b-5a).

Kasideden tekrar mensur kısma geçildiği 5b-6a'da yine III. Murad övgüsü devam eder. Gazaya destek veren bir padişah devrinde yaşadığı için Allah'a şükreder. Öyle ki o hükümdarlığa başladığından beri şerefli fikirleri ve geleceğe dair sezgileri hep gaza ve adalet üzerinedir. İnananlara karşı evliya gibi koruyucudur. Onun çağında şeytan idam edilmiştir. Nefsine uyanlar, fesat çıkaranlar ve şeytanın menzilleri kahrolmuştur. İbadet yerleri onun devrinde imar edilmiştir. Günahlardan kaçınmaya ve namaza rağbet artmıştır. Hükümdarlığında, savaşlar için bütçe ayırarak düşman üzerine asker göndererek sayısız memleketler fethettikleri için düşmana korkmak ve bağırıp kaçışmak düşmüştür. Ondan dolayı eski sultanlara baş eğmeyen düşmanlar bile ona adam yollayıp bağlılıklarını bildirmişlerdir. Çünkü onun şerefli varlığı bütün düşmanlara settir. Yardımları ve hayır duaları Hz. Ömer gibi iman ehline ve İslam askerlerine destektir.

Müellif, 53b- 56b sayfaları arasında *Bostânu'l-Ârifîn* isimli eserden bir kıssa anlatır. Kıssanın kahramanları; Circis a.s, Circis Nebi'nin kavmi, kafir kavmin komutanı (hikâyede komutan kelimesi padişah ve emir kelimeleriyle ifade edilmiştir) ve askerleri. Hikâyede sahabeden olan Ebu Kebşe'nin naklettiği hadislerden alıntılama yapılmıştır. Tema olarak ise hüküm sahibinin Allah olduğuna, kulların sadece kendi ideresi altındakilere Allah'ın izin verdiği sürece hükmedebileceği konusuna değinilmiştir. Kıssaya göre; Hz. Circis ibadethânedeyken insanlar telaşla yanına gelip ondan yardım isterler. Çok sayıda askeri olan zalim bir komutanın kendilerini helak etmeye geldiğini söylerler. Circis Nebi ibadetini bırakıp asasını alarak onların karşısına çıkar. Komutan, Circis Nebi'den; bir kıtlık yaşadıklarını, bu kıtlığın bitmesi için yağmur istediklerini Rabbine söylemesini ister ve tehditte bulunur. Circis

Nebi Allah'la o anda iletişime geçer. Allah ona tövbe etmesini ve asıl kuvvet sahibinin komutan olmadığını bildirir. Gelen vahiy komutana iletilir. Komutan, kuvvet sahibinin kendisi olmadığını fakat elinin altında bulunan halkın üzerinde bir kudretinin olduğunu belirtir. Circis Nebi'ye vahiy gelir. Komutanın ülkesine dönmesi, ne isterse verileceği söylenilir. Komutan ülkesine döner dönmez yağmur yağar, rahmet gelir, her yer bereketlenir. Circis Nebi'nin halkı birkaç gün sonra yine korkuyla Circis Nebi'ye gelirler. Komutan, ordusuyla birlikte geçen defa savaşmak için bu defa ise barış için geldiğini söyler. Circis Nebi'nin dinini kabul ederek onun halkı arasına katılır. Hz. Muhammed'in azatlı kölesi ve sohbet arkadaşı olan Ebu Kebşe tarafından bir hadis nakledilir. "Kıyamet gününe kadar, ata binip savaşa gidenlere ve ticaret yapanlara hayır ve bereket nasip olur." Hz. Muhammed der ki "Ata zamanında yem, su vermek eli açıklığın, cömertliğin belirtisidir ve fakirlere sadaka vermek, güzel söz söylemek, bağış yapmak gibidir." Nakledilen benzer başka bir hadiste de "Hayır ve bereket atla inkârcılarla savaşmayınca hasıl olmaz." buyrulur. Sonrasında Hz. Muhammed'in davranışından bahsedilir. Hz. Muhammed atı eliyle okşar, hayır ve bereketle dua ederdi. Herkese hayır ve bereketle dua etmelerini tavsiye ederdi.

Müellif daha sonra 56b- 58b sayfaları arasında ölümsüzlük suyu ile ilgili bir hikâye aktarır. Konu olarak, yaratılan hiçbir varlığın değersiz olmadığı, peygamberlerin dâhi istişareye başvurarak kararlar aldığı üzerinde durulur. Hikâye; Hz. Süleyman ve askerleri, cinler, hayvanlar, kirpi, at, şahin ve köpek ile ilgilidir. Bu hikâye eserde atın yerildiği tek hikâyedir. Kirpinin dilinden atın vefasız olduğu anlatılır. Hz. Süleyman'a bir şişede ölümsüzlük suyu getirilir. Bütün askerlere "Eğer içerseniz kıyamete kadar ölmezsiniz" derler. Hz. Süleyman cinlerle, kurtlarla, kuşlarla ölümsüzlük suyunu içip içmeme konusunda fikir alışverişi yapar. Hepsi ölümsüz bir hayata kavuşması için içmesi gerektiğini söyler. Hz. Süleyman "Fikrini almadığımız biri kaldı mı?" diye sorar. Etrafindakiler kimsenin kalmadığını söyler ancak Hz. Süleyman daha titizce sorup soruşturur. Birinin kalmış olması mümkün derler. "Onun da fikrini alıp ondan sonra bu işe girişelim" der. Ona bir mahluk kaldığını ancak fikrini almaya değer olmadığını çünkü onun değersiz olduğunu söylerler. Hz. Süleyman bunun üzerine hiçbir varlığın değersiz olmadığını söyler. Kalan hayvanın kirpi olduğunu söylerler. At ile şahini gönderip Hz. Süleyman'ın huzuruna davet ederler fakat kirpi gelmez. Köpeğin davet etmek için gönderilmesi üzerine kirpi davete icabet eder. At ile şahinin davetine neden uymadığını, köpeğin davetini neden kabul ettiğini sorarlar. Kirpi, "At ile Şahinde kınanmış, çirkin olan iki sıfat vardır. At vefasızdır, sahibinin elinden çokça

gıdalar yer, sahibinin düşmanı elinden de gıda kabul eder ve ona uyar. Şahin de öyledir. Sahibinden başkasına uyar. Fakat köpek vefalıdır. Sahibi onu reddetse bile yine sahibinin kapısına gelir” der. Bu kısımdan anlayacağımız üzere kirpi; at ve şahinin vefasızlığından dolayı söylenenin dışına çıkmış olmalarından veya sözlerinin kendisine güven vermemesi sebebiyle onlara uymamıştır. İtaatkar ve güvenilir gördüğü köpeğin sözüne itimat etmiştir. Toplantıya bu yüzden katılmıştır. Hz. Süleyman kirpiye, “ölümsüzlük suyunu içelim mi?” diye sorar. Kirpi, “sonu olan âlemde sonsuzu istemektense baki olanda sonsuzu istemek, kendini oraya layık görmek güzeldir. Dünya cennet gibi olsa da kişi sonu olan, ebedî saadeti ne yapsın?” der. Hz. Süleyman kirpinin söyledikleri üzerine ölümsüzlük suyunu içmez. Bir denize dökerler o deniz tatlı ve lezzetli olur.

Bunun ardından 58b- 62a sayfaları arasında, Hz. Süleyman ile ilgili bir hikâye daha aktarılır. Müellif, asıl hikâyeden önce Hz. Süleyman’ın rüzgâra olan hakimiyetiyle ilgili bir ön bilgi verir. Sonra da adalet ve enaniyet konusunun geçtiği diğer bir hikâyeyi anlatır. Hikâyede geçen kişiler ise, Hz. Süleyman ve Padişah Karınca’dır. Kıssaya göre; saltanat ve kudret sahibi Hz. Süleyman adalete bağlı, enaniyetten uzaktır. Hurma yaprağından sepet örüp pazarda satar, kazandığı parayla yiyecek alır, fakir ve yoksullarla beraber yer. Ferra El-Bagavi *Mealimü’t Tenzil* adlı eserinde Neml Suresini tefsir eder. Hz. Süleyman’ın tahtını rüzgâr taşır. O nereye isterse rüzgâr askerleriyle birlikte Hz. Süleyman’ı oraya vardırı. Taht çok büyüktür. Öyle ki bir ucundan diğer ucu otuz gün ve gece at ile gitme mesafesidir. Etrafında yüz binlerce asker vardır. Boyu İstanbul’dan Mısır’a kadar ulaşır. Müellif bu kısımda Hz. Süleyman’ın tahtını betimledikten sonra konuyla ilgili eserde anlatılan bir diğer hikâyeye geçer. Hz. Süleyman askerleri ile Karınca Vadisi’ne gelir, vadiye seslenir. Bütün karıncaları etkisi altına alan padişaha bir karınca cevap verir. Bu karınca çok küçük bir karıncadır ve bir ayağı topaldır. İsminin Havma, Tafiye veya Şayd olduğuyla ilgili çeşitli rivayetler vardır. Karınca Hz. Süleyman ve ordusunu gördüğü gibi ordusunu, Hz. Süleyman ve askerlerinin onları fark etmeden ezebilme ihtimaline karşı uyarır. Hz. Süleyman karıncanın söylediklerini duyar ve karıncaya; “Ben adaletli bir nebi değil miyim? Zulüm mü ederim ki sen askerini benim askerimle korkutursun?” diye sorar. Karınca, “Onlar farkında değillerdi?” (Kur’an-ı Kerim 7/95) bilseniz haberdar olsanız, kesinlikle yapmazsınız. Benim korkum askerlerimi çiğnemeniz değil, onların yuvalarına zarar vermenizdir, diye cevap verir. Hz. Süleyman karıncadan nasihat vermesini ister. Bunun üzerine karınca Hz. Süleyman’a “Babana neden Davut diye ad koydular bilir misin? Aralıksız kalbinin devasıyla meşguldü.

Bu yüzden. Peki, senin ismin neden Süleyman'dır bilir misin? Her türlü korku ve endişelerden uzak bir kalbin olduğu için sana bu isim verildi" der. Hz. Süleyman karıncaya "Senin askerin mi yoksa benim askerim mi çok?" diye sorar. Karınca "Benim askerim" der ve karıncalarına yeryüzüne çıkmalarını emreder. Yetmiş gün boyunca yeryüzüne çıkarlar. Öyle çokturlar ki dağlar, vadiler, çöller karıncayla dolar. Hz. Süleyman karıncaya yer altında başka askerin kalıp kalmadığını sorar. Karınca Hz. Süleyman'a; karınca ordusundaki cins karıncalardan bir cinsin bile henüz tamamıyla yeryüzüne çıkmadığını, aşağıda yetmiş cinsin daha olduğunu söyler. Bundan sonra Hz. Süleyman ibretler ve hisseler alıp Rabbinin kuvvet ve kudretini gözlemler.

Eserde 62a- 64a arasında, Hz. Süleyman'la ilgili başka bir hikâye daha anlatılmaktadır. Bu hikâyede de adalet ve kibir konuları ağırlıktadır. Hz. Süleyman ve Rüzgâr arasında geçen ve anlatıcının hadislerle kuvvetlendirdiği hikâye şöyledir: Rüzgâr, Hz. Süleyman'ın tahtını ve askerlerini gökyüzüne götürürken gömleğinin güzelliğine bakıp kalbine bir şey gelir. Hemen o anda Hz. Süleyman'ın tahtını ve askerlerini yeryüzüne indirir. Hz. Süleyman rüzgâra tahtını indirmesi için emir vermediğini söyler. Rüzgâr ise Allah'a itaat ettiğini, bu emrin Hakk'tan geldiğini söyler. Hz. Süleyman hemen tövbe eder ve tekrar gökyüzüne yükselirler. Hz. Süleyman'ın işleri devamlı ve ibadetleri adaletlidir. Müellif bu kısımda hikâyeyi güçlendirmek için bir hadis aktarır. "Allah'ın indinde âdil halifeden huzurlu ve saadetli kimse yoktur." Yine aktarılan bir diğer hadiste "Bu saadetli devlet, Allah'tan lütuftur. Adaletle sığınan padişaha, gece gündüz adalet ettiklerine, altmış siddık sevabı verilir ve bu öyle bir saadettir ki mazlumun yardımına yetiştikleri için Allah yetmiş üç sevap verir. Bir sevap dünya ömrü için yeter. Diğer yetmiş ikisinde ahirette yüksek dereceye sebep olur." buyrulur. Müellif böylece sultan için en önemli ibadetin adaleti sağlamak olduğunu hatırlatmış olur. Böylece gaza ve cihad konusu adalet ile ilişkilendirilmiş olur. Müellif, sultanın üzerine düşenin adaletle hükmetmek ve bu uğurda gaza etmek olduğunu ima eder. Esere neden 'adaletin anahtarı' anlamına gelen bir isim verdiği de bir kez daha anlaşılmış olur.

64a- 65b sayfaları arasında, padişah, alimler ve veli zat arasında geçen diğer bir hikâyede de yine adalet konusu vurgulanır. Padişahlardan birisi hacca gitmek ister. Âlimler, halk bozulur, fitne çıkar diye izin vermezler. Evliyalardan bir velî vardır. Padişah, ondan bir hac sevabı satın alsın diye öneride bulunurlar. O velîye giderler ve haclarından bir tanesini bağışlamasını isterler. Velî, eğer bu durum caizse bütün haclarını bağışlayacağını söyler.

Padişah evliyaya ne istediğini sorar. Evliya da “Dünya ve içindekileri isterim” der. “Evliyanın bu istediğini yeryüzünde hiç kimse yapamaz” derler. O velî tekrar der ki “Benim bütün istediklerimin bedeli padişahın hazinesinde vardır.” Padişah bunun ne olduğunu sorar. Veli, “Mazluma adaletli davranmandır. Allah Hazretlerinin isimlerinden birisi el-Adl’dır. O, âdil kullarını sever. Bütün peygamber ve evliya kullarına bile hikmetiyle muamele edip hikmetini ve adaletini öğretir” der. Böylece adaletin ibadetlerden ve yeryüzündeki tüm servetlerden daha değerli olduğu vurgulanmış olur.

65b- 66a arasında Hz. Yusuf, Hz. Yakup ve Sütanne arasında geçen adaletle ilgili bir peygamber kıssası daha aktarılır. Annesi vefat ettikten sonra Hz. Yusuf’u bir sütanneye verirler. Sütannenin bir çocuğu vardır. Hz. Yakup, Hz. Yusuf’un içtiği sütün az olduğunu düşünerek sütannenin kendi çocuğunu annesinden ayırıp satar. Bunun üzerine kadın, Hz. Yakup’a beddua eder. Müellif, Hz. Yusuf’un babasından ayrı kalmasını bu duruma bağlar. Hz. Yakup kırk sene gece gündüz ağlar, gözleri kör olur. Sonrasında Hz. Yusuf’un gömleğini gözlerine sürer ve gözleri açılır. Sütanne, Hz. Yakup’tan önce evladına kavuşma temennisiyle Allah’a yalvarır. Sorup soruştururlar, sütannenin oğlunu bulurlar. Kadın, oğluna kavuşur. Sonra da Hz. Yakup, Hz. Yusuf’a kavuşur. Herkes muradına erer.

66a- 67a da geçen hikâye Hz. İbrahim ve Allah’la ilgilidir. Hz. İbrahim Allah’a niyaz edip oğlunun kurban edilmesinin sebebini sorar. Allah’tan “Bir tokatın başka bir tokata bedeli vuku bulmuştur” diye cevap gelir. Hz. İbrahim bunun ne olduğunu sorar. Gelen cevap Hz. İbrahim’in kesmiş olduğu bir buzağıyla ilgilidir. “Yâ Halilim! Sen bir buzağı boğazladın. Onu keserken annesi ona bakıyordu.” Bu sebepten Hz. İbrahim’in başına böyle bir iş geldi. Allah’ın peygamber kullarıyla muamelesi hep böyle adaletli olacaktır. Müellif eserde bunun sebebini peygamberlerin adaletli karar vermek için her daim Allah’tan korkma ve çekinmelerinin gerekliliği olarak ifade eder. Burada bir peygamberin yaptığı nedeniyle büyük bir imtihandan geçirildiği anlatılarak adaletin er geç tecelli edeceği vurgulanmış olur.

67a- 70b sayfaları arasında geçen olay Hz. İbrahim ve Nemrud’un kızı Razz arasında geçmektedir. Anlatılan hikâye de şu şekildedir. Nemrut Hz. İbrahim’i ateşe atar. Allah rahmeti ve merhameti ile muamele eder ve o ateşi gül bahçesine çevirir. Nemrut’un Razz adında bir kızı vardır. Bir gün babası Nemrut’tan Hz. İbrahim’in akıbetini görmek için izin ister. Nemrut Hz. İbrahim’in ne isminin ne izinin kaldığını, belki sadece külünün kaldığını söyler. Babasından izin alıp gider ve görür ki ateş bir duvara dönüşmüş ortası da gül bahçesi olmuştur. Hz. İbrahim de gül bahçesi içinde dolaşır. Razz bu hali görür ve Hz. İbrahim’e

ateşin onu yakıp yakmadığını sorar. Hz. İbrahim “Bir insan Allah’ını tanırsa ve dilinde ‘Bismillah’ olursa o insanı ateş yakar mı?” der. Razz Hz. İbrahim’in yanına gitmek için ondan izin ister. Hz. İbrahim, Allah’ı tevhit ederse ve kendisinin peygamberliğini tasdiklerse ateşe basıp yanına gelebileceğini söyler. Razz, Hz. İbrahim’in yanına gelir ve daha sonra babasının yanına giderek onu imana davet eder. Nemrut bunu kabul etmez ve kızına çeşitli işkenceler yapar. Hatta bedenine çokça çiviler mıhlar. Allah, Cebrail’e çivileri Razz’ın vücudundan çıkarmasını ve onu İbrahim peygambere götürmesini emreder. Hz. İbrahim Razz’ı Medyen adlı oğluyla evlendirir. Allah Teâlâ imanına ve sabrına mukabil onların soylarından peygamberler göndermiştir. Müellif bu kısımda birkaç hadis nakleder “Ne zamanki Allah’ın bir kuluna zulmedilse, asla bir yardımcısı olmasa ve Allah’tan yardım istese Allah onun yardımcısı olur.” Diğer hadis ise şöyledir: “Allah buyuruyor ki “Benim gazabım zulmeden kişiye karşı şiddetlidir, zulme uğrayanın da benden başka yardımcısı yoktur.” Hz. Muhammed buyuruyor ki “Bir kimse bir zerre miktarı haramı terk etse, yetmiş bin kere hac sevabı kadar sevabı vardır.” Müellif burada başka bir hadisten alıntı yaparak hadiseyi güçlendirdiğini söyler. “Hak Teâlâ için makbul ibadet bir kimsenin bilmediği bir şey yaparken peygamberlere ve evliyalara benzer bir şekilde yapmasıdır. Bu durum kişiyi mutlu eder.” Müellif böylece Allah’ın adalet ve merhamet konusunda kullarına kolaylık sağlayacağını ifade etmiş olur.

70b- 72a sayfalarında Hz. İbrahim’in ateşe atılması kıssasını anlatmaya, Bülbül’ün dahil olmasıyla devam eden müellif şunları aktarır: Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman bütün hayvanlar ağlarlar. Bülbül ise Hz. İbrahim’le birlikte kendini ateşe atar. Cebrail’e, İbrahim peygamberi bulup kurtardıktan sonra bülbülü de kurtarması emrolunur. Allah’tan Bülbül’e “Bu sabrın ve enbiyaya sevgin için ne istersin?” diye vahiy gelir. Bülbül; “Rabbim’in bin ismi varmış, kıyamete kadar o esmaları öğrenmek isterim. Neslimle gülzârda sayıp okuyalım” diye cevap verir. Duası kıyamete kadar kabul olur. Müellefin burada anlatmış olduğu hikâye bize Türk edebiyatında karşımıza en çok çıkan Gül ile Bülbül mazmununun nasıl ortaya çıktığıyla ilgili bilgi vermiştir. Aynı sayfalarda geçen ikinci bir kıssa ise şöyledir: Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman Allah’tan o yerin gül bahçesi ve serin bir yer olması için; “Ey Ateş! İbrahim’e serin ve esenlik ol” (Kur’an-ı Kerim, 21/69) şeklinde emir gelir. Hz. İbrahim ağlar ve Rabbine der ki “Ya Rabbi! Ateşe atılan benim, hitabın ateşe, bana değil.” Allah “Ateşe olan hitabım senin hürmetinedir. Sen olmasan ateş bir hiçtir” diye karşılık verir. Müfessirler der ki “Ateşe serin ve esenlik ol!” emri geldikten sonra dünyada ne kadar ateş varsa hepsi dondu. Ne

zaman ki “Alâ İbrahim” yani sadece İbrahim’e hitabı geldi, ateşler tekrar yandı. Hz. İbrahim’in ateşe atılmasıyla alakalı pek çok rivayet ve yorum vardır. Bu yorumlara eserimizden örnekendirme yaparak bir yenisini eklemek isterim. Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman Allah’tan başka ona yardıma gelen kimsenin yardımını ‘Allah yeter’ fikriyle kabul etmedi. Müellifin anlatmış olduğu hikâyede, “Ya Rabbi! Ateşe atılan benim, hitabın ateşe, bana değil” hitabıyla, Hz. İbrahim Allah ile arasında hiçbir varlığın bulunmamasını istediği fikri pekişmiş oluyor.

Bu hikâyelerin ardından 72a- 73b sayfalarda zulmün en basitinin bile büyük bir azaba yol açacağını ifade eden, Hz. İsa ve Kuyu arasında geçen bir hikâye aktarılır. Hz. İsa bir gün nehir kenarından geçerken soğuk su ile dolmuş bir kuyu görür. Kuyunun suyu çok acıdır, zehir gibidir. Hz. İsa buna çok şaşırır. Çünkü nehrin suyu şeker gibi fakat nehrin suyundan oluşan kuyunun suyu zehir gibidir. Hz. İsa merak eder ve Allah’a sorar. Allah’ın emriyle kuyu dile gelir: “Ben bir insandım. Dokuz yüz yıl önce öldüm, üç yüz yıl kabrimde yatıp toprak oldum. Kireççiler beni bir padişahın sarayının duvarına sıva yaptılar. Üç yüz yıl da orada durdum. Sonrasında o saray yıkıldı. Kuyucular beni tekrar alıp bu kuyuya sıva yaptılar. Üç yüz yıl kadar oldu ki buradayım ama ölüm acısının azabını unutmadım” diye cevap verir. Hz. İsa merakla kuyuya bu azabın nedenini sorar. “Elbisemi dikmek için birinin iğnesini zorla aldım.” yanıtını verir. Müellif, insanın önemsemeyen yaptığı herhangi bir haksızlığın bile büyük bir azapla karşılık bulacağını vurgular.

Adalet kavramının anlatıldığı, 73b- 74b arasında Hz. Musa ile ilgili bir hikâyeye göre Firavun’un helâki de adaletsiz davrandığında gerçekleşecektir. Firavun İsrailoğullarını çalıştırır, her bir çalışana bir gümüş kırat yani sekiz hardal danesi miktariyle ücret verirdi. Firavun’un helâki Hz. Musa’ya söz verilmiştir. Hz. Musa Cenab-ı Hakk’a Firavun’un ne zaman helâk olacağını sorar. “Henüz Firavun’un zulmü sona gelmedi” diye cevap gelir. Sonrasında Firavun ücret olarak verdiği miktarı da vermemeye başlar. Hz. Musa Rabbine “Senin ateşin, azabın nerede?” diye sorar. “Bu zulmün ikinci mertebesinde” diye vahiy gelir. Firavun’un Hâmân isimli bir veziri vardır. Hazineye para lazım olduğu gerekçesiyle halkın kazancını alır. Kişinin kendisine ve eşine yetecek kadarını hazineden verir. Sonrasında Allah’tan Hz. Musa’ya “Yaptıkları zulümden dolayı benim azabım onlara hak olmuştur” diye vahiy gelir.

74b- 75b Firavun’un, zulmünden ötürü helak olduğunu anlatan bir başka hikâye daha anlatılır. Hz. Musa’nın şöyle dediği aktarılır: “Bana Firavun ile yumuşak sözle konuşmak

emredildi. Bunun sebebi şuydu: Firavun insanları incitmezdi ve hep mazlumlara acırdı. Yollarda emniyet ve rahatlık vardı. Allah'tan hep “Benim ibadet eden kullarım var onların ibadetleri bana yeterli. İnkârcıların bana ne zararı var? Azap etmeye utanırım.” şeklinde vahiy gelirdi. Firavun zulmetmeye başladığında ve Allah'a inanan sihirbazların elleri ve ayaklarını keseceğini söylediğinde kendisi hakkında azap kesinleşti.”

Bu hikâyenin ardından Firavun'un başına gelenlerin yardımcısı Hâmân'dan kaynaklandığını anlatan müellif 75b-76b arasında, Hâmân ile ilgili bir kıssa anlatılır. Böylece sultanı maiyetini iyi seçmesi konusunda uyarmış olur. Hâmân, yıldız biliminde başarılıdır. Bir gün yıldızlara bakarken kırk yıl sonra güçlü, talihli birinin Mısır'da falan çarşıda kelle dükkânından bir yönetici çıkacağını görür. Gidip o çarşayı bulur fakat orada bir kelle dükkânı yoktur. Orada kendisi bir dükkân açar ve kırk sene boyunca o günü bekler. Vakit geldiğinde uzun boylu, siyah yüzlü, paspal bir oğlan dükkâna gelir ve kelle ister. Hâmân çocuğun önüne kelle koyar ve karnını doyurur. Sonra o gence, “yabancı birisisin! Gel benim yanımda çalış, sana bu kadar akçe vereyim” der ve onu yanına alır. Sonrasında beraber fitne ve belaya sebep olurlar.

Daha sonra 76b- 77a arasında Hz. Musa'nın başından geçen, başkasının malını haksız yere alanın duasının asla kabul edilmeyeceğine dair bir hikâye anlatılır. Bir gün birisi gelip Hz. Musa'ya; “Ey Musa dua et, duam kabul olsun” diye yalvarır. Hz. Musa dua eder ve ona şöyle vahiy gelir: “Ya Musa dua ederken, bütün etleri eriyip kemikleri dökülse de o kişinin duasını kabul etmem. O bir mazlumdan bir kalbur saman almıştır, onu aldığını inkâr etmiştir, sahibiyile helalleşmemiştir. Kimin zulmü böyle olursa, o kimsenin şefaâtçisi Hz. Musa olsa bile Allah bu şekilde muamele eder.”

Müellifin, 77a- 78a'da geçen günah işleme konusunda Allah'tan utanmak gerektiğini anlattığı iki kıssadan ilki bir putperest dükkânında geçer. İkincisi ise Hz. Yusuf hakkındadır. Putperestlerden birisi pazarda bir dükkânın sahibidir. Dükkânına bir perde asmış, eline terazi aldığı zaman perdenin arkasına bakıp gelir. İnsanlar bunun sebebini sorarlar. Putperest “Ne zaman elime bir terazi alsam hile yapmaya yeltenirim. Bu malı ben aldığım zaman yavaş yavaş, dikkatli alırım ama sattığımda bir hile yapmak isterim. Perdenin arkasında putum vardır. Onu görünce utanırım, ondan korkarım ve haksızlık yapamam” diye cevap verir. İkinci hikâyede; Hz. Yusuf, Züleyha'nın kendisini zorla günaha sokmaya çalıştığında odada bir perde olduğunu görür. Hz. Züleyha'ya bu perdenin ne olduğunu sorar. Züleyha, “Orada benim

tanrım vardır beni görmemesi için perde çektim sonra kendisinden af dilerim” der. Hz. Yusuf bu sözü işitince ‘Allah’ diye bağırır ve hemen oradan kaçar, günahından kurtulur.

79a- 79bde hilenin bozucu tesirine de değinen müellif, Hz. Musa ve Kavminin başından geçenlerle ilgili bir hikâye aktarır. Kavmi bir gün Hz. Musa’ya gelip “Bir miktar şaibeli zahire var, bunu ne yapalım?” diye sorar. Hz. Musa “Fakirlere dağıtın” der. Fakat fakirler bunu kabul etmezler. “Onu satın değerinde arpa, buğday alın, تنها yerlere sepin, kuşlar yesin” der ama kuşlar da yemin yüzüne bakmazlar. Öğütüp denize saçarlar. Kırk gün sonra bir fakir gelir “Ey Allah’ın Resulü ben balıkçıyım. Balık avlar onunla geçinirim. Kırk gündür denize ağ atarım bir tane balık tutamam” der. Hz. Musa Allah’a yönelir, dua eder. Sonrasında, “Sebebini denize sor” diye vahiy gelir. Balıklardan “İçine hile karıştırılan un döktüler, bu yüzden bu denizden ayrıldık” diye cevap gelir.

Zulmetmemekle ilgili 79b- 81a’da Benî İsrail halkından birinin başından geçen hikâye anlatılmaya devam eder. Adamın birisi çarşıda, “zulmetmek isteyen benden ibret alsın” diye bağıra bağıra gezer. Halk merak eder ve sebebini sorar. Bağırان kişi, zamanında kendisinin devletin ileri gelen isimlerinden biri olduğunu, deniz kenarında gezerken zorla birisinin balığını aldığını ve balığı baş parmağına takıp eve geldiğini anlatır. Balığın bir dişi adamın parmağına batar, yarası bir türlü iyileşmez. Zamanla doktorlar parmağını keser fakat şifa bulamaz. Sonrasında eli kesilir fakat yine sonuç değişmez dirseği kesilir ama netice aynıdır. Bir gün adam doktora giderken “balığı sahibine verip helallik almadıkça bütün azalarını kestirsende şifa bulamazsın” şeklinde bir ses işitir. Adam hemen balığı sahibine verir ve helalleşir. Sonrasında kolundan bir kurt düşer ve o hastalıktan kurtulur. Bu kısımdan sonra Müellif uzunca gaza atlarını över ve çeşitli örneklerde bulunur. Sonrasında atlarla ilgili kıssa anlatır.

87a- 87b kısmında Müellif, Hz. Muhammed için kâinatta attan daha sevimli bir hayvan bulunmadığını ve sahabelerin rivayetlerinin bu yönde olduğunu söyler. Bunun sebebi savaşta bu hayvandan daha güzel ve faydalı bir hayvan olmamasıdır. At semayı dinler, savaş olacağı zaman beş günlük yerden ona malum olur, sevincinden duramaz. Daha sonra bu rivayete uygun bir tarihi olay nakledilir. Olay Erturul Gazi, askerleri, Sultan Alaeddin etrafında gerçekleşir. Osman Gazi’nin babası Sultan Ertuğrul inkârcılar ile savaş üzerine beş emiriyle anlaşma yapar. “Anadolu geniş memleketdir. Burada inkârcılara yer yoktur gelin ailemizle ve askerlerimizle bir memleket seçelim. Düşmanlarımızla savaşıp burada kalalım, nice yerleri fethedelim ve İslam ehlinin çoğalmasına sebep olalım” der. Ancak emirler yolda

perişan olurlar. Ertuğrul yalnız kalır. “Konya’ya beş günlük yol kala bu kadar insanla ne yaparız?” diye düşünürken atları coşkuya gelir. Atların bu hallerine çok şaşırırlar. İçlerinden savaşta usta olanlar yakın yerde savaş olduğunu, atların bu yüzden bu şekilde davrandığını açıklarlar. Hep beraber savaşın olduğu Konya tarafına doğru giderler. Orada bir savaş olduğunu görürler fakat hangi tarafın Müslüman hangi tarafın inkârcı olduğunu anlayamazlar. Yardım edecekleri tarafı müşavere ederler ve “Ya Allah!” deyip beş yüz askerle zayıf tarafa yardım etmeye karar verirler. Savaşı kazanırlar ve birçok ganimete sahip olurlar. Meğer Sultan Alaeddin yaşlanmış ve devlet zayıflamıştır. Bunu duyan düşman, Silifke tarafından Sultan Alaeddin’in üzerine gazaya gelir. İslam ehlini kırarlar. Sultan Alaeddin umutsuzluk halinde Allah’a yalvarır. O sırada bir müjde gelir. Sultan, askerlerine bunların kim olduğunu sorar. Askerler gelenlerin kim olduğunu bilmediklerini, melek olabilecekleri söylerler. Ertuğrul, Sultan Alaeddin’in yanına gelir. Sultan, Ertuğrul’u gözlerinden öper, kim olduğunu öğrenir. Belinden kılıcını çıkarıp Ertuğrul’un beline kuşatır. Sultan Osman’a sancak verir. Sonrasında fetihler onların eliyle gerçekleştirilir. Sultan Ertuğrul o gece önemli bir rüya görür. Evliyaya tabir ettirir. Bütün âlimler “Neslin kıyamete kadar İslam ehline padişah olacak” derler.

96a- 97b’de sahabelerin etrafında gerçekleşen bir kıssa anlatılır. Abdurrahman bin Ziyad ve arkadaşı Mısır’a giderler. Orada görürler ki Ebu Zer Hazretleri çayırda güzel bir atı otlatıyor. Bu atın ne olduğunu sorarlar. Ebu Zer; Bu atın acayip bir at olduğunu, Cenab-ı Hak katında duasının geri çevrilmediğini söyler. Oradakiler atlar dua eder mi? diye sorarlar. Ebu Zer “Atın dua etmediği bir gece dahi yoktur” der. At her gece “Ya Rabbi sen beni insanoğluna musahhar edip, rızkımı onun elinden verdin. O zaman beni insanoğlunun ailesi ve malı içinde en sevileni yap. Ya Rabbi beni onların elinden rızıklandır” diye dua eder.

99a’dan başlanarak atlarla ilgili çeşitli hikayeler anlatılır. Hz. İbrahim’e Kâbe’yi yapması, Hz. İsmail’e de Ecyad Dağına çıkıp insanları dine davet etmesi emredilir. Hz. İsmail, Ecyad Dağına çıkıp yeryüzünde bir Arap atı kalmadı ki, sultanlara yardım etsin diye niyazda bulunur. Atlar Hz. İsmail’in duası neticesiyle insanoğluna miras kalmıştır. Ashab-ı kiramdan birisi yanına atını almış bir şekilde savaşa gider. Yanındakiler neden ata binmediğini sorarlar. “Resulullah, bir kişinin gündüz bir saat ayakları tozlansa o kişinin ayaklarına cehennem haram olur, buyurmuştur” der.

101a- 102a arasında da Hz. Muhammet ile alakalı bazı hikayelere yer verilir. Hz. Peygamber; at koşusuna izin verir, kendisi de koşuda birinci gelen ata üç tane Yemen

elbisesi, ikinciye iki elbise, üçüncüye bir elbise, dördüncüye ve beşinciye dinar, altıncıya gerdanlık verir. Sahabeler atların ne kadar koştuğunu sorarlar. Hz. Peygamber altı mil veya daha fazla diye cevap verir. İmam Şâfiî her milin dört bin adım olduğunu söyler. Resulullah'a bir gün bir Arap atı hediye edilir. Hz. Peygamber sevinçle kalkar, elleriyle gözlerini ve yüzünü mesh edip siler. Orada olanlar ata neden bu kadar hürmet ettiğini sorarlar. Nebi Efendimiz "Bir gün Cebrail beni ata saygı gösterme eksikliğinden dolayı uyardı" der.

Eserde 104a'da Hz. Muhammet ile alakalı geçen son rivayet yine atın değeri hakkındadır. Habibullah bir gün birisinin atının yüzüne vurup beddua ettiğini görür. O kişiye "Bu yaptığından dolayı senin yerin cehennemdir. Bu durumdan kurtulmak istersen, atın üzerinde savaşıp inkârcı öldür" der. Hz. Peygamber, çokça atın üzerinde savaşır, at yaşlanıp zayıflayınca onu besler ve ona saygı gösterirdi. Her müminden, atın üzerinde savaştığına ve ona hürmet gösterdiğine dair kıyamette şahitlik etmelerini isterdi. Son olarak Hz. Peygamber'in "Gaza atına hürmet gösterin ve onun eğitimini tamamlayın" mealinde bir hadisiyle eser bitirilir ve temmet kaydı verilir (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

2.3 Eserde Geçen Ayet ve Hadisler

2.3.1 Ayetler

59b

حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِي النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

"Nihayet Neml Vadisi'ne geldikleri zaman, dişi bir neml: "Ey nemller! Meskenlerinize girin, Süleyman ve orduları istemeyerek sizi kırıp geçirmesin" dedi. (Kur'an-ı Kerim, 27/18)

78b

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُواهُمْ أَوْ وَزَنُواهُمْ يُخْسِرُونَ

"Hile yapanların vay haline! Onlar, alırlarken tam olarak ölçer, tartarlar. Satarlarken eksik ölçer, tartarlar." (Kur'an-ı Kerim, 83/1-2-3)

2.3.2 Hadisler

At Konulu Hadisler

56a

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ: حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ، سَمِعَ أَبَا كَبْشَةَ يَقُولُ: الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ، وَأَهْلِهَا مُعَانُونَ عَلَيْهَا، وَالْمُنْفِقُ عَلَيْهَا كَالْبَاسِطِ يَدِهِ بِالصَّدَقَةِ.

“Atların alınlarında hayır yazılıdır. Sahipleri atlar için sıkıntı çekerler, bu konuda infak eden sadaka vermiş gibidir.” (Buhari, Tarihu'l-Kebir, Hadis Numarası: 2309)

56b

" ٣٥٧٣٤ - حدثنا وكيع قال: ثنا ابن عون عن سعيد البزار عن مكحول قال: قال رسول الله -صلى الله عليه وسلم-: -الخيّل معقود في نواصيها الخير إلى يوم القيامة، وأهلها معانون عليها"

“Atların alınlarında kıyamet gününe kadar iyilik vardır ve sahipleri onlara yardım eder.”
(Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe Al-Absî Al-Kûfî, Musannaf İbn Ebi Şeybe, Hadis Numarası: 35734)

81a

وقال لي عليك بالخيّل فإنّ الخيّل معقود بنواصيها الخيرا لي يوم القيمة فمن ربطها عدّة في سبيل الله كانت له ذخيرة في ميزان فإنّ شعبها وجوعها وريها وظمائها واراؤها وابوا لها فلاخ فلاح في موازينه يوم القيمة

حدثنا معلى، حدثنا محمد بن حمران، حدثنا سلم الجرمي، عن سودة بن الربيع قال: أتيت النبي -صلى الله عليه وسلم-، فأمر لي بدوّ، قال لي: "مُر بَنِيكَ أَنْ يَقْصُوا أَظْفَارَهُمْ عَنْ ضُرُوعِ إِبِلِهِمْ وَمَوَاشِيهِمْ، وَقُلْ لَهُمْ فَلْيَحْتَلِبُوا عَلَيْهَا سَخَالَهَا، لَا تُدْرِكُهَا السَّنَةُ وَهِيَ عَجَافٌ"، قَالَ: "هَلْ لَكَ مِنْ مَالٍ؟" قُلْتُ: نَعَمْ لِي مَالٌ وَخَيْلٌ وَرَقِيقٌ، قَالَ: "عَلَيْكَ بِالْخَيْلِ فَارْبِطْهَا، الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ."

“Bana denildi ki; at sahibi olmalısın. Atların alınlarında hayır vardır kim onları Allah rızası için bağlarsa onlar kıyamet günü bir hazine olurlar onların yediği içtiği kişinin terazisine eklenecektir muvaffak olacaklardır.” (Buhari, Tarihu'l-Kebir, Hadis Numarası: 5268)

81b

قَالَ قَبِيلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: وَالْخَيْلُ قَالَ: "الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَالْخَيْلُ لِثَلَاثَةِ: هِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزْرٌ، فَأَمَّا الَّذِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ، فَالَّذِي يَتَّخِذُهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَيُعِدُّهَا لَهُ لَا يَغِيبُ فِي بُطُونِهَا شَيْئًا إِلَّا كَتَبَ لَهُ بِهَا أَجْرٌ، وَلَوْ عَرَضَ مَرَجًا أَوْ مَرَجَيْنِ فَرَعَاها صَاحِبُهَا فِيهِ كُتِبَ لَهُ مِمَّا غُيِبَتْ فِي بُطُونِهَا أَجْرٌ، وَلَوْ اسْتَنْتَ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ، كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ خَطَاها أَجْرٌ، وَلَوْ عَرَضَ نَهْرٌ فَسَقَاها بِهِ، كَانَتْ لَهُ بِكُلِّ قَطْرَةٍ غُيِبَتْ فِي بُطُونِهَا مِنْهُ أَجْرٌ، حَتَّى ذَكَرَ الْأَجْرَ فِي أَرْوَائِهَا وَأَبْوَالِهَا، وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ فَالَّذِي يَتَّخِذُهَا تَعَفُّقًا وَتَجَمُّلاً وَتَسْتُرًا، وَلَا يَحْبِسُ حَقَّ ظُهُورِهَا وَبُطُونِهَا فِي يُسْرِهَا وَعُسْرِهَا، وَأَمَّا الَّتِي عَلَيْهِ وَزْرٌ فَالَّذِي يَتَّخِذُهَا أَشْرًا وَبَطْرًا وَبَذَخًا عَلَيْهِمْ"

“Kıyamete kadar atın alnına hayır bağlanmıştır. At, (besliyenler için) üç durumdadır: At vardır, besleyenine ücrettir, at vardır besleyenine (ateşe karşı) perdedir, at vardır sahibinin sırtına vebâldir.

1) Ücret olan at: Bu, sâhibi tarafından Allah yolunda kullanılmak üzere beslenen attır. Bu at, her ne yiyip karnına gönderirse, sâhibine, her birisi, bir ücret olur. Şayet (yolda giderken) önüne bir çayırılık çıksa ve sahibi onu oraya veya bir bahçeye bağlasa, ipinin uzanabildiği yere kadar çayır ve bahçeden yiyebildiği her şey ona bir ücret olur. At, ipini koparıp başını alıp birkaç tepe gitse, bütün izleri (Hâris'in rivâyetinde) bu esnada bıraktığı bütün gübreleri sahibine ücret olur. Şayet at, bir nehre uğrasa ve ondan su içse, (sahibi orada sulamak istememiş bile olsa) bu da sahibine ücret olur.

2) Perde olan at: Bu, kişinin binek ihtiyacını görmek, bu işte başkasına muhtaç olmamak maksadıyla beslediği attır.

Şu şartla ki, hayvana terettüp eden zekât, ihtiyaç sahiplerine iâreten vermek gibi Allah'ın haklarını unutmaz, öder. İşte bu at sâhibine (kıyamette ateşe karşı) perdedir.

3) Vebal olan at: Bu, sahibinin övünmek, gösteriş yapmak ve Müslümanlarla husumette bulunmak üzere beslediği attır. İşte bu at sahibinin üstüne bir yüküdür... ” (İshak bin Huzeyme as- Sülemi an-Nîsâbü'rî, Sahih İbn Huzeyme, Hadis Numarası: 2291)

82a-82b

وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَعْنًا وَتَعَفُّفًا ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي رِقَابِهَا وَلَا صَوْرَهَا فَهِيَ لِذَلِكَ سِتْرٌ

٢٣٧١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ: أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْخَيْلُ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزْرٌ: فَأَمَّا الَّذِي لَهُ أَجْرٌ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَطَالَ بِهَا فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ، فَمَا أَصَابَتْ فِي طَبْلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أَوْ الرَّوْضَةِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٌ، وَلَوْ أَنَّهُ انْقَطَعَ طَبْلُهَا، فَاسْتَنْتَ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ، كَانَتْ أَثَارُهَا وَأَرْوَاهَا حَسَنَاتٍ لَهُ، وَلَوْ أَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ، وَلَمْ يُرِدْ أَنْ يَسْقِيَ كَانَ ذَلِكَ حَسَنَاتٍ لَهُ، فَهِيَ لِذَلِكَ أَجْرٌ. وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَعْنًا وَتَعَفُّفًا، ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي رِقَابِهَا، وَلَا ظُهورَهَا، فَهِيَ لِذَلِكَ سِتْرٌ. وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخْرًا وَرِيَاءً وَنَوَاءً لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ، فَهِيَ عَلَى ذَلِكَ وَزْرٌ وَسُيْلٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْخُمْرِ، فَقَالَ: مَا أُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهَا شَيْءٌ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْجَامِعَةُ الْفَادَةُ: {فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ}.

“Kıyamete kadar atın alnına hayır bağlanmıştı. At, (besliyenler için) üç durumdadır: At vardır, besleyenine ücrettir, at vardır besleyenine (ateşe karşı) perdedir, at vardır sahibinin sırtına vebâldir.

1) Ücret olan at: Bu, sâhibi tarafından Allah yolunda kullanılmak üzere beslenen attır. Bu at, her ne yiyip karnına gönderirse, sâhibine, her birisi, bir ücret olur. Şayet (yolda giderken) önüne bir çayırılık çıksa ve sahibi onu oraya veya bir bahçeye bağlasa, ipinin uzanabildiği

yere kadar çayır ve bahçeden yiyebildiği her şey ona bir ücret olur. At, ipini koparıp başını alıp birkaç tepe gitse, bütün izleri (Hâris'in rivâyetinde) bu esnada bıraktığı bütün gübreleri sahibine ücret olur. Şayet at, bir nehre uğrasa ve ondan su içse, (sahibi orada sulamak istememiş bile olsa) bu da sahibine ücret olur.

2) Perde olan at: Bu, kişinin binek ihtiyacını görmek, bu işte başkasına muhtaç olmamak maksadıyla beslediği attır.

Şu şartla ki, hayvana terettüp eden zekât, ihtiyaç sahiplerine iâreten vermek gibi Allah'ın haklarını unutmaz, öder. İşte bu at sâhibine (kıyamette ateşe karşı) perdedir.

3) Vebal olan at: Bu, sahibinin övünmek, gösteriş yapmak ve Müslümanlarla husumette bulunmak üzere beslediği attır. İşte bu at sahibinin üstüne bir yüküdür.

Resulullah (sav) efendimize merkebler hakkında soru soruldu. Onlarda at kısmından mı? Dedi ki; Allah onlar hakkında bu kapsamlı ayeti indirmiştir. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onun karşılığını görür Kim de zerre miktarı şer işlemişse onun karşılığını görür." (Buhari, Sahih Buhari, Hadis Numarası: 2317)

82b

وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فُخْرًا وَرِيَاءً وَنَوَا لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فَهِيَ عَلَى ذَلِكَ وَزُرَّ

٢٣٧١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ: أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْخَيْلُ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزُرٌّ: فَأَمَّا الَّذِي لَهُ أَجْرٌ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأُطَالَ بِهَا فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ، فَمَا أَصَابَتْ فِي طَبَلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أَوْ الرَّوْضَةِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٌ، وَلَوْ أَنَّهُ انْقَطَعَ طَبَلُهَا، فَاسْتَنْتَ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ، كَانَتْ أَثَارُهَا وَأَرْوَاتُهَا حَسَنَاتٍ لَهُ، وَلَوْ أَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ، وَلَمْ يَرِدْ أَنْ يَسْقِيَ كَانَ ذَلِكَ حَسَنَاتٍ لَهُ، فَهِيَ لِذَلِكَ أَجْرٌ. وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَغْنًى وَتَعَفُّفًا، ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي رِقَابِهَا، وَلَا ظُهُورِهَا، فَهِيَ لِذَلِكَ سِتْرٌ. وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فُخْرًا وَرِيَاءً وَنَوَا لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ، فَهِيَ عَلَى ذَلِكَ وَزُرٌّ وَسُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْخُمْرِ، فَقَالَ: مَا أُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهَا شَيْءٌ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْجَامِعَةُ الْفَادَةُ: {فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ}.

“Kıyamete kadar atın alnına hayır bağlanmıştır. At, (besliyenler için) üç durumdadır: At vardır, besleyenine ücrettir, at vardır besleyenine (ateşe karşı) perdedir, at vardır sahibinin sırtına vebâldir.

1) Ücret olan at: Bu, sâhibi tarafından Allah yolunda kullanılmak üzere beslenen attır. Bu at, her ne yiyip karnına gönderirse, sâhibine, her birisi, bir ücret olur. Şayet (yolda giderken) önüne bir çayırılık çıksa ve sahibi onu oraya veya bir bahçeye bağlasa, ipinin uzanabildiği

yere kadar çayır ve bahçeden yiyebildiği her şey ona bir ücret olur. At, ipini koparıp başını alıp birkaç tepe gitse, bütün izleri (Hâris'in rivâyetinde) bu esnada bıraktığı bütün gübreleri sahibine ücret olur. Şayet at, bir nehre uğrasa ve ondan su içse, (sahibi orada sulamak istememiş bile olsa) bu da sahibine ücret olur.

2) Perde olan at: Bu, kişinin binek ihtiyacını görmek, bu işte başkasına muhtaç olmamak maksadıyla beslediği attır.

Şu şartla ki, hayvana terettüp eden zekât, ihtiyaç sahiplerine iâreten vermek gibi Allah'ın haklarını unutmaz, öder. İşte bu at sâhibine (kıyamette ateşe karşı) perdedir.

3) Vebal olan at: Bu, sahibinin övünmek, gösteriş yapmak ve Müslümanlarla husumette bulunmak üzere beslediği attır. İşte bu at sahibinin üstüne bir yüküdür.

Resulullah (sav) efendimize merkebler hakkında soru soruldu. Onlarda at kısmından mı? Dedi ki; Allah onlar hakkında bu kapsamlı ayeti indirmiştir. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onun karşılığını görür Kim de zerre miktarı şer işlemişse onun karşılığını görür." ((Buhari, Sahih Buhari, Hadis Numarası: 2317)

83a

٣٣٤٩٤ - حَدَّثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: ثنا الْمُسْعُودِيُّ، عَنْ مُزَاحِمِ بْنِ زُفَرٍ النَّيْمِيِّ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ حَبَابٍ قَالَ: "الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ: فَرَسٌ لِلَّهِ، وَفَرَسٌ لَكَ، وَفَرَسٌ لِلشَّيْطَانِ، فَأَمَّا الْفَرَسُ الَّذِي لِلَّهِ فَالْفَرَسُ الَّذِي يُغْزَى عَلَيْهِ، وَأَمَّا الْفَرَسُ الَّذِي لَكَ فَالْفَرَسُ الَّذِي يَسْتَبْطِئُهُ الرَّجُلُ وَأَمَّا الْفَرَسُ الَّذِي لِلشَّيْطَانِ فَمَا قُومَرِ عَلَيْهِ وَرُوهِنَ"

"Atlar üç tanedir. Allah için, şeytan için ve insan için. Allah için olan at savaşta kullanılan attır. İnsan için olan at kişinin kendi için barındırdığı attır. Şeytanın atı ise üstüne kumar ve bahis oynanan attır." (Ebi Şeybe el-Absi el-Kûfi, el Müsannef b. Ebi Şeybe, Hadis Numarası: 33494)

84a

٣٧٥٦ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ، عَنِ الرُّكَيْنِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ، فَرَسٌ لِلرَّحْمَنِ، وَفَرَسٌ لِلْإِنْسَانِ، وَفَرَسٌ لِلشَّيْطَانِ، فَأَمَّا فَرَسُ الرَّحْمَنِ: فَأَلَّذِي يُرَبِّطُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَعَلْفُهُ وَرَوْتُهُ وَبَوْلُهُ، وَذَكَرَ مَا شَاءَ اللَّهُ، وَأَمَّا فَرَسُ الشَّيْطَانِ: فَأَلَّذِي يُقَامَرُ أَوْ يُرَاهَنُ عَلَيْهِ، وَأَمَّا فَرَسُ الْإِنْسَانِ: فَأَلَّذِي يَرْتَبِطُهَا الْإِنْسَانُ يُلْتَمَسُ بَطْنُهَا، فَهِيَ تَسْتُرُ"

"Resulullah şöyle dedi; Üç çeşit at vardır, Rahman'ın atı, insanın atı, şeytanın atı. Allah'ın atı; Allah yolunda koşar, Allah'ı zikreder. Şeytanın atı, onun üzerine kumar ve bahis oynanır.

İnsanın adı ise insan o ata atın karnına dokunduğu yerden bağlıdır.” (İmam Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis Numarası: 2291)

85b-86a

٩٩٣ - نا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنِ الدُّكَيْنِ، عَنْ أَبِي عَمْرِو الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ رَجُلٍ، مِنَ الْأَنْصَارِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ: فَرَسٌ يَرْبِطُهُ الرَّجُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَمَنْهُ أَجْرٌ، وَرُكُوبُهُ أَجْرٌ، وَرَعَايَتُهُ وَعَلْفُهُ أَجْرٌ، وَفَرَسٌ يُغَالِقُ عَلَيْهِ الرَّجُلُ وَيُرَاهُنْ عَلَيْهِ، فَمَنْهُ وَزْرٌ، وَعَلْفُهُ وَرُكُوبُهُ وَزْرٌ، وَفَرَسٌ لِلْبِطْنَةِ، فَعَسَى أَنْ يَكُونَ سِدَادًا مِنْ فَقْرٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

”

“Efendimiz şöyle buyurduğu atlar üç çeşittir. Allah’ın rızası için insanın bindiği at, onun parası sevaptır. Ona binmek sevaptır, ona bakmak ve yem vermek sevaptır. Bir kişinin üzerine bahse gireceği bir at onun parası günahıdır, onun yemi ve ona binmek günahıdır.” (Ebi Şeybe el-Absi el-Kûfi, el Müsannef b. Ebi Şeybe, Hadis Numarası: 993)

94a

٥٠٥ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَقَالٍ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ النَّفِيلِيُّ، ثنا سَعِيدُ بْنُ سِنَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَرِيبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ وَالنَّبْلُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَأَهْلُهَا مُعَانُونَ عَلَيْهَا، وَالْمُنْفِقُ عَلَيْهَا كَبَاسِطٌ يَدِيهِ فِي صَدَقَةٍ، وَأَبْوَالُهَا وَأَرْوَاهَا لِأَهْلِهَا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ مَسْنِكِ الْجَنَّةِ»

“Resulullah şöyle buyurdu; atların alınlarında iyilik ve asalet vardır kıyamet günü sahipleri de onlarla beraberdir. Onlara infak edenlerin terazilerine o atların idrarı ve dışkısı da konur ve sahibi kendi ev halkıyla cennete girer.” (Tabarani, El-Mu’cemu’l-Kebir, Hadis Numarası: 505)

94b

٢٧٩١ - حَدَّثَنَا أَبُو عُمَيْرٍ عَيْسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّمْلِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ رَوْحِ الدَّارِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ الْقَاضِي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «مَنْ ارْتَبَطَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، ثُمَّ عَالَجَ عِلْفَهُ بِيَدِهِ، كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَبَّةٍ حَسَنَةٌ»

“Resulullahdan şöyle işittim; Kim Allah rızası için bir atı bağlar ve yemini eliyle verirse o yemin her zerresi ona sevap olarak yazılır.” (İbn Mace, Sünen, Hadis Numarası: 2791)

95b

١٦٩٥٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي شُرْحَبِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيُّ، أَنَّ رَوْحَ بْنَ زُنْبَاعٍ زَارَ تَمِيمَ الدَّارِيَّ فَوَجَدَهُ يُنْقِي شَعِيرًا لِفَرَسِهِ قَالَ: وَحَوْلَهُ أَهْلُهُ، فَقَالَ لَهُ رَوْحٌ: أَمَا كَانَ فِي هَؤُلَاءِ مَنْ يَكْفِيكَ؟ قَالَ

تَمِيمٌ: بَلَى، وَلَكِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ " مَا مِنْ أَمْرٍ مُسْلِمٍ يُنْقِي لِقَرَسِهِ شَعِيرًا، ثُمَّ يُعَلِّقُهُ عَلَيْهِ إِلَّا كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ حَبَّةٍ حَسَنَةٌ "

“Resulullah şöyle buyurdu; Hiçbir Müslüman yoktur ki, atı için arpayı temizleyip verdikten sonra o arpanın her bir tanesi ona sevap olarak yazılmasın.” (Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis Numarası: 16955)

96a

٥٦٢٣ - حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْحَاقَ التُّسْتَرِيُّ، ثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ حَمْرَةَ، ثنا الْمُطْعِمُ بْنُ الْمِقْدَامِ الصَّنَعَانِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ، أَنَّهُ قَالَ لِابْنِ الْحَنْظَلِيَّةِ: حَدَّثَنَا حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «الْخَيْلُ مَعْفُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَأَهْلُهَا مُعَانُونَ عَلَيْهَا، وَمَنْ رَبَطَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، كَانَتْ النَّفَقَةُ عَلَيْهِ كَالْمَادِ يَدُهُ بِالصَّدَقَةِ لَا يَقْبِضُهَا»

“Resulullah’ı şöyle Söylerken işittim; Atların alınlarında hayır vardır ve at sahipleri onlara infak ederler. Vallahi onlara infak etmek, elini uzatmak sadaka vermek gibidir. O eli hiç çekmek istemezler.” (Tabarani, El-Mu’cemu’l-Kebir, Hadis Numarası: 5623)

97b

٦٥٢ - حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، ثنا أَبُو حَيَّوَةَ شُرَيْحُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ ابْنِ الْمُلَيْكِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ {وَأَخْرَيْنَ مِنْ دُونِهِمْ لَا نَعْلَمُونَهُمْ} [الأنفال: ٦٠] قَالَ: هُمُ الْجِنُّ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «إِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَخْبُلُ أَحَدًا فِي دَارٍ فِيهَا فَرَسٌ عَتِيقٌ»

“Resulullah şöyle buyurdu; Şüphesiz şeytan içinde yaşlı bir at bulunan evde kimseyi aldatmaz.” (Haris bin Ebi Usame, Müsned-i Haris, Hadis Numarası: 652)

98a

٧٥٢٩ - حَدَّثَنَا عُمَرُو بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْعَلَاءِ بْنِ زُبَيْرِ بْنِ الْحَمِصِيِّ، حَدَّثَنِي جَدِّي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْعَلَاءِ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْأَلْهَانِيِّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «عَاتِبُوا الْخَيْلَ، فَإِنَّهَا تُعْتَبُ»

“Atları terbiye edin ve ehlileştirin çünkü onlar ikaz edilebilirler.” (Tabarani, El-Mu’cemu’l-Kebir, Hadis Numarası: 7529)

98a-98b

٩٩ - حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا نُعَيْمٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ هَمَّامٍ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ «كَانَتْ الْخَيْلُ وَحْشًا كَسَائِرِ الْوُحُوشِ، فَلَمَّا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِبْرَاهِيمَ بِرَفْعِ الْقَوَاعِدِ مِنَ الْبَيْتِ، فِيهِ كَلَامٌ كَثِيرٌ، أَمَكَنَ اللَّهُ إِسْمَاعِيلَ مِنْ نَوَاصِيهَا، وَذَلَّلَهَا لَهُ، فَارْكَبُوهَا، وَاعْتَقِدُوهَا؛ فَإِنَّهَا مَيَامِينٌ، وَإِنَّهَا مِيرَاثُ آبَائِكُمْ إِسْمَاعِيلَ»

“İbni Abbas’tan rivayetle; Atlar da bütün hayvanlar gibi hayvandır. Allah İbrahim’e (as) Kabe’nin temellerini yükseltmesini emrettiğinde, içinde pek çok mânâ vardı. Allah İsmail’i (as) güçlendirdi ve onun üstesinden geldi. Öyleyse atınızı sürün denildi. İsmail (as) inandılar ve bu inanış onlara bereket getirdi ve o Kâbe babanız İsmail’den (as) size mirastır.” (Muhammed b. İdris b. Münzir er-Râzî, el Zühed, Hadis Numarası: 99)

99b

٢١٩٦٢ - حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ جَابِرٍ، أَنَّ أَبَا الْمُصَبِّحِ الْأَوْزَاعِيَّ، حَدَّثَهُمْ قَالَ: بَيْنَمَا نَسِيرُ فِي دَرْبٍ قَلَمِيَّةٍ إِذْ نَادَى الْأَمِيرَ مَالِكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخَنْعَمِيُّ، رَجُلًا يَقُودُ فَرَسَهُ فِي عَرَاضِ الْجَبَلِ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَلَا تَرَ كَبُ؟ قَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، فَهُمَا حَرَامٌ عَلَى النَّارِ"

“Ebul Musbah el Guzai anlattı. Biz kalemiye yolunda yürürken Prens Malik bize seslendi. Abdullah el Kahtami, atını dağın zirvelerine çıkaran bir adamdı. Ey Ebu Abdullah binmeyecek misin? diye sordum. Resulullah’tan (sav) İşittim dediki; Kimin ayakları günün bir saatinde Allah yolunda toprakla kaplanırsa o kimseye ateş haram olur.” (Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis Numarası: 21962)

100a

٨٠٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَسْرُوقِيُّ، ثَنَا عَمِّي مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ح، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الْأَخْرَمُ الْأَصْبَهَانِيُّ، ثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَسْرُوقِيُّ، ثَنَا عُيَيْدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثَنَا مُوسَى بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَغْرُو فَاشْتَرِ فَرَسًا أَعْرَ مُحَجَّلًا مُطْلَقَ الْيَمْنَى، فَإِنَّكَ تَسْلَمُ وَتَغْنَمُ»

“Resulullah şöyle dedi; eğer sefere çıkmak istiyorsanız uzun saçlı, düz bacaklı bir at satın alın. Eğer böyle bir atınız olursa hem kurtulursunuz hem de ganimet sahibi olursunuz.” (Tabarani, El-Mu’cemu’l-Kebir, Hadis Numarası: 809)

100b-101a

ذكر ابن (التين) أنه - صلى الله عليه وسلم - سابق بين الخيل على حلل أنته من اليمن فأعطى السابق ثلاث حلل، وأعطى الثاني حلتين، والثالث حلة، والرابع ديناراً، والخامس درهماً، والسادس فضة، وقال بارك الله فيك. وفي السابق والفسل

“Resulullah (sav) şöyle buyurdu; Yemen’den gelen güzel kıyafetler vardı. Sahabeler Atlarla yarıştılar. Birincisine üç elbise, ikincisine iki elbise, üçüncüsüne bir elbise verildi. Dördüncüye bir dinar, beşinciye iki dirhem, altıncıya bir gümüş verildi ve Allah senden önceki ve sonrakilere bereket versin denildi.” (İbnü'l-Mülakkin, el-Tavzîh Fi Şereh el-Cemiu'l-Sahih, Hadis Numarası: 420)

102a-102b-103a

٢٩١ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ، عَنِ الزُّبَيْرِ يَعْنِي ابْنَ الْخُرَيْتِ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِفَرَسٍ فَقَامَ إِلَيْهِ، فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَعَيْنَيْهِ وَمَنْخَرَيْهِ بِكُمِّ قَمِيصِهِ، فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ تَمَسُحُ بِكُمِّ قَمِيصِكَ؟ قَالَ: «إِنَّ جَبْرِيْلَ عَاتَبَنِي فِي الْخَيْلِ»

“Resulullah’a (sav) Bir at getirildi. Atın yanına giderek gömleğinin koluyla yüzünü, gözlerini ve burun deliklerini mesh etti. Sahabeler neden kendi elbisesiyle sildigini sordular. Resulullah (sav) şöyle dedi; Cebrail (as) atlar konusunda beni uyardı.” (Ebû Bekr Abdullah es-Sicistânî, el-Mesâhif, Hadis Numarası: 291)

103b-104a

وَأَخْرَجَ أَحْسَنُ بْنُ عَرَفَةَ عَنْ مُجَاهِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَبْصَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْسَانًا ضَرَبَ وَجْهَ فَرَسِهِ وَلَعَنَهُ فَقَالَ هَذِهِ مَعَ تِلْكَ إِلَّا أَنْ تَقَاتَلَ عَلَيْهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يُقَاتِلُ عَلَيْهِ وَيَحْمِلُ إِلَى أَنْ كَبُرَ وَضَعْفٌ وَجَعَلَ يَقُولُ: اشْهَدُوا اشْهَدُوا

“Resulullah (sav) Atının yüzüne vuran ve ona lanet okuyan bir adam gördü ve şöyle dedi; Atlarınızı, Allah yolunda kullanmadığını sürece bu böyledir, size sıkıntı verir. Bunun üzerine o adam, yaşlanıncaya kadar Allah için savaştı. Resulullah (sav) şöyle dedi; Şahit olun! Şahit olun!” (Celaledin el-Suyuti, Dürü'l-Mansur, Hadis Numarası: 4)

104b

٢٩٢ - حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ عُثْبَةَ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَوْشَبٍ، سَمِعَ مَكْحُولًا، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «امْسَحُوا الْخَيْلَ وَجَلِّوْهَا»

“Resulullah (sav) şöyle buyurdu; Atları temizleyin ve onlara binin.” (Ebû Bekr Abdullah es-Sicistânî, el-Mesâhif, Hadis Numarası: 292)

Adalet İle İlgili Hadisler

63a

١١١٧٤ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا فُضَيْلٌ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَقْرَبَهُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا: إِمَامٌ عَادِلٌ، وَإِنَّ أَبْعَضَ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَشَدَّهُ عَذَابًا: إِمَامٌ جَائِرٌ"

“Allah katında ve onun meclisinde en sevimli insan adil imamdır ve kıyamet günü en sevmediği, azabının en şiddetli olduğu insan ise adaletsiz imamdır.” (İmam Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis Numarası: 11174)

63a

عَنْ أَبِي رَجَاءٍ الْغَطَارِدي، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: الْوَالِي الْعَادِلُ الْمُتَوَاضِعُ ظِلُّ اللَّهِ وَرُوحُهُ فِي أَرْضِهِ، فَمَنْ نَصَحَهُ فِي نَفْسِهِ وَفِي عِبَادِ اللَّهِ؛ حَشَرَهُ اللَّهُ فِي وَفْدِهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ، وَمَنْ غَشَّاهُ فِي نَفْسِهِ وَفِي عِبَادِ اللَّهِ خَذَلَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَيُرْفَعُ لِلْوَالِي الْعَادِلِ الْمُتَوَاضِعِ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ عَمَلٌ سِتِّينَ صَدِيقًا، كُلُّهُمْ عَابِدٌ مُجْتَهِدٌ فِي نَفْسِهِ.

قَالَ أَبُو زُرْعَةَ: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ،

Ebu Zür'a dedi ki: *Bu münker bir hadistir.*

“Adil ve alçakgönüllü lider kendi ülkesinde Allahın gölgesi ve mızrağıdır o halde kim ona tavsiyede bulunursa kendisi ve Allah'ın kulları Hakkında Allah kendi gölgesinden başka gölgenin olmadığı gün de onu kendi maiyetinde toplayacaktır. Ve kim nefisini aldatmak için kullanırsa Allah onu terk edecektir.” (İbn Ebi Hatim, ‘İlelü’l-hadîs, Hadis Numarası: 2789)

63b

٤٢٦٦ - حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزُّهْرَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَكِيمِ بْنُ مَنصُورٍ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَغَاتَ مَلْهُوفاً كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَلَاثَةً وَسَبْعِينَ حَسَنَةً: وَاحِدَةً مِنْهُمْ يُصْلِحُ اللَّهُ بِهَا لَهُ أَمْرَ دُنْيَاهُ وَآخِرَتِهِ، وَاثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِي الدَّرَجَاتِ "

“Kim bir yoksula yardım ederse Allah ona 73 sevap yazar ve bunlardan birini dünya işlerinde ona bağışlar 72 sevap da ahirette ona kalır.” (Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, el Müsned, Hadis Numarası: 4266)

69b

٧١ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّخَعِيُّ الْقَاضِي الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا مِسْعَرُ بْنُ الْحَجَّاجِ النَّهْدِيُّ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: « اِسْتَدَّ غَضَبِي عَلَى مَنْ ظَلَمَ مَنْ لَا يَجِدُ نَاصِرًا غَيْرِي » لَمْ يَرَوْهُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ إِلَّا شَرِيكٌ تَقَرَّدَ بِهِ مِسْعَرٌ

“Resulullah şöyle buyurdu; kim kime zulm ederse gazabım ona şiddetli olacaktır ve o zulme uğrayan benden başka yardım edecek kimseyi bulamayacak.” (Abu el-Kasım el-Tabarani, el-Ravd el-Dani, Hadis Numarası: 71)

Nasihat İle İlgili Hadisler

69a

٧٢ - عَنْ أَبَانَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ مَوْلَى لِأَبِي الدَّرْدَاءِ، أَنَّ عُمَرَ بَعَثَ حَبِيبَ بْنَ مَسْلَمَةَ فِي بَعْضِ الْمَتَاعِبِ، فَأَتَى أَبَا الدَّرْدَاءِ لِيُسَلِّمَ عَلَيْهِ، فَأَنْطَلَقَ أَبُو الدَّرْدَاءِ يُسَبِّحُهُ، فَمَشَى مَعَهُ مَا شَاءَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، فَقِيلَ لَهُ: لَوْ رَجَعْتَ يَا أَبَا الدَّرْدَاءِ، فَقَدْ أُبْلِغْتَ فِي التَّشْيِيعِ، فَقَالَ: أَوْصِنِي؟ فَقَالَ: أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالْمَحَافَظَةِ عَلَى الصَّلَوَاتِ، وَأَنْ تُصَلِّيَهُنَّ لِمَوَاقِيْتِهِنَّ، وَتُصَلِّيَ كُلَّ

صَلَاةٍ وَأَنْتَ تَرَى أَنَّهَا أُجْرُ صَلَاةٍ تُصَلِّيْهَا، وَإِيَّاكَ وَدَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ " : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا ظَلِمَ فَلَمْ يُنْصَر، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ مَنْ يُبَصِّرُهُ فَرَفَعَ طَرْفَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَدَعَا رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَبَّاهُ، فَقَالَ: لَنَبِيِّكَ عَبْدِي، أَنَا أَنْصُرُكَ عَاجِلًا وَآجِلًا"

“Ömer bin Habip, Meslama’yı birtakım sıkıntılarla ilgilenmesi için göndermiş. Ebu Derda’nın yanına gelmiş biraz yürümüş Demiş ki, “Ey Ebu Derda! Bana Öğüt verir misin?” Allah’tan korkmanızı namazlarınızı vaktinde kılmanızı, her namazı kılacağınız son namaz olduğunu düşünerek kılmanızı ve mazlumlara dua etmenizi tavsiye ederim. Mazlumlara Allah’tan başka kimse yardım edemez.” (Musa’a bin Al-Zübeyir Al-Basri, Min Hadıs Ebi Ubeyde Majaa bin el-Zübeyr el-Ataki el-Basri, Hadıs Numarası: 72)

2.4 Eserde Geçen Kişiler

Bagavi (59a): (ö. 1122) Şafi mezhebi fıkıh alimi. Hadis ve Kuran’a çok önem vermiş, bir müslümanın ilk başvuru kaynağının bunlar olacağının üzerinde durmuştur. Hadis rivayetleri ve tertibiyle alakalı çalışmalarda yapmış, kendinden sonraki gelenlere yol gösterici olmuştur (Güngör, 1992: 340-341).

Eserde, Bagavi’nin eseri kaynak gösterilerek Neml Sûresinden hikâye anlatılmıştır.

Firavun (73b) (74a) (74b) (75a) (75b) (76a): Eski Mısır toplumunda krallara verilen addır. Türk Edebiyatında genellikle Hz. Musa ile anılır. Zalimliği ve kibri ile bilinir. Çeşitli edebi türlerde ismi geçem Firavun, veziri Hâmân ve Hz. Musa; aşık, maşuk, rakip ile ilişkilendirilir. Kurandaki kıssalarda da adının geçmesi sebebiyle şairler tarafından sıkça telmihte bulunulan Firavun, ibret alınacak insanlardan biri olarak sürekli anılmıştır. Zalimliği etrafında deyimler dâhi oluşturulmuştur (Uzun, 1996: 121-122).

Eserde değinilen kısım ise Firavun’un helâkının hemen gerçekleşmemesinin sebebi, kendisine azabın gelme nedeni, veziri Hâmân’ın Firavun’a verdiği zarar ele alınmıştır.

Hâmân (74a) (74b) (75b) (76a): Kuran’da ismi Firavunla birlikte zikredilen, Hz. Musa ve onun getirdiği dine açtığı savaşla bilinen Firavun’un yakınındaki bir kimsedir. Firavun’un arkadaşı, veziri, baş rahip ya da sarayındaki ileri gelenlerden biri olduğu düşünülmektedir. Türk edebiyatında da ismi iyi anılmaz ve lanetlenmiş kişi olarak bilinir. (Kuzgun, 1997: 436-437).

Müellif eserinde Hâmân'dan Firavun bahsinde de değinmiş olduğumuz gibi Firavun'un zalimlik ve kötülüklerinin müsebbibi olarak ismi geçmektedir. Ayrıca 75b kısmında da Hâmân'ın sihir ve büyü işlerinde marifetli olduğu konusu geçmektedir.

Hız. Dâvud (61a): Kuran'da adı geçen, kendisine kitap verilen peygamberlerden biridir. Hız. Süleyman'ın babasıdır. Kuran'da ibadetleri Allah tarafın övölmüştür. Sesinin güzelliğı ile tanınmış, edebiyatta da bu şekilde de anılmıştır (Karman, 1994: 21-24).

Eserde çok kısa fakat her yerde bulunamayacak bir bilgide Hız. Dâvud'un ismi geçmektedir. Bu ismin Hız. Dâvud'a verilme sebebi söylenmiştir.

Hız. İbrahim- Halilullah (66a) (67a) (67b) (68a) (68b) (70b) (99a): Hız. İbrahim Kuran'da adı geçen peygamberlerden biridir. Onunla ilgili Kuran'da çeşitli kıssalar anlatılmaktadır. Putları kırması, oğlu İsmail'i kurban etmesi, Kabe'yi inşası, yaşlılık zamanında oğlu İshak'ın doğması vb. bu kıssalara örnek verilebilir. (Harman, 2000: 266-272)

Türk edebiyatında ismi çokça anılan kişilerden birisi de Hız. İbrahim'dir. Onun adına özel yazılan manzum mensur eserler bulunmakla birlikte birçok eserde de Hız. İbrahim'e ayrılan bölümler de vardır. Divan edebiyatında en çok da Hız. İbrahim'in ateşe atılıp yanmaması, ateşin gül bahçesine dönmesi üzerinde durulmuştur. Şairler Hız. İbrahim'e telmihte bulunarak çektikleri sıkıntıları onun sıkıntılarına benzetmişler ve kendilerini onunla bütünleştirmişlerdir (Uzun, 2000: 272-273).

Hız. İbrahim ile alakalı eserde anlatılanlar Türk Edebiyatında anlatılanlardan farklı değildir. Hız. İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban etmesi (66a), ateşe atılması (67a), bülbülün kendini İbrahim Peygamber'in ardından ateşe atması (70b) ve oğlu İsmail a.s ile birlikte Kabe'yi inşa etmesi konuları işlenmiştir (99a).

Hız. İsa (72a) (72b) (73a): Kuran'da ismi zikredilen diğer peygamberlerden biridir. Anne rahmine düşmesinden itibaren hayatı hakkında kıssalar Kuran'da anlatılmaktadır. Türk edebiyatında, Peygamber kıssaları türünde yazılan eserlerde de ismine geniş yer verilmiştir. Halk anlatılarına da konu olmuş, onun mucizeleri çeşitli adlarla eserleştirilmiştir. Hız. İsa zikredilerek türk edebiyatında çeşitli sanatlarda yapılmıştır (Uzun, 2000: 473-475).

Eserde, Hız. İsa ve Kuyu hikayesi 72a kısmında anlatılmaktadır. Hikaye İsa Peygamber çevresinde, en küçük bir haksızlığın dahi çeşitli sıkıntılara sebebiyet verebileceğı mesajıyla yer almıştır.

Hız. İsmail (99a): Kuran'da ismi geçen peygamberlerdendir. Allah'a olan teslimiyetiyle, sabrıyla, zezem suyunun fışkırmasıyla, Kabe'nin inşasında babası Hz. İbrahim'e yardım etmesiyle Türk edebiyatında ismi sıkça anılmaktadır. Hz. İbrahim'in isminin geçtiği yerlerde genel olarak Hz. İsmail'den söz edilmektedir. Özellikle Allah'ın emriyle Hz. İbrahim tarafından kurban edilmek istenmesi kıssası edebiyatımızdaki ıydiyye türündeki eserlerde yer almıştır (Uzun, 2001: 80-82).

Hız. İsmail'in Ecyad Dağı'na çıkıp savaş atlarıyla ilgili dua etmesinden bahsedilen 99a kısmındaki hikayede, duanın kabulüyle savaş atlarının durumu bağdaştırılmıştır. Eserde de bu bağlamda ele alınmıştır.

Hız. Musa (73b) (74a) (74b) (75a) (76b) (79a) (79b): Kuran'da ismi geçen, üç büyük dinde de önemli olan, kendisine kitap indirilen peygamberdir. Divan edebiyatında ismi Firavun, Hmn,¹ Hız. Harun ile anılır. Onun mucizelerinden divan şairleri eserlerinde faydalanmışlardır. Özellikle yed-i beyza, Tur dağında Allah ile konuşması, Kızıldeniz'i ikiye yarması, sihirbazların sihirlerini bozması gibi mucizeleri eserlerde en çok işlenen konulardır. şairler ve yazarlar sadece telmih yoluyla Hız. Musa'yı anmazlar teşbih yoluyla da ondan sıkça bahsederler (Harman, 2020: 207-213).

Çalışmamız olan Eserin Hız. Musa ile bağlantısı Divan Edebiyatında işlenen motiflerle ayniyet gösterir. Hız. Musa, Firavun ve Hmn kıssalarından örnekler verilmiştir. Hız. Musa ile ilgili ayrıca Hızır a.s. ve halktan insanlarla ilgilide antılardan çokça bahsedilir. Müellif, 76b kısmında da bu hikyelerden birinden alıntılama yapmıştır.

Hız. Süleyman (57a) (58a) (58b) (59b) (60a) (60b) (61a) (61b) (62a): Hız. Davud Peygamber'in kendisine peygamberlik verilen oğludur. Cinlerle konuştuğu, hayvanlara ve rzgra hükmettiği bilinir. b-ı Hayt suyunu imeyip sonsuz bir hayatın sahibi olmak istememesi dini ve edebi eserlerde yer almıştır. Hız. Süleyman aynı zamanda zenginliği ile de özellikle edebiyatımızda çok anılmıştır. Onun cinlere inşa ettirdiği saraylar uzun uzun betimlenmiştir. Yine karınca ile olan kıssalar da eserlerde sıklıkla anlatılmıştır (Akkaya, 2010: 60-62).

Kıssalar üzerinden dersler verilen eserde, en çok örneklendirilen kişilerden olan Hız. Süleyman, Divan Edebiyatı'nda anıldığı şekilde eserde anılmıştır. Karınca hikyeleri, hayvanlarla iletişim, b-ı Hayt suyu, rzgra hüküm gibi konular etrafında Hız. Süleyman bahsi şekillendirilmiştir.

Hız. Yakub (65a) (65b) (66a): Hız. Yakub Türk edebiyatında ismi en çok geçen peygamberlerden biridir. İsmi daha çok Hız. Yusuf ile birlikte Yusuf u Züleyha metinlerinde geçer. Duaları, sabrı, hayvanlarla konuşması gibi özellikleriyle divan şairleri sıklıkla telmihte bulunmuştur. Peygamberlerin hayatlarıyla ilgili türlerde de doğrudan kendisiyle ilgili, Hız. Yusuf'un anlatıldığı kısımlarda da dolaylı olarak bilgilere ulaşılır. Hız. Yakub'un görmeyen göz motifi, Hız. Yusuf'un gömleğinin sürülmesiyle kr gzn açılması motifi divan edebiyatında ve halk edebiyatında diğer hikayelerle de benzerlik göstermiştir.

Divan şiirinde şairler üzüntü ve kederlerini Hız. Yakub'a benzetmişlerdir. Onun evi şairler tarafından hüzün evi olarak nitelendirilmiştir (Uzun, 2013: 276-277).

Divan edebiyatında da olduğu gibi çalışmış olduğumuz eserimizde de Hız. Yakub Peygamber'den en çok bahsedilen kısım olan, oğlu Yusuf Peygamber ile ayrılığı ele alınarak telmihte bulunulmuştur.

Hız. Yusuf- Hız. Sıddık (65a) (77b) (78a): Hız. Yusuf ismi ve hikayesi hem Kuran'da geçen hem de Tevrat'ta geçen peygamberlerden biridir. Bu iki kaynak birbiriyle neredeyse uyumaktadır. Küçükken grdğu bir rüya yüzünden kardeşleri tarafından kuyuya atılır. Bir iftira yüzünden de yıllarca Mısır zindanlarında kalır. Bu zellikleri ile Türk edebiyatında sıklıkla anılmıştır. Darlıkta ve sıkıntıda Hız. Yusuf'un hayatı ibret alınır ve bir nevi sosyal, psikolojik destek mahiyetindedir. Hız. Züleyha'nın Hız. Yusuf'a olan sevdası mesnevilerin baş konusu olmuştur. Modern edebiyatta dahi isimleri sıklıkla anılmakta, haklarında manzum, mensur eserler verilmeye devam etmektedir (Harman, 2013: 1-5).

Müellif, İlgili kısımlarda Hız. Yusuf'un isminin zikredildiği bir kıssa anlatmıştır fakat bu kıssada klasik edebiyatta alışageldiğimiz olaylardan bahsetmemiştir. Züleyha etrafında şekillenen kıssa Hız. Yusuf'un Allah'tan korkarak günahından vazgeçmesiyle nihayetlendirilir.

Hız. Zeliha (78a): Zeliha, Züleyha isimleriyle anılan, Kuran'da ismi geçmeyen, Yusuf Peygamber'in karısıdır. Hız. Yusuf'a olan aşkı ile dillere düşmüştür. Yusuf ile Züleyha hikayelerinin kadın kahramanıdır. Bu hikayelerdeki özellikler ve mazmunlar divan edebiyatı sanatçıları tarafından telmih ve teşbihlerde bulunulmuştur (ztrk, 2013: 552-553).

Hız. Circis (54b) (55a) (55b) (Eserde CERCİS olarak yazılmıştır):. Hayatı hakkında belgelerde kesin bilgiler bulunmayan daha çok halk anlatılarında adına rastlanılan Circis Nebi Filistin bölgesinde, Hız. İsa'dan sonra yaşadığı düşünülen peygamber veya evliya şahsiyettir.

Ticaret için gittiği yerde insanları bir olan Allah'a inanmaya davet eder. Ona inanmayanlar tarafından türlü işkenceler görür ve Allah tarafında mucizevi olarak üç defa diriltir. Her ne kadar kral tarafından baskı ve zulüm görselerde, kralın karısı dahil onun mucizelerini görenler Hz. Circis'in dinine girerler. Circis Nebi'ye inanmayanlar helak olur.

Hristiyan dünyasında da hakkında birçok rivayet bulunan Circis Nebi kutsal kişi, şehit, asker vb. olarak anılmıştır. Günümüzde hâlâ Kudüs bölgesinde Müslümanlar ve Hristiyanlar tarafından ismi yaşatılan bir kişiliktir (Tümer, 1993: 26).

Müellif ilgili kısımlarda Circis kişisini Nebi olarak nitelendirmiştir. Circis Nebi eserde; duası kabul olan, komutanların muhatap aldıkları, toplumda söz sahibi kişi olarak ele alınmıştır.

Medyen (68b): Eserde Hz. İbrahim'in oğlu olarak geçiyor. Kaynaklarda da Hz. İbrahim'in üçüncü eşinden olan çocuğu olarak ismi anılmaktadır (Harman, 2003: 346-348).

Çalışmamızda hakkında kısaca anlatılmayan sadece Nemrud'un kızı Razz ile evlendirildiği bilgisi verilen bir kişiliktir.

Nemrut (67a): (68a) Divan edebiyatında zulmün ve kibrin sembolüdür. Nemrud bir sivrisinek tarafından öldürülmüştür. Divan şiirinde şairler, bütün zenginliğine ve hükmüne rağmen bir sinek tarafından öldürülen Nemrud'a ibretlik olarak telmih ve teşbihte bulunurlar (Pala, 2006: 555-556).

Hz. İbrahim ile adı anılan Nemrud, Divan edebiyatındaki gibi kibir ve zulüm ile çalıştığımız eserde de müellif ile aynı temada ele alınmış, istediği doğrultuda gidilmediği sürece kızına bile acıması olmadığı örneklendirilmiştir.

Raz (67a) (67b): Eserde Nemrud'un kızı olarak geçmektedir. Hz. İbrahim'e inandığı ve babasının ilahlığını reddettiği gerekçesiyle eserde türlü işkenceler çektiği, Cebrail a.s.'ın yardıma geldiği nakledilir. Hz. İbrahim Razz'ı, oğlu Medyen ile evlendirmiş, babasının zulmünden kurtarmıştır.

Hz. Muhammed- Resul-u Ekrem- Habibullah- Habib-i Ekrem- Servet-i Kaînat (55b) (57a) (69a) (95a): (ö.632) Hz. İbrahim'in soyundan gelen; annesi, babası ve kendisini himaye eden amcasıyla dedesini küçük yaşta kaybeden İslam dininin Peygamberidir. (Fayda, 2020: 477-479)

Türkler, Müslüman olduktan sonra ortaya koydukları eserlerinde Hz. Muhammed'e olan sevgilerinden sıklıkla bahsetmişlerdir. İslam'ı yaymak için yazılan çeşitli türlerdeki eserlerle Türkler hakkında örfi, hukuki, askeri, idari vb. bilgilere de ulaşılmaktadır.

Hz. Muhammed'e olan sevgi edebi sanatlara da yansımıştır. Edebiyatta Gül mazmunu Hz. Muhammed'i temsilen kullanılmıştır.

Türk edebiyatında Hz. Muhammed'e olan sevgi, saygı, özlem oldukça fazladır. Bu yüzden de doğrudan onunla ilgili eserler verilmiş, yaşadığı yere dair seyahatlerde bulunulmuş izlenimler not edilmiş ve bu eserler günümüze kadar gelmiştir (Uzun, 2020: 455-457).

Müellif eserinde, Hz. Peygamber'in sözleri olan hadis ilmini sıklıkla kullanmıştır. Anlattığı kıssaları güçlendirmek için İslamda Kur'an'dan sonra en önemli ikinci kaynak olan Hadis ilminden istifade etmiştir. Çalışmamızın "Hadisler" kısmında eserde geçen hadisler yer almaktadır.

Sultan Alaeddin Gazi (91b) (92b): (ö.1303) Selçuklu Devletinin en güçlü döneminin sultanıdır (Sümer, 2022: 357-359).

Kendisinin yaşlandığı devletin ise güçten düştüğü bir zamanda, yenilmek üzere olduğu savaştan muzaffer çıkması hadisesiyle müellif tarafından esere konu edilmiştir.

Sultan Ertuğrul (88b) (90a) (90b) (92b) (93a): (ö.1281) Hakkındaki bilgilere daha çok 15.yy başlarındaki eserlerde rastlanılır. Rivayetlere göre Ertuğrul Bey Sultan Alpaslan'ın emriyle ilk önce Ahlat'a gelir ve sonra da Anadolu'da çeşitli yerlerde obasını kurar. Osmanlı Devleti kurucusu Osman Bey'in babası olan Ertuğrul Gazi Anadolu'da çok sevilmiştir (Başar, 1995: 314-315)

Eserde de bir savaşta Sultan Alaeddin'e olan yardımı ve bu yardım sayesinde kazanılan savaştan bahsedilmektedir.

Sultan Osman Gazi (87b) (93a): (ö.1324) Osmanlı Devleti'nin kurucusu, Ertuğrul Bey'in oğludur. Eserde Ertuğrul Gazi'nin Sultan Alaaddin'e yardımcı olduğu için Osman Gazi'ye yer verdiğine değinilmektedir. Aynı bilgiler Halil İncalcık'ta da geçmektedir. İncalcık'a göre önce Karacadağ'da sonra da Söğüt'te yurt verildiği rivayet edilmektedir (İncalcık, 2007: 443-453).

Eserde hakkında herhangi bir bilgi aktarılmayan Sultan Osman'a neden sancak verildiği ile ilgili bilgi aktarılmaktadır.

2.5 Miftâhu'l-'Adâle'de Hadis Rivayet Eden Sahabeler

Müellif, kaleme almış olduğu eserinde Peygamberimizin sözlerine sıklıkla yer vermiştir. Bunun başlıca nedeni anlattıklarını güçlü bir kaynağa dayandırmak. Çünkü Hz. Peygamber'den nakledilip sağlam kaynaklandırılan bir dayanak koşulsuz kabulü ve uygulamayı gerektirir. İslamda Hz. Muhammed'in sözleri ve yaşayışı Kur'an ayetleri gibi emir niteliğindedir. Bu yüzden de bağlayıcılığı önemli düzeyde fazladır.

Abdullah b. Mesud (84a): İslam'ı kabul eden ilk kişiler arasındadır. Türlü sıkıntılar çekmiş, Medine'ye hicret etmiş, Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunması ve onunla çok vakit geçirmesi sebebiyle de birçok hadis rivayetinde bulunmuştur. Kuran tefsirine ve fıkıh gibi ilimlere çok ehemmiyet vermiştir. Hadis ravisi (Cerrahoğlu, 1988: 114-117).

Abdurrahman b. Ziyad (96a): Hadis ravisi.

Eba Rukayya (95a): Temîm ed- Dârî olarak kaynaklarda ismi geçen sahabedir. Hz. Peygamberden rivayet ettiği hadislerle tanınır (Özkan, 2011: 419-421).

Ebi Zer (96b): İslam dinine inanmış, onun için mücadele etmiş, Hz. Peygamber'in arkadaşlarından birisi. Bedevi aileye mensup ilk Müslümandır. Doğru sözlülüğü, cesurluğu, mütevaziliği herkese örnek olacak mahiyettedir. Hz. Peygamber'in onunla ilgili övgü dolu sözleri vardır. İslam dünyasında çok sevildiği için çeşitli yerlerde makamı oluşturulmuştur. Kendi kabilesi başta olmak üzere birçok insanın hidayetine vesile olmuştur (Aydınlı, 1994: 266-269).

Ebu Kebşe (55b): Hz. Peygamberin kendisiyle birlikte Medine'ye hicret eden azatlı kölesi. Hz. Peygamberle birlikte İslam Tarihi için önemli birçok savaşa katılmıştır (Yardım, 1994: 176).

Hanzale (95b): Çokça hadis rivayet ettiği bilinen, Hz. Peygamber'in arkadaşlarından biridir. Hakkında çok bilgi bulunmayan Hanzale, meleklerin guslettirdiği sahabe olarak anılmış, savaş meydanında şehit düşmüştür (Önkal, 1988: 104-105).

Hiz. Cerih (96b): Sahabe.

Hiz. Enes (86b): Hz. Peygamber'in himayesinde büyümüş, birçok hadis rivayet etmiştir. Bu konuda fazlasıyla ehilleşmiş, sahabeler işin ehli diye bilmediklerini Hiz. Enes'e sorarlardı (Canan, 1995: 234-235).

Hiz. Mekgûl (104b): Aslen Afganistanlı olan azatlı köledir. Mısır'da ilmi çalışmalarda

bulunmuş, tabiin dönemi fakihleri arasında yer almıştır. Büyük hadis âlimleri onun rivayet ettiği hadislerden faydalanmıştır (Kaya, 2003: 552-553).

Hız. Şafî (101a): (ö.820) Soyu Hz. Peygamber'in soyu ilen birleşen İslam alimi. Şafî mezhebinin kurucusu (Aybakan, 2010: 223-233).

Hız. Vehab (97b): Hadis ravisi

İbn Abbas (98a): Metinde ibn Abbas olarak geçen sahabenin asıl adı Abdullah b. Abbas'tır. Hz. Peygamber'in arkadaşlarından biridir.

İbni Ebi Şeybe (85b): Ebu Bekir hadis alimi, müfessir tarihçi (Yardım, 1999: 442-443).

Ma'kıl Bin Yesâr (87a): Az sayıda hadis rivayet eden, Hz. Peygamberin arkadaşlarından biridir (Döndüren, 2003: 445).

Müslim bin Yesâr (102b)

Temîm ed Dârî (95a)

Şeyban bin Abdurrahman (103b): Hadis, nahiv ve kıraât alimi.

Zeker bin Benîd (100b):

2.6 Eserde Geçen Yer Adları

Diyâr-ı Acem (87b): Arap diyarının haricinde kalan yerler Diyâr-ı Acem olarak isimlendirilir. Eserde, Ertuğrul Gazi'nin savaştığı düşmanların memleketlerini ifade etmektedir.

Diyâr-ı Rûm (88a): Kaynaklarda Bizans ve Anadolu, bu bölge dışında yaşayanlar tarafından Diyâr-ı Rûm olarak isimlendirilmiştir. Eserde, Ertuğrul Gazi'nin yeni yerleşme yeri kararında bahsi geçmektedir.

Ecyad Dağı (99a): Kabe'nin etrafındaki dağlardan birinin adı. Bugün bulunduğu yerde büyük bir alışveriş merkezi faaliyet halindedir. Eserde, Hz. İsmail'e tebliğ yapması için gitmesi gereken yer olarak geçmektedir.

Konya (88b) (89b) (91b): Selçuklu devletine başkentlik yapmış olan Konya, önemli güzergâhların üzerinde de bulunması sebebiyle sosyal, siyasi, ekonomik olarak önemini günümüzde de sürdürmektedir. Müellifin Sultan Alaeddin ile ilgili anlattığı kıssa Konya

Ovası'nda yaşanmaktadır.

Mısır (75b): Birçok peygamberin nübüvvet yeri olarak bilinen Mısır; tarihin ve medeniyetin başlangıç noktası olarakta bilinir. Bu düşünce dünya genelinde yaygınlık gösterir. Nitekim Elliot Simith ve arkadaşları yayılma kuramlarında da Mısır'ın ilk kültür merkezi olduğunu savunurlar. Eserde ise Firavun'un veziri Hâmân ile ilgili anlatıda yer olarak verilmektedir.

Silifke (91b): Mersin'in ilçesi. Eserde, Selçuklu devletinin yaptığı savaşlardan birinde düşmanın geldiği taraf olarak zikredilmektedir.

Vâdi-i Nemle (59b): Türkçeye Karınca Vadisi olarak çevirilen yerin, Kuran'da geçiyor olması sebebiyle metinlerde sıkça adı geçmektedir. Hz. Süleyman ile Karıncı kıssalarının sıklıkla geçtiği mekân olarak zikredilir. Eserde de yine bu bağlamda Süleyman Nebi ile Karınca'nın hikâyesinde mekân unsurudur.

2.7 Eserde Başlangıç ve Sebep Bağlamı

Ebusuud bin Sa'dullâh eserinde, farklı bir metodoloji uygulayarak 'başlangıç ve sebep' konulu birçok bilgiye yer vermiştir. Bunlar arasında kişilere verilen isimlerin sebepleri, meşhur söylemlerin ve hikayelerin doğuş nedenleri, peygamber kıssalarının başlangıç noktaları gibi konulara değinilmiştir. Bilinenin dışında verilen bu bilgiler eserin özgünlüğünü arttırmaktadır.

İlk olarak eserde; bülbülün gül bahçesiyle ilişkilendirilmesinin temel dayanağından bahsedilmiştir. Bülbül kuşu, Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman o da kendini ateşe atar. Ateş gülbahçesi olunca bülbülü Allah cc oradan kurtarır ve bu sadakati için bülbülün ne istediğini sorar. Bülbül kıyamete kadar gülbahçesinde nesliyle birlikte Allah'ı zikretmek istediğini söyler (70b) (71a) (71b). Türk Edebiyatı'nda en çok kullanılan mazmunlardan olan Gül ve Bülbül hikayesinin başlangıç noktası, müellif tarafından Hz. İbrahim'in ateşe atılmasında bülbülün rolüne dayandırılmıştır.

İkinci olarak ise eserde; *Fe kâne mâkâne. Peydâ-yı ʿummâl u iltizâm Hâmân-ı laʿinden kalmışdur* (74b) şeklinde bir ifade geçmektedir. Bu ifade, “olanlar böyle oldu, iltizam ve görevlilerin ortaya çıkışı Firavun'un Hâmân isimli vezirinden kalmadır” anlamındadır. İfade, bir işin ortaya çıkış zamanını ve kim tarafından başlatıldığını belirtmektedir. Hâmân'ın,

Çalışanların haklarını taksim ederken haklarını vermemesi üzerine ortaya çıktığını düşündüğümüz, halk arasında kullanılan bir özlü söz niteliğindedir.

Müellif eserde (61a) Hz. Davud isminin manasına değinmemiş bu ismin ne sebeple verildiğiyle alakalı bilgi nakletmiştir.

(65a) (65b) (66a) Eserde sebeplere dayandırılan bir başka kıssada Hz. Yusuf kıssasıdır. Müellifin eserde anlattığı hikâyeye göre Hz. Yakup Peygamber'in Hz. Yusuf'tan ayrılmasına sebep olan vakıa, Yakub Peygamber'in kendi evladını düşünerek bir başkasını evladından ayırıp zulümde bulunmasıdır. Eserde ana tema özelliğı gösteren zulmetmeme fiili ortadan kalktığında ise huzur sağlanmaktadır.

(65b) Eserde geçen başka bir sebep kavramı ise Hz. Yakup ve Yusuf Peygamberle ilgilidir. Edebiyatımızda da çokça yer alan Hz. Yusuf'un babası Hz. Yakup'tan ayrılmasını müellif eserinde Hz. Yakup tarafından yapılan haksızlığın bedeli olarak almıştır. Bu bedel hakkın yerini bulmasıyla sona ermiştir.

2.8 Eserde Geçen Metafizik Varlıklar

Cin (57a): Allah'ın ateşten yaratmış olduğu bilinen, gözle görülmeyen varlıklar. Eserde bu varlıklara ait bir bilgi verilmemiş, yaratılan bütün varlıklardan bahsedilirken ismi anılmıştır. Türkçede genellikle ins u cin şeklimde kullanımı vardır. İnsanlar gibi oldukları düşünöldüğü için akı olmayan hayvan, bitki gibi varlıklardan ayrı tutulurlar.

Cebrail (68b) (103a): Allah'ın dört büyük meleğinden biri olan, peygamberlere Allah'ın mesajlarını ileten nurani varlık. Eserde de Allah'ın emirlerini gerçekleştirmek üzere yaptığı fiiliyatlarla ele alınır.

Şeytan (85b): Cennetten kovulmasıyla bilenen kıyamete kadar lanetlenmiş, insanoğluna düşman olan, insanoğlunun da kendisine düşman olduğu varlık. Eserde cennetten kovulan şeytandan değil, bir insanın nasıl şeytanlaşacağından bahsedilmiştir.

2.9 Eserde İsmi Geçen Eserler

Me'âlimu't Tenzîl (59a): Begavî (ö.516/1122) tarafından yazılan Kuran-ı Kerim tefsiri. Eserde sıklıkla hadis kaynaklarına başvurulmuştur. Bu nedenle de içinde pek çok hadis ihtiva eder. Eser çok ilgi çekmiştir. Çok fazla nüshası olan eserin, İstanbul'da da nüshaları bulunmaktadır. (Bakırcı, 2003: 203-204) Yazıldığı dönemden itibaren çok fazla rağbet gören *Me'âlimu't Tenzîl*, *Miftâhu'l-'Adâle* gibi birçok eserde, müelliflerin ortaya koyduklarını

delillendirmek ve anlatılanların manalarını kuvvetlendirmek için zikredilmiştir. Bizim çalıştığımız eserde de Neml suresinin tefsirinin delili olarak eserin ismi geçmektedir.

Bustânu'l-Ârifîn (53b): Fakih, Müfessir ve sufi olan Ebü'l Leys es- Semerkandî'nin (ö. 373/983) ibadet, zühd ve ahlâka dair eseri. Yazar eserde, topladığı bilgileri Kuran, Hadis ve alimlerin fikirlerine dayanarak açıklar. Eserin İstanbul kütüphanesinde çokça yazma nüshası bulunmaktadır. (Yılmaz, 1992: 475) Eser, daha çok nasihatname üslubuyla yazılmıştır. İncelemiş olduğumuz *Miftâhu'l-'Adâle*'de de müellif tarafından hikayeler aracılığıyla nasihatlerde bulunulması sebebiyle, müellifin anlamı kuvvetlendirmek amacıyla yakın özellikleri gösteren *Bustânu'l-Ârifîn* adlı eserden faydalandığı anlaşılmaktadır. *Miftâhu'l-'Adâle*'de Cercis Nebi ile ilgili hikayenin *Bustânu'l-Ârifîn*'de geçtiği belirtilmektedir.

2.10 Eserde Geçen Hayvanlar

Eserde geçen hayvanların hepsine bir anlatı etrafında değinilmiştir. Anlatılarda, bazı hayvanların sadece ismi geçerken bazıları ana karakter özelliği göstermektedir. Eserde at ile ilgili geçen anlatılarsa bu özelliğin dışında tutulur. Müellif eserinde atlara özel olarak bir anlam yüklemiş ve diğer hayvanların dışında tutmuştur. Atların özellikleri, önemleri, türleri gibi bilgiler veren müellif, atlarla ilgili söylemlerini Hadis-i Şerifler ile kuvvetlendirmiştir.

Arap Atı (esb-i arabi, feres, at) (56b) (81b) (82a) (92b): Eserde, hikaye kahramanından ziyade özellikleri ve faziletleri üzerinde durulmuş, gerek müellif tarafından gerek Hz. Peygamber tarafından övgüye mazhar olmuştur. Eserin incelediğimiz kısmında tek bir yerde atlarla ilgili yergi ifadesi kullanılmıştır. 58ada atların özelliklerinin anlatıldığı kısımda, atlar vefasız, sahibinden başkasına da itaat gösteren olarak nitelendirilmiştir.

Tuyur (Kuşlar) (57a): Eserde yaratılmış bütün mahlukatlar arasında zikredilen kuşlarla ilgili özel bir başlık açılmamıştır.

Şahbaz (Kartal) (57b) (58a): Hz. Süleyman'ın emriyle kirpiyi davet için gönderilen hayvanlardan biri olarak ismi anılmaktadır. Eserde müellif şahbazların kötü vasfından bahsetmiştir. Bu vasf vefasız olması, sahibinden başka herkese, sahibinin düşmanı bile olsa yakınlık göstermesidir.

Kirpi (Kunfuz) (58b): Hz. Süleyman'ın alacağı bir kararda bütün yaratılmışların fikri alınır. Tek fikir beyan etmeyen hayvan diğer hayvanlar tarafından hakir görülen kirpidir.

Eserde kirpi aklın, mantığın sembolüdür. Fikri, Hz. Süleyman'ın alacağı kararda bütün yaratılmışların fikirlerine ağır basmıştır.

Kelp- (Köpek- Kilâb) (58a): Hz. Süleyman kıssasında ismi özel olarak anılan hayvanlardan bir diğeridir. Eserde, vefalı, sadık olarak nitelendirilir. Bu sebeplede aracılığı kabul edilmiştir.

Karınca (Havmâ- Tafiye- Şâyid) (60a) **Nemle** (Karınca) (61b) (62a): Kur'an'da da ismi geçen karınca, Hz. Süleyman ile ilgili kıssalarda bolca anılır. Eserde de yine bu şekilde ismi geçmiş, askerlerinin çokluğu ile anılmıştır.

Andelib (Bülbül) (71a): Bülbül, Türk Edebiyatı'nda vazgeçilemeyen, sıklıkla kullanılan bir mazmundur. Eserde, yukarıda da değindiğimiz gibi sadakatiyle ve enbiyaya muhabbetiyle yer almıştır.

Semek (Balık) (80a): Özel olarak hakkında bilgi verilmeyen, sadece ismen anılan balık, bir hikayede öznedir.

2.11 Eserde Geçen Deyimler ve Atasözleri

Yed-i Münbasît / Eli Açık (55b): Arapça bir tamlama olan yed-i münbasit deyiimi eserde hem Arapça hem Türkçe eli açık olarak kullanılmıştır. Deyim, eserde günümüzde kullanılan manayla ifade edilmektedir.

Zîr u Zeber (60b): Türkçeye altüst etmek olarak çevrilen deyim güncel manasını kullanıldığı dönemde de korumaktadır. Bu deyim eserde tevriyeli olarak kullanılmış olup hem mecaz anlam olan karıncaların altüst olması manasıyla hem de gerçek anlam olan yıkmak harap etmek manasında kullanılmıştır.

Leşmeten Bilşmeten ya'ni bir tabanca bir tabancadan iva'z vâkı olmuştur (66b): şeklinde eserde geçen ibare, eserin yazıldığı dönemde kullanılan bir atasözü şeklindedir. Günümüzde bu söylem değişmiştir fakat mana itibariyle yakın anlam olan “Bir tokat başka bir tokatın bedeli olarak vuku bulmuştur” şeklindedir. Bu söylemden de şunu çıkarıyoruzki aslında meydana gelen iyi veya kötü herhangi bir mesele, gerçekleştirilen bir fiilin cezası ya da ödülüdür.

Kulak Vrmak (87b): Bu deyim günümüze ‘kulak vermek’ olarak gelmiştir. Mana itibariyle metinde geçen ve günümüzde kullanılan anlam benzerlik göstermektedir. Önemsemek, değer vermek, dikkat kesilmek gibi manalarda kullanılmaktadır.

Kulak Tutmak (89a): Bir meseleyi dikkatlice dinlemek anlamına gelen deyim günümüzde ‘kulak kabartmak’ ile aynı anlama gelmektedir.

3. ÇEVİRİYAZILI METİN

[53b] **Hikāyet** *Bustānu'l-‘Ārifīn* içinde meşhūr ki Hāzret-i Cercīs nebī şalavātu’llāhi ‘aleyhi ve selāmuhi [54a] bir tenhā yirde şavma‘a yapup rüz-u şeb münācāta meşgūl idi. Bir gün kavmi gelüp feryād eylediler ki: Yā Nebiyya’llāh feryādumuza yetiş kāfir beglerinden fulān beg cümle ‘askerin çeküp üzerimize geldi. Ġāyet pehlevān ve kıttāl zālindür. Cümlemüzi helāk eyler. Ve ‘askeri dağı bī-nihāyedür. Anā kimesne karşı tırılmaz. Hemān ol sultān yalnız şavma‘asından taşra çıkup mübārek ‘aşası ile karşı vardı. Hemān pādīşāhları ileri gelüp didi ki Yā Cercīs [54b] Rabbūne söyle nice yıllardır kağıt çekerüz bize yağmur virmez yā bize yağmur virsün yā hōd kendüsini incidürem. Hemān bu ağıl bī-edebāne vü cāhilāne kelimāti gūş idüp ol sultān Cenāb-ı Rabbü'l-‘ālemīne müteveccih oldı. Fi'l-hāl vahy oldı ki yā Cercīs istifsār eyle ne vechile incitmege kādır olur. Ol pādīşāh didi ki ben bilmez miyim ki ol Rabbü'l-‘ālemīndür. Her nesneye kādirdür velākin kulları elüm altındadır. Zīr-i destümde olan kullarını rencide [55a] iderem ba‘zın tīg-i bürrān ile hāk ile yeksān u ba‘zın savt ve topuzlarıyla turāba gāltān iderem. Hemān yine vahy oldı ki yā Cercīs di varsun tahtına ne isterse virilsün. Ol pādīşāh dönüp memleketine vardı. Hemān varduğı gibi ol kadar maṭar-ı rahmet nāzil oldı ki ‘ālemi ucuzlık tıtdı. Bir kaç günden sonra yine Hāzret-i Cercīsün şalavātu’llāhi ‘aleyhi ve selāmuhi kavmi yine feryād idüp meded yā Nebiyya’llāh ol emīr yine ‘asker çeküp gelir cevāb virse didiler [55b] Hemān mübārek ‘aşasın alup yine karşı vardı ki yine “ne istersin?” kavmümün üzerine ‘asker çekersin havflerinden helāk oldılar. Hemān atından inüp ol pādīşāh yüzünü yerlere sürüp barmağın gütürüp Didi ki evvelā cenge geldüm idi hālen şulha geldüm. Eşhedü enlā ilahe illa’llāh ve enne Cercīs Nebiyye’llāh İslāma geldi ve ‘askeri dağı cümleten īmāna geldiler. Ve dağı Ebu Kebşe Hāzretleri ki Rasūl-i Ekremün Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem müşāhiblerinden idi razıyallāh te‘ālā anhū [56a] buyurdılar ki server-i kāyināt buyurdı ki الخيل معقود بناواصيلها الخيرا يا يوم القيمة و اهلها معانونون Ya‘ni hayr u bereket ata binüp gāzāya gidenlere vāşıl olur ve yā hōd ticārete varanlara hāşıl olur rüz-ı kıyāmete degin. Ve dağı buyurdılar ki fereze zamānıyla yim ve şu ihsān eylemek hemān kendü eliyle fuḳāraya dāyimā yed-i münbasiṭ ve eli açık olup bezle vü seḥā vü şadaḳa vü ihsān u ‘aṭā eylemiş gibidür. Ve dağı bir [56b] ḥadīs-i şerīfde dağı vārīd olmuştur ki الخيل في نواصيلها الخير الي

يوم القيمة و اهلها معا نون عليها فا مسحوا نواصيها و ادعوا الله با لبركت Ya'nī buyuruldı ki hayr u bereket u hayrāt u hasenāt esb-i 'arabīye suvār olup küffār ile kārüzār itmeyince hāşıl olmaz ve server-i kâināt esbi mübârek eliyle şıgayup hayr u bereket ile du'ā iderler idi ve emr iderlerdi kim siz dağı hayr u bereketile du'ā eyley.

Hikāyet aḥbār kitāblarında rivāyet iderler ki [57a] Ḥazret-i Süleymāna şalavātu'llahi 'aleyhi ve selāmuḥu āb-ı hayāt bulup bir şīşe ile getürdiler götüri 'askeri didiler ki eger içseñüz kıyāmete deg ölmezsiz ins u cin ve sāyir maḥlūk ve vuḥūş ve ṭuyūr ile müşāvere eyledi. Ne dirsiz nūş itsem olur mı? Cümleten didiler ki nūş eyley yā Rasūlallāh zīrā ki dünyāda muḥalled olursız sa'ādetile. Buyurdılar ki 'acabā dağı maḥlūqdan müşāvere idecek bir kimsene qaldı mı? Didiler ki qalmadı. Yine muḥkem diqqat itdiler. [57b] Key görüñ cāyız ki bir kimsene qaldı ola anuḡla müşāvere idüp andan bir iş idelüm. Didiler ki bir maḥlūk vardur velākin siz müşāvere idecek mertebede degüldür ḡayet ḥaḡīr nesnedür. Sa'ādet ile buyurdılar ki bir şey' ḥaḡīr degüldür kimdür beyān eyley. Didiler ki kirpi ya'ni ḡunfuzdur hemān feresile şāhini gönderüp da'vet itdiler anlar ile gelmedi. Tekrār kelbi gönderdiler geldi buyurdılar ki feresile şāhbāza ne içün icābet itmedüñ kelb ile geldüñ? Didi ki anlarda [58a] iki şıfat vardur mezmūmdur. Bunda ba'zı şıfat vardur memdūḡdur. Şordılar ki nedür anlardaki şıfat-ı mezmūme? Didi ki feres bī-vefādur zīrā ki şāhibi elinden nice ḡidā yirse şāhibinüñ 'adūsı elinden dağı qabūl idüp aḡa muṭī' olur ve şāhbāz dağı kezālik şāhibinden ḡayrıya muṭī' olur. Ammā kilāb vefādārdur. Şāhibi döḡüp redd dağı eylese yine şāhibi qapusına gelür. Buyurdı Süleymān 'aleyhisselām āb-ı hayātı nūş idelüm mi? [58b] Kirpi didi ki dünyā ki fānī ve sicn u zülle ola anda qarār istemekden 'izzetile firār evlādur. Ve milk-i fānīde ḡuld istemekden bāḡīde istemek ḡod aḡrādur.

(mefûlü/ mefâîlü /mefâîlü/feîlün)

*Dünyā egerçi ḡuld-i berīn oldı bezenmiş
neyler kişi ol ḡuldı ki ḡuldı olmaya anda*

sa'ādet ile içmediler. Bir deryāya dökdiler. Ol deryā sükker gibi 'azb u lezīz oldı.

Hikāyet: Hāzret-i Süleymān şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmu bu kadar kuvvet u kudret u salṭanat ile 'adālet ile muḳayyedler idi 'ucubdan hāzer [59a] idüp sa'ādet ile ḥurmā çöpünden zenbīl örüp bāzārda bey' idüp anuḡ bahāsından ta'ām alup varup mesākīn ve fuḳārayla bāzārda oturup bilece yirlerdi. Ve buyururlardı ki *miskīnün celese miskīnā*. Kuvvet u kudretleri bu ṭabakada idi ki Baḡavī Hāzretleri *Me'ālimü't-Tenzīl*'de, sūre-i kerīme sūre-i Neml tefsīrinde tafşīl buyurmuşlardır ki taḥt-ı şerīflerini ki rīḡ götürürdi. Kānde isterlerise 'askerleriyle fī'l-ḥāl varurlardı ol taḥtuḡ ini ve uzunı bir ucından bir ucına otuz gün ve otuz gice gitmek ile [59b] at ile sür'atile gücile varulurdu. İslāmboldan Mısr'a kadarı yir olur ini ve uzunı ne kadar yüz biḡ kerre yüz biḡ 'asker olurdu. İçinde şahrālara ve 'azīm ḳorılara nihāyet yok idi 'askerile mālāmāl idi.

Hikāyet kaçan ki Hāzret-i Süleymān şalavātu'llāhi 'aleyhi veselāmu Vādi-i Neml'e geldi 'asker-i 'azīm ile. قال الله تبارك و تعالی قالت نملة يا ايها النمل دخلوا مساكنكم لا يحطمنكم سليمان و جنوده وهم لا يشعرون Ya'ni kaçan sa'ādetile Vādi-i Nemle buyurdılar [60a] bir nemle ki pādīşāhı idi Götürü ḳarıncaların. Hāḡ tebareke ve Teālā Hāzret-i kuvvet u kudreti ile cümle ḳarıncaları ana muṭī' u teshīr eylemiş idi. Ve kendüsi ḡāyet küçük ve ḡaḳīr ḳarınca idi ve bir ayaḡı daḡı aḡsaḡ idi adı Hāvmā idi bir rivāyetde daḡı Ṭāfiye idi. Ve bir rivāyetde daḡı Şāhid idi. Hāzret-i Süleymānı 'aleyhisselām 'askeri ile gördüḡi gibi 'askerine didi ki rūy-ı zemīnde bölünmeḡ Hāzret-i Süleymān ve daḡı 'askeri sizi bī-ḡaber [60b] olup görmeyüp çigneyüp ayaklayup zīr u zeber itmesünler. Bu ne kuvvet bu ne kudretdür ki ḳarıncada ḡod şadā olmaz üç mīl miḡdārı yirden Hāzret-i Süleymān şalavātullahi 'aleyhi veselāmu nemlenün ḡiṭābını işidüp teveccüh buyurup nemle cānibine buyurdılar ki yā nemle 'askerünḡi benüm ile ve 'askerüm ile ḳorḡudursın bilmez misün ki ben nebīyy-i 'ādil olam ḡulm mi iderem? Nemle didi ki *وهم لا يشعرون* dimedüm mi şu'uruḡuz olsa ḡulm itmedüḡünüz muḡaḡḡaḡdur. Ve daḡı murādum [61a] nefslerini çignemek degül idi. Belki ḡavf eyledüm ki 'askerinüz ve zīnetünüz seyrine meşḡul olup tesbīḡlerinden ḡalalardı. Hāzret-i Süleymān “yā nemle va'z eyle mütanaşşīḡ olalum” didi. Didi ki babāḡa ne için Dāvūd diyü tesmiye olundu bilür misin? Muttaşıl devā-i ḡalbine meşḡul idi ol sebepten dinildi. Ve saḡa Süleymān dinildüḡine sebep nedür bilür misin? Selāmet şadruḡ olduḡı içündür. Ve

Hikāyet pādīşāhlardan birisi hacc-ı şerīfe gitmek istedi. ‘Ulemā icāzet virmediler ‘ālemün kıyāmı vücūd-ı şerīfünüz birledür. A’dā zuhūr ider ahvāl-i re‘ayā fesāde varur. Evliyā’u’llāhdan bir velī vardır. Andan bir hacc şevābı şatun alınsun didiler. Varup ol velī cānibine ‘arz eylediler ki haclaruñdan birisini bey‘ eyle. Eger cāyiz ise. Anlar dañı buyurmuşlar ki cümlesini bey‘ iderem. Pādīşāh buyurmuş ki haccātüne [64b] ne virelüm? Ol ‘azīz buyurmuş ki her adımına cümle dünyā ve mā fī-hāyı isterem behā. Pādīşāh didi ki buyurduñuza biz degül bir kimesne kâdir degüldür. Yine ol ‘azīz pādīşāha didi ki bilmiş ol ki cümle haccātümün şemeni ve behāsı hazzīneñde vardır. Katuñda hāzırdur. Pādīşāh didi ki nedür ol buyuruñ? Ol ‘azīz didi ki bir mazlūmuñ huşuşında bir kerre ‘adl idersen götüri haccātümün şemeni ve behāsı olur. Hağ tebārek ve te‘ālā Hāzret-i ‘ādildür esmā-i’ hūsnādan [65a] birisi ‘Adl’dür. ‘Ādil kullarını sever cümle enbiyā vü evliyā kulları ile dañı hikmeti ile mu‘āmele idüp hikmetini vü ‘adlini ta‘līm buyurur.

Hikāyet rivāyet olunur ki Hāzret-i Yūsufuñ şalavātu’llāhi ‘aleyhi veselāmuñ vālidesi fevt olup bir dāyesi var idi. Ol dāyesi emzürürdi. Hāzret-i Ya‘qub şalavātu’llāhi ‘aleyhi veselāmuñ Hāzret-i Yūsufa ‘aleyhisselām sūt çok olmasın murād idinüp dāyenün oğlancuğı adı Beşīr idi. Tefriğ idüp [65b] ayırup şatdı. Dāye āh eyleyüp didi ki Yā Rabbī beni sevdüğümdeñ ayırdı sen dañı anı sevdüğinden ayır. Sebeb-i fūrkat Hāzret-i Ya‘qub’a bu olmuş idi. Kırk yıl rüz-u şeb gözyaşını döküp mübārek gözlerinün nūrı gitdi. Ne şahīhce sağ idüğü ma‘lūmları idi ve ne hoż vefātı ma‘lūmları idi. Kaçan ki Beşīr beşāretiyle kāmīş-i şerīfini getürüp mübārek gözleri münevver oldu. Dāye feryād eyleyüp didi ki Yā rabbī ben umardum ki Hāzret-i Ya‘qub’dan evvel [66a] ben murāduma vāşıl olaydum. Zīrā ‘adle lāyık olan ol idi. Beşāratile gelen beşīrün nāmın şorup ve ‘alāmetlerin görüp şoruşdılar u görüşdiler u bilişdiler. Dāyenün şatılan oğlı çıkup dāye murādına evvel vāşıl olup du‘ā itdi. Ba‘de Hāzret-i Ya‘qub ‘aleyhi’s-selām ber-murād oldılar.

Hikāyet Hāzret-i İbrāhim şalavātu’llāhi ‘aleyhi ve selāmuñ Cenāb-ı Rabbi’l ‘ālemīne münācāt idüp didi ki Yā rabbī sebep ne oldu ki oğlumun zebħ ile [66b] emr buyurup böyle belāya mübtelā eyledün ben kuluña. Vahy eyledi ki yā Halīlüm *leṭmeten*

biltemeten ya'ni bir tabanca bir tabancadan 'ivaż vâkı' olmuşdur. Halîlu'llâh tezarru' eyledi ki Yâ rabbî buyur nedür ol tabanca? Vaḥy oldu ki yâ Halîlüm bir buzağı boğazladuñ vâlidesi inek aña bakar idi. Sebeb bu olmuşdur. Velḥâsıl enbiyâ kullarıyla mu'amele böyle olıcaḡ 'âkıll oldur ki her ḥâlde Huzādan ḥavf u ḥazerde ola dāyimā teşebbüh-i enbiyâ vu evliyāya [67a] ola. Sa'adete yitişmek muḡarrerdür.

Hikāyet kaçan Ḥazret-i İbrāhīm şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuḥu Nemrud-ı la'în âteşe atdı. Rabbü'l-âlemînün faẓlı ve iḥsānıyla tevekkül-î ve Cenāb-ı Rabbü'l-âlemîne i'timādı u 'atāsı berekâtı ile nārı ol sultāna gülzār eyledi. Nemrud-ı la'înün bir kıızı var idi. Adına Ra'z dirlerdi. Babası la'inden isti'zān itdi ki bir kerre Ḥazret-i İbrāhīme nazar ideyüm nicesi oldu ḥālî göreyüm. La'în didi ki nām u nişān ḡalmadı. [67b] Andan belki küli maḡz olmuşdur. Hele icāzet alup âteşe nazar eyledi. Gördi ki âteş bir dīvār olmuş ortası gülzār olmuş. Halîlu'llāh 'aleyhi's-selām gülzār içinde seyrān ider. Ra'z'a bu ḥālî görüp Ḥazret-i Halîlu'llāh'a didi ki âteş yakmadı mı? Ḥazret-i Halîlu'llāh buyurdı ki: Bir kimesnenün ki ḡalbinde ma'rifetullāh ola lisānında bismi'llāh ola anı âteş mi yaḡar? Ol nigār didi ki icāzet virür misin ben daḡı yanuḡa varam? Ḥazret-i Halîlu'llāh 'aleyhi's-selām didi ki [68a] lisānuḡ ile derun-ı dilden di ki lā ilāhe ill'allāhu İbrāhīm Rasūlu'llāh di daḡı üşenme âteşe başup yanuma gel. Nigār tevḡid idüp Halîlu'llāh 'aleyhi's-selām yanına gelüp temām imāna gelüp tekrār babasına gelüp va'z eyleyüp dīne da'vet eyledi. Varup Halîlu'llāh'a buluşup imāna geldüḡine envā' dürlü şükrler eyleyüp 'ayān eyledi. Nemrūd-ı la'în ḡabül itmeyüp emreyledi. Envā'î 'azābları ve işkenceleri eylediler. [68b] Ḥattā bedenine ol nigāruḡ niçe yüz egşeri mıḡladılar. Hemān Rabbü'l-âlemîn Ḥazret-i Cebrā'ile Salevātu'llāhi 'aleyhi ve Selāmuḥu emr eyleyüp ol mesāmīri beden-i şerīfinden iḡrāc idüp alup Ḥazret-i Halîlu'llāh ulaşdurdı. Bir ḡulına emr-i Huzā ile zarar gelmedi. Ḥazret-i İbrāhīmün Medyen adlı bir oḡlı var ıdı. Aña nikāḡ eyledi Ḥaḡ tebarek u te'ālā Ḥazreti imānına vu şabrına teşrīfen yigirmi ḡarne varınca evlādından enbiyā ve mürsel getürdi. [69a] Ol kızuḡ babası la'în Nemrūddur. Cānını cehenneme işmarladı. قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان العبد اذا ظلم ولم يجد من ينصرة رفع طرفه الي قال الله تعالى لبيك عبيد انا انصرك عاجلا واجلا Ya'ni Ḥabīb-i Ekrem şallallāhu 'aleyhi ve sellem buyurdı ki kaçan Rabbümün bir ḡulına ḡulm olınsa aşlā bir nāşır ve mu'în

bulunmasa yüzini Cenāb Hāzrete döndürüp Yā rabbī mazlūmam nuşret sendendür dise Rabbüm ‘izzeti [69b] ve celālî u kibriyāsı ile buyurur ki lebbeyk yā ‘abdī ben senün nāşırınām şimdi ve dağı gelecekde. **و قال صلى الله عليه وسلم يقول الله تعالى اشتد غضبي على** Dağı serveri kâināt şallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur ki Rabbüm buyurur ki benüm ğazabum ol kimesneye müştēd olur ki bir kimesneye zūlm eyleye anuñ benden ğayrı nāşırı olmaya ya’ni zu’afāya dimekdür. **و قال صلى الله** **كانت حراما كان كمن حج البيت سبعين الف مرة [70a]** **عليه وسلم من ترك من اي حبات** **كآ’ināt şallallāhu ‘aleyhi ve sellem** buyurdı ki bir kimesne bir ħabbe ħarāmı terk eylese kankı ħabbeden olursa olsun yitmiş biñ kerre ħac şevābı kadar şevābı vardır. Ol terkün ve bu ħadīs-i şerīf ol ħadīs-i şerifi mü’eyyid u müfessir ki **قال رسول الله صلى الله** **عليه وسلم ما عبد الله بشيء افضل ما نهى الله عنه** Ya’ni Hāk tebarek u te’ālā Hāzretine bundan efḍal ‘ibādet ile ‘ibādet eylemeye bir kimesne ki [70b] nehy bildüğinden bir şey işlemeye vel-ĥaşıl enbiyā vu evliyāya teşebbüh ile se’ādet bulalar.

Hikāyet kaçan ki Hāzret-i Hālīlu’llāh şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellemehu nāra atıldı cümle vuḥūş u tūyūr ağlaştılar ve melā’ike feryād eylediler. Tūyūrdan bir tayr ki ğāyet za’ifcedür aña ‘andelīb dirler ol sultāna teşebbühen Hālīlu’llāh şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme atıldığı gibi kendü kendözini bilece atdı. Rabbü’l-‘ālemīnden Hāzret-i Cebrā’ile emr olup Hāzret-i Hālīl necāt [71a] bulduğu tekrār emr oldu ki ‘andelīb-i ħākīri dağı kırtar. Taḥlīş idüp ‘andelīb gülzārda naḥller üzerine konup oturdı. Vaḥy oldu ki bu şabruñ ve enbiyāya meḥabbetün içün ne vechile teşrīf olunmak murād idinürsin didi ki işitdüm ki Rabbümün biñ bir ism-i şerīfi varımış tā devr-i kıyāmete dek baña ol esmā-i ‘izām ta’līm olına. Evlādum ile gülzārda ol esmāyı ‘add idüp okıyavuz. Du’āsı maḳbūl oldu. Devr-i kıyāmete dek evladı [71b] ile iştiğāl üzerinedür.

Hikāyet kaçan ki Hāzret-i Hālīlu’llāh şalavātu’llāhi ‘aleyhi ve selāmuḥu nāra atıldı nāra atıldı. Vaḥy oldu. Nidā eyledi ki gülzār u berd ve selām ol **كما قال الله تعالى قلنا يا نار** Hāzret-i Hālīlu’llāh se’ādetile ağladı. Didi ki Yā Rabbī nāra atılan ben kuluñ teşrīf u ħiṭābuñ āteşe ben kuluña degül. Vaḥy oldu ki yā Hālīlüm nāra ħiṭābum yüzün şuyınadır. Yoksa sen olmasañ āteş ne kimsedür? [72a]

Müfessîrin buyurmuşlar ki nâra berd ü selâm ol hitâbı geldüğü gibi dünyâda ne kadar âteş varısa şovuyup tondı buz oldu. Cümleten ‘alâ İbrâhîm hitâb-ı şerîfi buyurulduğı gibi yine ğayri âteşlere harâret geldi.

Hikâyet Hazret-i ‘İsâ şalavātu’llâhi ‘aleyhi ve selâmuhu bir gün bir nehr kenârından geçdi. Gördi ki nehrün kenârında muhkem kirecile yapılmış bir kuyu var. Şovuk şuyla yine ol nehrün şuyundan tölmiş. Hazret-i ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâm ol [72b] kuyudan meyl idüp içdi. Gördi ki şuyı ğâyet acı zehre benzer. Te‘accüb itdiler ki ne ‘aceb bu nehrün şuyı şekkere benzer andan alınup kuyuya dâhil olmağ ıla zehre dönmiş. Vechini Cenâb-ı Hazrete tutup hikmetin şorup niyâz eyledi. Vağy oldu ki yâ ‘İsâ kuyuya icâzet virildi. İcâbete andan istifsâr ile Hazret-i ‘İsâ ‘aley’s-selâm emr-i ħuzâ ile kuyuya su’âl eyledi. Kuyu didi ki yâ Rûhu’llâh ben bir âdemidüm tokuz yüz yıldur ki öldüm üç yüz yıl kabrümde [73a] yatup toprak oldum. Gelüp kirecciler beni kerpice düzdiler. Bir pâdişâhuñ kaşına şuvadılar. Üç yüzyıl dağı anda tırdum ba‘dehu ol kaş harâb oldu. Gelüp kuyu yapıcı tekrâr beni düşürüp ezüp bu arada kuyu düzdi. Üç yüzyıl miğdârı oldu ki bunda karar tıtdum. Dağı harâret-i mevtün acısı dimâğumdan çıkmadı. Ve mu‘azzebem ol ecilden bağı dâhil olan şu acı olur. Hazret-i ‘İsâ buyurdi ki ‘azâbuğı ne ağı zulm eyledün ki sebep oldu? Didi ki Yâ Rûhu’llâh ظلمت [73b] bir iğne sevbüm لاجل خياطة ثوبي dikmeğı zulm ile aldum ve bu kadar zulm dağı nedür didiğüm bu kadar yıl ‘azâbuma sebep oldu. كما روي في الاخبار اعظم الذنوب ما يستخف به صاحبه

Hikâyet rivâyet olunur ki evvelâ Fir‘avn Benî İsrâ’ili istiğdâm idüp kullandı. Velâkin ücret virürdi. Her birisine bir kırağ gümüş kırağ sekiz hardal dânesi miğdârınca dirler. Hazret-i Mūsā’ya va‘d olunmuş idi Fir‘avnuñ helâkı Hazret-i Mūsâ münâcât iderdi ki ilâ eyne yâ Rabbi? Dağı [74a] niceye kırsın bu zâlimi dünyâda kaldura vağı olunurdi ki yâ Mūsâ bu zulmün evvelidür. Dağı nihâyetine varmadı zamân geçdi. Bu üslûb üzerine başladı ol virdüğü kırâğı dağı virmez oldu. Yine Hazret-i Musâ münâcât idüp dirdi ki اصبر هذا في الدرجت الى اين نايدتي vağı olurdi ki Hazret-i Musâ münâcât idüp dirdi ki اصبر هذا في الدرجت الى اين نايدتي Giderek Hâmân-ı la‘în ki Fir‘avnuñ vezîriydi. Didi ki hazîneye ağıce u mâl lâzımdur. Halkuñ götüri her gün kazanduklarını mültezimlere iltizâma virüp

[74b] ‘ummāl peydā eyledi. Eyledi didi ki her kişinüñ kendüye ve ‘ayāline yitecek miḳdārı ḥazīneden virülsün ziyādesini kesblerinüñ neylerler. قال الله تعالى يا موسى الان حقت فekāne mākāne. Peydā-yı ‘ummāl u iltizām Hāmān-ı la‘īnden ḳalmışdur.

Hikāyet rivāyet olunur ki Ḥazret-i Mūsā buyurdu ki baña emr oldu ki Fir‘avun’a ḳavl-i leyinle söyle zīrā sebep bu idi ki ol zamān da Fir‘avn re‘āyāya cevır eylemezdi. Ve dāyimā [75a] mazlūmlara inşāf üzerine idi ve cümle ṭurukdan ḥarāmīler münḳaṭı‘ olmuşıdı. Yollarda kemāl-i mertebe emn u rāḥatlık varıdı. Baña Rabbümden dāyimā vahy olurdu. ‘Azāb u helākin istedüğüm gibi ki baña küfrinüñ ne zararı var ‘ibāduma nef‘i var ya Mūsā ‘ibāduma nāfi‘ iken ‘azāb itmege ḥicāb iderem. Ya Mūsā vaḳ tākim Fir‘avun zālīm küfr u zulm mābeyninde iken seḥare müsülmān olduğı gibi *le uḳaṭṭi‘anne eydiyeküim ve ercüleküim* didügi gibi du‘āsını Ḥazret-i Ḥazret-i Mūsā du‘āsını [75b] te’şīr itdürdi dirler.

Hikāyet rivāyet iderler ki Fir‘avnuñ başına ne ḳadar belā vü nekbet geldiye sebep Hāmān-ı la‘īn olmuşdur. Hāmān-ı la‘īn ‘ilm-i nücūmda ḡāyet pehlevān idi. Kendü ṭālī-i şūmını ṭutdu. Bir gün gördi ki ḡāyet şūm u za‘īf ṭālī‘lere baḳup muttaşıl bir ḡāyet ḳavī ṭālī‘ tecessüs eyledi ki aña muḳārenet idüp dünyāda bir iş ide. Gördi ki kırık yıldan sonra bir ḡāyet ḳavī ṭālī‘ kimesne gelse gerekdür Mısır’da fülān çārsūda fülān [76a] sā‘atde fülān dükkānda serḥānede baş eklitse gerekdür. Dırāz bālā siyāh bī ḥaliyye bir oğlandı. Varup ol çārsūyı buldı. Hāmān-ı la‘īn gördi ki anda başcı dükkānı yokdur. Kendüsi başcı dükkānı açup kırık yıl miḳdārı la‘īn ol dükkānda ol sā‘ati gözetdi. Bir gün sā‘at yitişüp Fir‘avn u pelid bir dırāz u bālā siyāh çerde oğlan başcı dükkānında kelle ṭalep eyledi. Hemān Hāmān-ı la‘īn şeyṭanat ıla bilüp önine kelle ḳodı ḳarnın ṭoyurup didi ki ey oğlan [76b] gel baña ḥizmet eyle ḡarīb yigitsin saña bu ḳadar akçe vireyüm diyü yanına aldı. Dağı rüzigārda bu ḳadar belā vü fitneye sebep oldılar.

Hikāyet bir gün bir kimesne gelüp Ḥazret-i Mūsā’ya ‘aleyhis’selām tazarru‘ ve niyāz eyledi ki yā kelīma’llāh luṭfeyle. Beni Rabbü’l-‘ālemīnden şefā‘at eyle münācātum

hācetüm maḳbūl olsun. Hāzret-i Mūsā ṣalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuḥu kerīmdür du'ā eyledi. Vahy oldu ki yā Mūsā gözleri semāya müteveccih olsa ve ellerin du'āya [77a] kaldursa cümle eti eriyüp kemükleri dökülse ol şahşuḡ du'āsın ḳabūl itmezem. Tā kī bir maẓlūmdan bir ġirbāl şaman almışdur. Anı şāhibine redd idüp ḥelālleşmeyince كان ظلمه كهذا و موضعه الطور و شفيعه موسي عليه السلام كان الحال كذلك فكيف كان اخواني اخواني

Hikāyet rivāyet olunur ki putperestlerden birisi erbab-ı sūḳdan baḳḳāl idi. Dükkānına bir perde aşmış idi. Kaçan eline terāzū alsa varup perde [77b] ardına baḳup yine gelürdi. Hikmetin şordılar didi ki kaçan elüme terāzū alsam nefsum ḥīleye ḳaşd ider. Bu metā'yı ben vezni itdügüm zamānda ağır ağır aluram velākin şatduğum zamānda yeyni virüp mābeynde tefāvūt veznde bir miḳdār nesne alıḳomak isterem. Perde ardında putum vardır. Varup anı görüp ḥicāb idüp yine şanemümden ḥavfümden ḥaḳ üzerine oluram didi.

Hikāyet Hāzret-i Yusuf'un ṣalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuḥu [78a] yidinci ḥāne içinde Hāzret-i Zeliḥā'nun ibrāmı günāh itdüğünde gördi ḥānenün köşesinde bir perde var. Hāzret-i şiddīḳ şordı ki Hāzret-i Zeliḥā'ya bu perde ne perdedür. Didi ki anda ilāhum vardır. Öñine perde tıtdum görmesün diyü ba'dehu cenābına varup yüz sürüp i'tizār iderem. Hemān Hāzret-i şiddīḳ bu kelāmı gūş idince ḥayḳırup mekānından şıḳrayup yā Allāh diyü ḳaçdı. Günāhdan ḥalāş bulup ma'sūm-ı Huzā oldu ve didi ki [78b]

Beyit:

(feilātün/mefāilün/feilün)

Bir cemādı bu ḥayy şanup ol⁹ utanur

Ḥāliḳu külli şey' şanup utanur

Ben utanmam ḥakīm-ü dānādan

Ḥayy u ḳayyūm u Rabb-i bīnādan

⁹ Kelime vezni bozmaktadır.

Hikāyet: كما قال الله تعالى ويل للمطففين الذين اذا اكتالوا على الناس يستوفون واذا كالوهم او وزنوهم يخسرون
ya'ni veyl ol kişinün başına vezn ıla veya hōd kileyle alup şatıcılardur. Kaçan kileyle ve yā hōd veznile alur olalar artuğ ve ağıra alurlar. Fe emmā şatar olsalar eksük şatup mabeyninde [79a] tefāvüt-i vezn alıkorlar gāyet yaramazdur. Rivāyet olunur ki Hāzret-i Mūsā'ya şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuğu kavmi didiler ki tefāvüt-i veznden bir miqdār nesne var nice idelüm. Yā Rasūlallāh buyurdı ki Benī İsrā'ıl fuķarāsına infāk eylen ve tevbe eylen fuķarā kabūl eylemedi. Buyurdı ki bahāsına ba'zı habbe alup buğday ve arpa gibi tenhā şahrālara şaçun kuşlar ekl eylesünler. Etdiler ašlā kuşcuğazlar yüzine baķmadı. Buyurdı degirmenlerde [79b] ögidüp bihāra şaçdılar. Kırk günden sonra bir faķır gelüp didi ki yā Rasūlallāh ben bir faķirem şayyād-ı bahrem semek şikār idüp ağunla sebeplenürdüm. Kırk gündür deryāya ağ şalaram bir dāne balıķ elüme girmez didi. Hāzret-i Mūsā şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuğu Cenāb-ı Hāzrete müteveccih oldu. Vaħy oldu ki bahre su'āl eyle. Bahre su'āl olınduķda balıcaķlar didiler ki tefāvüt-i vezinden daķıķ dōkdiler. Oldur sebeb-i firārumuz.

Hikāyet Benī İsrā'ılden [80a] birisi sūķlarda bir eli maķtū' açup muttaşıl nidā idüp aydurdı ki zūlm itmek isteyen bürāzerler benden 'ibret alsunlar. Su'āl itdiler. Aytdı ki pādişāh ķullarından idüm. Bir gün sāhil-i bahra indüm gördüm ki bir şayyād bir balıķ avlamış. İstedüm irādet-ile virmedi zūlmen ve ğaşben aldum. Baş barmağuma ıakup getürüp evde bir ķazuķa aşdum. Barmağuma semekenün bir dişi batdı. Cırāhatı oñulmadı. Ākile zaħmetine mübeddel oldu. Üstādlar barmağunu [80b] kesdürmeyince olmaz eger kesdürmezisen götüri bedenünge sirāyet ider didiler. Kaı itdürdüm götüri barmaķlarına sirāyet eyledi. Kaı itdürdi. 'Āķibet elini kaı itdürdi. Yine oñulmadı. Dirseğinden kestürmegi muķarrer idüp cerrāh dükkanına giderken ķulağına bir āvāz geldi ki cümle a'zānı kesdürsen daħı ħalāş bulmazsın. Tā kī semeki verüp şāhibi ile ħelālleşmeyince. Cān başuma şıçradı. Varup şāhib-i semeke'i bulup tazarru' vu niyāz idüp [81a] ħelālleşdüm. Fi'l-ħāl ķolumdan bir ķurd düşdi. Ve ol marazdan biħamdi'llāhi te'ālā ħalāş buldum didi. Ve daħı Sevāde bin Rabī' rağıya'llahu'anhu server-i kāinātdan rivāyet buyururlar ki بنواصيتها الخير الى يومم القيمة فمن ربطها عدة في سبيل الله كانت له ذخيرة في ميزانه فان شعبها وجوعها وريها

Ya'ni buyurdılar ki üzerüne [81b] olsun ki kapuñda ġazā atı bislemeñe mülāzemet eyle. Zīrā ĥayr atıñ uyanı ucına yapışmayınca olmaz. Tā rūz-ı kıyāmete dek kışşa böylecesinedür. Bir kimesne ki maḥzā ġazā niyyetine bislene ve esb-i 'arabiyyeye infāk olınan 'alığ u 'alef mīzānda zaḥīredür. Ebvāli ve ervāsı katumdan her birisi mīzānında sebep-i felāḥdur rūz-ı kıyāmetde وعن ابي هرير رضي الله عنه انه قال صلى الله عليه وسلم الخيل لثلاث لرجل اجر ولرجل ستر ولرجل ووز Ya'ni ol kimesneye ecr [82a] ve 'ivaḥ ḥāşıl olur esb-i 'arabī bislemekden maḥzā ġazā için. Farzā mezḥ ravzalarıda vu laṭīf çayırılarda otladığı ve her bār ki ṭavīlesi sicimini uzadup bir arzdan bir arza otlamağa yirin değışdürseler cümle āşārı u ebvāli u ervāşı mīzāna kōnur. Ferzān otlarken bir çayırda kendü kendüye bir nehr geçüp şāḥibi ḥabersüz şu içse yine şāḥibine envā'ı ḥasenāt yazılır. Ḥadīş-i şerīf ile sābitdür. Ya'ni bir kimesne رقا بها ولا صورها فهي لذلك ستر [82b] ورجل ربطها تعنتا وتعفا ثم لم ينس حق الله في dağı maḥzā kesbi ḥelāliçün veyāḥoz nitācından şöyle Rabbü'l-'ālemīnün kendüye iḥsānı idügin unutmayup vaḳt ıla otın vu şuyın görse setr-i faḳrine u bereketine sebep olur. Bir kimesne dağı olur ki ورجل ربطها فخرا اورياء ونو ال اهل ال اسلام فهي على ذلك وزر. Maḥzā zīnet murād idinür ġazā ehl-i degüldür. Belki ehl-i İslām'a mālın ve ḳudretin göstermek murād idinür. Ol aşıl kimesne boynına [83a] atı vizrdür. Ya'ni ḥaml-i şaḳıldür. Ve'an ba'zı eş-şāḥābeti rażiya'llāhu قال قال رسول الله عليه وسلم الخيل ثلاثة فرس الرحمن وفرس للانسان وفرس للشيطان فاما فرس الرحمن فما اعد في سبيل الله و قوتل عليه اعداء الله و اما فرس ال انسان واما فرس للشيطان فما قومر عليه Ya'ni buyuruldı ki bir feres Ḥuzā içündür ki maḥzā ġazā için bislenür. Ve dağı gāḥ olur ki üzerine suvār olup a'dā 'ullāḥ katıl olunur. Ve bir [83b] kısmı dağı vardur ki ya kendüsine binüp üzerinde ticārete gidilür. Ve yā ḥod bahāsından intifā' olunur ve yā ḥod ḳulnından ve yā nitācından intifā' olunur. Ol dağı setr-i faḳrdür ve yine sebep-i bereketdür. Ve bir kısmı dağı vardur ki bu iki niyyet dağı murād olınmayup maḥzā zīnet ve tefāḥur ḳaşd olunur. Ve yā ḥod bir kimesne baḥş ider ki eger senün atıñ geçersem ḳoşı idelüm. İki at virür misin? Diyü baḥş iderler belki baḥşlerini çıkarup meydānda ḳorlar. Ḳumār قال قال رسول الله عليه وسلم الخيل ثلاثة فرس الرحمن وفرس للانسان وفرس للشيطان فاما فرس الرحمن فما اعد في سبيل الله و قوتل عليه اعداء الله و اما فرس ال انسان واما فرس للشيطان فما قومر عليه واما فرس للشيطان فهو الذي يقامر او يراهن عليه و اما فرس ال انسان فالفرس فلفه وروته وبوله وذكر ما شاء الله واما فرس للشيطان فهو الذي يرتبطها ال انسان يلتمس بطنها فهي ستر من فقر Ya'ni rāwī-i ḥadīş ibni Mes'ud ḥazretleridür.

[84b] Buyururlar ki buyurdılar ki feres üç dürlüdür. Birisi Raḥmānī vü birisi insānī vü birisi şeyṭānīdūr. Ol ki Raḥmānīdūr maḥzā gāzā için ola. Sa‘ādetlü vü mürüvvetlü vü devletlü pādişāhumuzun cümle devābbı gibi vücūd-ı şerīfleri gibi ‘āleme rahmet için gelmişdür. Zīrā ki zıllu’llāhdur ياءوي اليه كل مظلوم Ve heykel-i laṭīfleri gāzā için binā olunmuşdur. Muttaşıl her rüz gāzāda dururlar. Zīrā ki hilāf-ı nefis üzerine muttaşıl şerī‘at-ı muṭahharaya uymayanların ḥaḳlarından [85a] gelüp zarb-i şerī‘at-i muṭahhar-ı icrā vu ‘adālet itmek üzerine dururlar. Ve ‘askerün her köşede iḳdām u gāzāsı dāyimā vücūd-ı şerīflerine arḳalanur ve sebeb-i himmetleri vü iḳdāmları ile iderler. *Halledet hilāfetuhu vu ebeddet salṭanatuhu* cümle devābları şāfice gāzā için merbūṭdur. Bu kadar ḥadīs-i şerīfeye muḳtezāsınca defter-i a‘māl ü dīvān-ı şerīflerine envā‘i şevāb rabṭı devābdan mektūbdur. El-ḥamdüli’llāhi ammā feres-i insān oldur ki mü’mīnler ya buṭūnından intifā‘ [85b] için iltimās iderler. Ve yā ḥod bahāsından ve yā ḥod taḥmīlinden yine vaḳtī ile zulm olunmayup ḥaḳḳ-ı ri‘āyet olunduğı taḳdīrce faḳrine setr olur. Fe emmā feres-i şeyṭān oldur ki zīneten u riyā‘en ola vizr-i maḥzdur. Ve yine bir ḥadīs-i şerīfde vārid olmuşdur. İbni Ebi Şeybā razıya’llāhu ‘anhu rivāyet ider server-i kāyināt şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme buyurdu و رعايته اجر و علفه اجر و فرس [86a] الخيل ثلاثة فرس يرتبطها الرجل في سبيل الله فثمنه اجر و ركوبه اجر و يعالقه عليها الرحل و يراهن عليه فثمنه وزرو و علفه وزرو و ركوبه وزر و فرس للبطنة فعسى ان تكون سدادا من فقر انشاء الله تعالى Ya‘ni feres üç dürlüdür. Ol ki fī-sebīli’llāh gāzā niyyetine merbūṭ ola sa‘ādetlü devletlü pādişāhumun götürü devābbı gibi semeni ecr rukūbında ecr ri‘āyetinde ecr ekinde ve şürbinde ecr muḥaḳḳaḳ ve muḳarrer ḥadīs-i şerīfe muḳtażāsınca. Ammā şol feres ki [86b] ‘avām içinde el-ān canbāzlarda vardır. Baḥş idüp uçurlar. Yaraḳ idüp ḳoşı iderler. Ḳumār-ı maḥz ecri yirine zecr vizri muḥaḳḳaḳ vü muḳarrerdur. Bir kısım daḥı vardır ki buṭūnından intifā‘ için fuḳarā alup bislerler intifā‘-ı mübāḥ ve belki faḳrdan ḥalāş ve faḳra sedd u setr olmak muḳarrerdur. İnşā’a’llāhu te‘ālā zīrā anun tenāsülünde bütününden gāzālere at ḥaşıl olup gāzāya gidilmek ihtimāldür. Ve Ḥazret-i Enes‘den razıya’llāhu te‘ālā ‘anhü rivāyet-i [87a] şaḥīḥa vardır ki Ḥabīb-i Ekremün ḥadīmıdır. Buyurdılar ki

Hikāyet Server-i kāyināta esb-i arabīden eḥab bir nesne daḥı yok idi. Şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve selleme ve Ma‘ḳıl Bin Yesār Ḥazretleri daḥı buyurur razıya’llāhu

‘anhü. Aşla server-i kāyinātuñ Şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme huzūr-ı şerīfinde esb-i ğazādan eḥab vü efzal bir nesne görmedüm buyurdılar. Nice sevgülü olmasun ki bunda olan kerāmāte ḥadd yokdur. Cümle futūḥāt bununı zāhrında [87b] ḥāşıl olmuşdur. Ve rivāyet iderler ki esb-i ğazāda bu ḥāşşa var-ımuş. Biş günlük yirden kulaḵ urup arza cenk olduĝın ma’lūm idinüb cūş u ḥurūşa gelür imiş.

Hikāyet Rivāyet iderler ki sa’ādetlü vü mürüvvetlü vü devletlü pādīşāhumuzun *ḥuldet ḥilāfeteḥu ve ebeddete saltānataḥu* cedd-i ‘ālīleri sa’īd u şehīd Sulṭān ‘Osmān Ğāzī ṭābe şerāhu babası sa’īd u şehīd Sulṭān Erṭuĝrul ṭābe şerāhu diyār-ı ‘acemden küffar ıla cenk [88a] u ḥarb u ğazā üzerine biş dane ğāzī emīrlar olup bir gün ol emīrlar ittifāḵ eylemişler ki diyār-ı Rūmda küffār-ı ḥāksāra nihāyet yokdur. Ve vāsı’ yirlerdür gelün ehl u ‘ayāl ve ‘askerimüz ıla. Varup her birimüz bir memleket ihtiyār idinelüm ve küffār-ı ḥāksāra kılıç şalup Ḥuzā yolına kāruzār u diyār-ı Rūmda qarār idelüm. Belki nice yirler fetḥ idevüz ehl-i İslāmunı iksārına sebep olavüz diyüp çıkmışlar. Ve ol biş emīr ehl [88b] u ‘ayāl u ‘askerleri ıla vedā’ idüp her birisi bir köşeye perişān olmuşlar. Sulṭān Erṭuĝrul yalnız ḵalup ehl u ‘ayāl askeri ıla Ḷonya’ya biş günlük yol ḵalduḵda görmişler ki atlarına bir ‘azīm ḥālet gelüp her birisi cūş u ḥurūşa gelmiş. Sulṭān Erṭuĝrul yalnız ḵalup tevekkül-i Ḥaḵ idüp görmedüĝi diyārlar olup bu kadar ehl u ‘ayāl ile diyār-ı ĝurbet ‘acabā ḵande qarār idevüz. Ve ḥālimüz nice ola diyüp Cenāb-ı Ḥazrete müteveccih iken [89a] atlarını bu ḥālini görüp te‘accüb eyleyüp ‘askerinün ihtiyārları ve rūzgār dīdeleri ile müşāvere eylemişler. Fenn-i ğazāda ve cenkde ḥāzıḵ kimesneler varımuş. Dimişler ki yakın yirde cenk u ḥarb ve kıtāl-i ‘azīm vardır. Sebebi budur didiler. Buyurdı ki arza inüp siz daḥı kulaḵ tutuñ cenk ḵanḵı cānibdedür teşḥiş eyleñ. Tā kī tevekkül-i Ḥaḵ idüp ol cānibe revāne olalum. Hemān cümle dilāverler ol baḥr-ı ğazāda şināverler [89b] arza kulaḵ tutup Ḷonya cānibinde muḥkem uğraş olduĝın ta’yīn u taḥḵiḵ eylediler. Cümleten hemān Bi’smi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm diyüp niyyet-i ğazā ıla ılĝar idüp bişinci gün emir melik-i ĝaffār ıla Ḷonya ovasına çıktılar. Gördiler ki bir ‘azīm ‘asker bir ‘asker ile muḥkem cenk u ḥarb u kıtāl üzerine. Velākin bir cānibi ĝāyet za‘īf hemān şınup temām olmaḵda bir cānib-i muḥkem ĝālib. Fe emmā teşḥiş idemezler idi ki ḵanḵısı müsülmān ve ḵanḵısı kāfir ve bunlar ne milletden [90a] idüĝin aşla

bilmediler. Fi'l-hāl bir kūhsār zeylinde ağırık u 'ayāllerin kondurup hışār idinüp bekciler koyup silahşörler ve nāmdārlar ve cenksüvār nīze-'i ābdārların ellerine alup her birisi kārüzāra hāzır oldılar. Sulṭān Erṭuğrul 'askeriyle ve 'ayāliyle cümleten ḥelālleşüp müşāvere eyledi ki bunların ḳanḳısına mu'āvenet idelüm. Ve bu 'askerün ḳanḳısı ile kārüzār idelüm? Nāmdārlara didiler ki ol bir cānibun ḥālī düşvār [90b] olmuş bunların za'fi ve inkisārı muḥaḳḳaḳ varup ol 'asker-i ḳaviye arḳa virüp bu 'asker-i za'ifi temām idelüm. Sulṭān Erṭuğrul bu kelāmı 'askerinden gūş idüp bī-ḥuzūr olmuş ve buyurmuş ki bu iş nāmdārlar işi ve ašlā merdāneler cünbüşi degüldür ki ḳaviye ḳuvvet virüp za'ifi çignedevüz. Aşl hūner za'ife yardum idüp ḳuvvet virmekdedür. Cümlesi başüstine didiler. Ol sulṭānu'l-guzāti ve'l-mücāhidinün [91a] üzerinde biş yüz miḳdārı er varidi. Yā Allāh diyüp tevekkül-i Ḥuzā eyleyüp bir kezden ol 'asker-i za'if cānibine gelüp ol ḳoldan çıkup 'asker-i ḳaviye emr-i Ḥuzā ıla eylece kılıc urdılar ki zuḥā'i kübrādan zamān-ı zevāleden ol 'asker-i 'aẓīmün yüzün döndürüp sancağın düşürüp serdārlarınun başın kesüp ol ḳadar māl ve ḡanīmete vāşıl oldılar ki beyāna gelmez. Gördiler ki cümleten ḳırdıḳları küffār-ı ḥāksār ve mu'āvenet eyledükleri ehl-i İslām [91b] ve nāmdārlar bu cānibden ehl-i İslāma bāḳup bu ḥālī görüp şükr eylediler. Meger sa'īd u şehīd Sulṭān 'Alā'eddīn-i Ġāzī ḡāyet pīr-u za'if olup Ḳonya taḥtı idi. Anda ḳarār itmişidi. Ašlā evlādı yok idi. Küffār-ı la'īn işidüp efrenc-i pelīd nice yüz pāre ḳadırgālar ve barḳalar ıla Silifke cānibine 'aẓīm 'asker çıkārup gelüp üzerine ehl-i İslāmı ḳıra ḳıra ol mertebeye iletmişleridi ki hemān temām olalar. Merḥūm Sulṭān [92a] 'Alā'eddīn Ġāzī ṭābe şerāhu bu ḥālī görüp sancaḳ dibinde atından inüp yüz yire koyup Cenāb-ı Ḥazrete kendüden ve 'askerinden me'yūs olup tazarru' ve niyāzda iken bu ḥāl zuḥūr eyledi. Beşāret itdiler. Başın yirden ve vech-i şerīfin zemīnden götürüp ḳuvvet virüp size küffārı ḳıran ne asl 'askerdür ve ne ašl kimesnelerdür diyü şordı. Didiler ki biz daḥı bilmezüz melā'ike midür ne ṭā'ifedür. [92b] Velākin ehl-i İslām sancaḳları var cānibi şarḳdan fi'l-hāl zuḥur itdiler ve fi'l-hāl küffār-ı ḥāksārı ḥāke yiksān itdiler. Emr-i Ḥuzā ile Sulṭān 'Alā'eddīn şükürler idüp meded serdārlarını baḡa getürüp didi. Sulṭān Erṭuğrul Ġāzī ṭābe şerāhu küffārın serdārı başını getürüp atı ayaḡına bıraḳdı. Sulṭān 'Alā'eddīn yine atından inüp Sulṭān Erṭuğrulun iki gözlerin öpüp baḡrına başdı. Kim idüğini şordı. [93a] bildi. Götürü tevāriḥ silsilelerinde meşṭūr ki yine silsileleri silsile-'i

pādişāha ne mülāşık ve muttaşıldur. Bilinden kılıcın çıkarup biline kuşatdı. Ve velī‘ahdı idindi. Ve Sultān Oşmān’a sancak virdi. Sonra bu kadar fethler anlar elinden müyesser oldı. **طاب ثرا هما وجعل الجنة و الفردوس مثواهما** Sultān Ertuğrul ol gice bir ‘azīm vākı’a gördi. Ol niyyet-i hālīşanūñ ve zu‘afāya mu‘āvenetūñ ve rāh-ı Huzāya istikāmetūñ fi’l-hāl [93b] āsār-ı zuhura eyledi. Ol ‘azīm vākı’a-yı evliyā-ü’llāhe ta‘bīr itdirdiler. Cümlesi ittifāk eylediler ki evlād-ı kirāmūñ dār-ı İslāma devr-i kıyāmete dek pādişāh olup şark-u ğarbı tuta ve İslām ellerinden zuhūr ide. Ve ocağundan devr-i kıyāmete dek salṭanat gitmeye. Dünyāñ ve āhīretūñ ma‘mūr ve salṭanat evlādu emcāduñ rüy-ı zemīni şark-u ğarba dek kaplaya. **اتيد هم الله تعالى و شيدهم الله تعالى و قواهم الله** Ve dağı aşhāb-ı kibārdan rażıya’llāhu ‘anhūm birisi buyurur ki işitdüm Rasūl-i Huzā şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellemu buyurdılar ki **الخيول و ابوالها وازواثها كف من مسك الجنة و المنفق على الخيل كباسط يده على الصدقت لا يقبضها** Ya’ni buyuruldı ki esb-i ‘arabī cümle a‘zāsı misk-i cennetden bir keffedür. Ya’ni bir avuç misk-i firdevs-i berīndür feres. Ve bir kimesne ki esb-i ğazāya muttaşıl vakti ile nafaqa infāk ide ke-ennahu ol kimesne [94b] yedini fuḳarāya infāk u i‘ṭā u şehādan men‘ itmemişdür. Dāyimā münbesiṭdur. Şadağa şevābı mektüb olur. Ve rivāyet olunur ki aşhāb-ı kibārdan birisi muttaşıl kendü eliyle iderdi. Atı yimini ve ‘alīkını torbaya kendü eliyle kordı. **فقلنا له يا ابارقيه امالك من يكفيل قال بلى و لكني سمعت رسول الله صلى الله** Didiler ki huddāmūñ yok mı ki bu hizmeti [95a] ideler? Yā Ebā Ruḳayya buyurdı ki bi ḥamdı’llāhi te‘ālā çok velākin işitdüm Ḥabīb-i Ekremden şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellemu buyurdı ki bir kimesne bir ğazā atı bislese ‘alīkını kendü eliyle korsa her ḥabbe ve dāne başına bir ḥasene yazılır imiş ol sebebdendür ki kendüm muḳayyed olurum didi. Ve yine Temīmu’d-Dāri rażıya’llāhu te‘ālā ‘anhu ḥazretinden dağı böylece rivāyet olunur ki kendüleri ‘alīk-ı esbleriyle muḳayyed olurlar idi. İstifsār itdiler ki [95b] hizmetkārları yok mıdır ki bu hizmeti ide buyurdılar. El-ḥamdüli’llāh vardır velākin işitdim Ḥabibu’llāh buyurdı ki şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem **ما من امر مسلم ينقى لفرسه لفرسه شعيرا ثم** Ya’ni bir kimesne kendü eliyle atı arpasın pāk ayırıp başına aşā Rabbü’l-‘ālemīn ihsānı ve fazlı ile her ḥabbe başına bir ḥasene kitābetin emr eyleye. Ve dağı İbni’l-Ḥanzala Ḥazretlerine didiler ki feres ḥaḳḳında sen dağı [96a] Server-i Kāyinātdan ḥadīs-i şerīf işitdün mi? Buyurdılar ki belī

سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من ارتبط فرسا في سبيل الله كانت النفقة عليه كالمديد بصدقت. işitdüm. كانه منفق في سبيل Ya'ni buyurdılar ki bir kimesne esb-i ğazāya nafaqa ihsān itse لايقطعها الله Yedi şadakağan münkaṭi' degüldür. Ve hikāyet olundı ki Abdur'rahmān bin Ziyād vaḳtā ki Mışra dāhil oldılar bir 'azīm çayırı vu merġzārı [96b] varidi. Ceriḥ Ḥazretiyle seyre vardılar. Gördiler Ebī Zerr ḥazretleri bir laṭif atı var. Çayıra ḳomıř otladur. Didiler ki nedür bu at yā Ebā Zerr buyurdı ki bu at bir 'aceb atdur ki müstecābu'd-da'vetdür. İstifsār itdiler ki at daḥı du'ā eyler mi? Buyurdı ki belī bir gice olmaya ki at Cenāb-ı Rabbü'l-'ālemīne yüz urup du'ā eylemeye. ي قول اللهم انك سخر Ya'ni اللهم ارزقه مني و ارزقي على يد [97a] تي لابن ادم وجعلت رزقي بيد فاجعلني احب اليه من اهله وما له her gice du'ā iderimiş ki yā Rabbī beni ādeme beni teşhīr eyledün ve rızḳuma yedinde ḳoduñ umaram cenābuñdan ki beni ehlerinden ve evlādından anlara eḥab eyle. Ve beni ellerinden rızḳlandur. Ve Ebī Zerr Ḥazretleri rażıya'llāhu te'ālā 'anhu ḥabību'llāhdan rivāyet ider. Şalla'llāhu 'aleyhi ve selleme esbi 'arabī yoḳdur ki her şabāḥ du'ā itmeye. Dir ki yā Rabbī çünki Benī Ādeme beni teşhīr eyledün beni [97b] kendülere ehlerinden ve māllarından eḥab eyle. Ve daḥı Vehb Ḥazretleri rażıya'llāhu te'ālā 'anhu buyurdı ki bir esb-i 'arabī yoḳdur ki üzerinde rākibi tekbīr ve tahlīl eyleye. Beher ḥāl cevāb virüp bilece tekbīr ve tahlīl ider. وقال رسول الله صلى الله و Ya'ni şeyṭān ol dāra dāhil olup ḥalkını ızlāl idemez ol ḥānede esb-i 'arabī 'atīḳ ola. Ve 'an Ebī İmāme rażıya'llāhu 'anhu [98a] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم عاتبو الخيل فانها تعتب اي ادبوها وروضوها للحرب و الركوب فانها تتأدب و تقبل Ya'ni buyurdılar ki esb-i 'arabīyi te'dīb idüp ta'līm-i ğazā eylen insān gibi قال كانت الخيل كسائر 'anhumā İbn-i Abbās rażıya'llāhu 'anhumā الوحوش فلما اذن الله تعالى عز وجل لي ابراهيم و اسماعيل عليهما السلام برفع القواعد من البيت قال الله تعالى اني لكما ثم او حى الله تعالى الي اسماعل ان اخرج فادع الله ان يدنيك الى الكنز فخرخ – [98b] معطيكما كنزا ادخرته اسماعيل عليه السلام الي اجياد وكان موطنامعه ومايدري مالدعاء ولا الكنز فالحهمه الله عز وجل الدعاء فلم يبق على وجه الارض فرسا بارض العرب الا اجابته و امكنته من نواصيها وذللهافاركبوها فاعتقرها فانها ميامين و انها ميراث Ya'ni evvelā at vaḥşī idi. Sāyir vuḥūř gibi. Ḳaçan ki [99a] Ḥazret-i İbrāhīme şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuḥu beyt-i şerīfi binā emr olundı. Ve daḥı Ḥazret-i İsmā'īl 'aleyhis'selām vaḥy olundı ki bir kenz-i muṭī' itsem gerek size kim sizün için maḥzūn idi. Vaḥy olundı Ḥazret-i İsmā'īle ki ecyād ṭaġına çıkup da'vet eyle. Rabbü'l-'ālemīnün ilhāmı vu ihsānı ile Ecyād ṭaġına çıkup du'ā eyledi. Vech-i

arzda bir esb-i ‘arabî kalmadı ki gelüp hâzır olup ol sulţānlara tezellül eylemeye. Ve ol sulţān saçına [99b] yapışmaya emr oldu. Binüñ bağlañ ve bisleñ ma‘lûm oldu ki bize ol sulţānlardan mîrās kalmışdur ki el-ḥamdü-li’llāh. Ve daḥı aña biri eşḥābdan birisi gördi ki bir ulu ġazāya giderken atını yidegine almış gider. Didüm ki ne içün süvār olmazsın süvār olsañ ne? Didi ki yā ‘Abdî’llāh **اني سمعت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول** Ya‘ni Server-i Kā’inātdan şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme rivāyet-i şaḥiḥa ki [100a] bir kimesnenüñ sâ‘at-i nehārıdan bir sâ‘at ayağları muğber olsa ya‘ni tozlanısa fi-sebîli’llāhi te‘ālā ol iki kademine âteş-i cehennem ḥarām olur. Ve ‘an Mūsā bin ‘Alī ‘an ebîhi ‘an ‘Uḳbe bin ‘Āmr. **قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا اردت ان تغزو فاشتر فرسا اغز محجلا مطلق المي فانتك تسلم و تغنم** Ya‘ni rivāyet olunur ki buyurdılar ki ġazāya ġitmek istesek ol aşl feres iştera eyle ki elni sāḳar ola ve şağ ayağı sekil ola [100b] üzerinde ġanîmet ve selāmet muḳarrar ve muḥaḳḳaḳ. Ve daḥı aşḥāb-ı kibār rızvānu’llāhi te‘ālā ‘aleyhim ecma‘îne Şorışdılar ki ġazālarda ḳankı tonda atı şābir buldılar. İttifāḳ eylediler ki tōrı ya‘ni ḥurmāyî tōrı ve şağ ayağı sekil atı mübārek şāydılar. Ve Zeker ibni Benîd **في كتابه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم سابق بين الخيل على حلل ائته من اليمن فاعطا السابق ثلاث حلل والمصلى حلتين وا لثالث حلة و الرابع دينار و الخامس درهما** Ya‘ni rivāyet-i şaḥiḥa Server-i Kayinātdan ki at ḳoşısın tecvîz buyurup kendüler sa‘ādet ile bir ḳoşıda evvel gelen ata üç dane ḥulle-’i yemeni iḥsān itdiler. Ve şāniye iki ḥulle ve şālişe bir ḥulle ve rābi‘a dīnār ve ḥāmise dirhem ve sādise cıda iḥsān itdiler. Ve eşḥāb-ı kibārdan şoruldu ki ne miḳdār yerden ḳoşı itdürdiler? Buyurdılar buyurdılar ki altı mîl ve yā ḥod daḥı ziyāde. Ḥazret-i Şāfi‘iden [101b] rażıya’llāhu ‘anhu rivāyet var ki her mîl dōrt biñ adım. Ve cāyize alanlara Server-i Kāyināt şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme buyurdu ki **برك الله فيكم و في كسبكم و في شرح ايضا سابق بين الخيل فسبق فرس لابي بكر رضى الله عنه فاخذ السبق و هو اول سباقه كانت في الاسلام ذكر ذلك جماعة من العلماء فدللت هذه الاحاديث على جواز المسابقت بين الخيل وجواز تضميرها وهذا مما لا خلاف فيه** Ve el-ḥāşıl ‘ulemā beyninde ḳoşı cāyiz [102a] ve cāyize iḥsānında daḥı ḥilāf yok. Ve ‘an Ebî hinden Rasūla’llāhi şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme **ياوتى بفرس فقام اليه ومسح وجهه بكفه وعينه ومخزيه** Ya‘ni ḥużur-ı şerîflerine bir esb-i ‘arabî hediye getürdiler. Hemān sa‘ādet ıla ḳalḳup mübārek yenleriyle gözlerini ve yüzini sa‘ādetile mesh eyleyüp sildi. Ḥāzır olanlar didiler ki ḳaḳ bu ḳadar atı ta‘zîm idersiz yā Rasūla’llāh ki mübārek yikleriniz ıla silersiz? Buyurdılar ki **جبرئيل عليه** [102b] ان

Ya'ni Hāzret-i Cebra'īl şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuhi bir kerre at
 ta'zīm kuşūrında 'itāb eyledi. Ve 'an Müslim bin Yasār razıya'llāhu te'ālā 'anhu قال
 خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم فمسح وجه فرسه وعينه بمنخريه بكم قميصه فقالوا يا رسول الله بكم قميصك
 فقال يا'ni yine gördiler ki sa'ādetile
 mübārek [103a] gömlekleri yıkıyla kılup sa'ādetile atlarının vechini ve gözlerini ve
 burnını mesh idüp sildiler. Hāzır olanlar didiler ki gömlek yıkıyla yā Rasūla'llāh.
 Buyurdılar ki Hābībüm Cebra'īl huşūşi haylede ihmāl itma diyü ihtimām eyledi. Bir
 و عن شيخ من الانصار ان رسول الله صلى الله عليه وسلم مسح بطرف رداءه وجه فرسه وقال اني عوتبت الليلة في ازالتي
 Meşāyihi enşārdan rızvānu'llāhi te'ālā [103b] 'aleyhim ecm'ine buyurdu ki
 gördüm Hābībū'llāh şal'am. Mübārek ridāsının bir tarafıyla bir atının vechini mesh
 ider. Ol Hābīb-i Ekrem ve buyurdılar ki bu gice ihmāl ıla bir haylün izālesinde başa
 Cebra'īl şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuhi 'itāb eyledi. Ve 'an Şeybān bin
 'Abdur'rahmān 'an mücāhid قال لعنه فقال و سلم انسانا ضرب وجه فرسه و لعنه فقال
 و يحمل الى ان كبر و ضعف و [104a] هذه مع تلك لتمسكك النار الا ان تقاتل عليه في سبيل الله فجعل رجل يقاتل عليه
 Ya'ni bir gün Hābīb-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem gördi ki bir
 kimesne atının vechine zarb idüp la'n ider. Buyurdılar ki bu fi'ilden ötüri seni nār
 tutar halāş bulayım dirisen üzerinde gāzā idüp kāfir katl eyle. Ol derd-i mend
 havfından üzerinde çok gāzā ve muḳāteleler idüp tāpir ve za'īf olunca ta'zīm idüp ol
 atı bisler idi. Ve her mü'mine dirdi ki kıyāmetde [104b] şahādet eylen üzerinde hem
 gāzā eyledüm. Ve hem ta'zīm daḥı iderem. Ve Hāzret-i Makḥūlden rivāyetdür ki قال
 Ya'ni buyurdılar ki esb-i gāzāyı dāyimā
 tagzīm u ta'limini tamām eylen

SONUÇ

Bu çalışmada Şeyh İbrahim Tennûrî'nin soyundan gelen Ebussu'ûd bin Sa'dullâh adlı bir müellif tarafından Sultan III. Murad adına kaleme alınmış olan, bilinen tek nüshası Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hekim Ali Paşa 562 numarada kayıtlı olan *Miftâhu'l-Adâle* adlı eser incelendi. Yapılan literatür çalışması neticesinde bu eser üzerinde şu zamana kadar bir çalışma yapılmadığı görülmüştür.

Eser fezailülcihat konulu olsa da kısmen feresnamelere, siyasetnamelere, gazavatnamelere, menakıpnamelere ve pendnamelere yaklaşır. İki bابتan oluşan bu eserin ilk babı gazi ve mücahitlerin faziletlerine ikinci babı ise gazilerin bineklerinin faziletlerine ayrılmıştır. Sade bir nesir diliyle kaleme alınmış eserde konuyla ilgili kaside, kıta ve beyit gibi manzum örnekler de yer alır. Eserde öne sürülen düşünceleri kanıtlamak amacıyla hikâye başlığıyla anlatılara da yer verilmiştir. Bu anlatıların bir kısmı peygamber kıssaları bir kısmı dini-destani hikâyeler bir kısmı da tarihî anlatılardır.

Eserde Osmanlı ile İran arasında süregelen ve Sultan III. Murad döneminde etkin olarak devam eden savaş için de propaganda yapılmıştır. Müellif karşı tarafın yanlış yolda olduğunu göstermek amacıyla hikâyeler anlatmıştır.

Adaletin önemini vurgulamak için peygamber kıssalarına da başvurulmuştur. Hz. Yakup'un, oğlu Hz. Yusuf'a tuttuğu süt anneyi oğlundan ayırdığı için kendi oğlundan ayrı düşmekle imtihan edilmesi, karıncaları ezmekten çekinen Hz. Süleyman'ın kainata hükmetmesi ancak kendi kıyafetini beğendiğinde havada seyretmekte olan tahtının yere indirilmesi, Hz. İbrahim'in küçük bir buzağıyı kestiği için oğlunu kurban etmekle imtihan edilmesi, Hz. İsa'nın, hayattayken birinin iğnesini zorla alan bir adamın gömüldüğü toprakla sıvayan kuyunun suyunun dokuz yüz yıl sonra bile acı olduğuna şahit olması, Hz. Musa devrinde içine hile karıştırılan bir unun denize dökülmesi yüzünden denizden kırk gün balık avlanamaması, Hz. Musa'ya Firavun'un helakin söz verilmesi ancak bu helakin işçilerin hakkını vermediğinde gerçekleşmesi gibi kıssalar bu minvaldedir. Tüm bu kıssalar padişahı adaletle davranmaya teşvik etmek amacıyla aktarılmıştır. Ayrıca Firavun'un başına gelenlerin zalim veziri Hâmân'dan kaynaklandığını anlatan kıssa ile padişah maiyetini iyi seçme konusunda uyarılmıştır. Savaş atlarının faziletlerinden bahsedildiği bölümler de III. Murad ile ilişkilendirilmiştir. Savaş için at beslemenin en hayırlı ibadetlerden olduğuna işaret eden hadisler aktarılmıştır. Bir kişinin en fazla bir at beslerken III. Murad'ın binlerce atı beslediği

için çok büyük mükafat kazanacağı söylenmiştir. Tüm bunlar açısından değerlendirildiğinde Mifthu’l- ‘Adle’nin devrin padişahı III. Murad’a sunulduğu için onu merkeze aldığını ve bu yönüyle siyasetnamelere dahil edilebileceğini, içerisinde ele alınan konular bakımından fezaillcihat ve feresname türlerine yaklaştığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Adalıoğlu, H. H.** (2009). “Siyaset-nâme”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 37, s. 304-306.
- Akkaya, H.** (2010) “Süleyman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 38, s. 60-62.
- Akün, Ö. F.** (1992). “Bursalı Mehmed Tâhir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 6, s. 452-461.
- Aybakan, B.** (2010) “Şâfiî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 38, s. 223-233.
- Aydınlı, İ.** “Ebû Zer el- Gıfârî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 10, s. 266-269.
- Bakırcı, S.** (2003). “Meâlimü’t Tenzîl”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 28, s. 203-204.
- Başar, F.** (1995). “Ertuğrul Gazi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11, s. 314-315.
- Benli, Ş.** (2022). "el-İstinâs Fî Ahvâli'l-Efrâs". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*.
<http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/el-istinas-fiahvali-l-efras>.
- Bursalı M. T.** (2016). *Osmanlı Müellifleri*, (Çev.) M. Yekta Saraç, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.
- Canan, İ.** (1995). “Enes b. Mâlik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11, s. 234-235.
- Cerrahoğlu, İ.** “Abdullah B. Mes‘ûd”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 1, s. 114-117.
- Çoban, M.** (2021). Başlangıçtan Yirminci Yüzyılın İlk Yarısına Kadar İslâmî Yazımda Cihad Literatürü, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 6(2), 393-444.
- Dadaş, C.** (1995). *Baki Fezailü'l-Cihad*, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Demirkazık, H. İ.** (2021). *Murâdî Sultan III. Murat*, İdeal Kültür Yayıncılık, s.19-26
- Döndüren, H.** (2003). “Ma’kıl b. Yesar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 27, s. 445.
- Eliaçık, M.** (2013). Tayyazade Ahmed Ata’nın Bir Baytarname Tercümesi, *Mavi Ateş-Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1, 8-20.
- Erkan, M.** (1996). “Gazavatnâme”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 13 s.439-440.
- Ermış T. A.** (2019). *El-İstinâs fî Ahvâli'l-Efrâs Adlı Yazma Eserin Çeviri Metni ve İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Fayda, M.** (2020). “Muhammed”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.30, s. 477-479.

Gacek, A. (2017). *Arapça Elyazmaları İçin Rehber*, (Çev.) Ali Benli & M. Cüneyt Kaya, Klasik Yayınları, İstanbul.

Güngör, M. “Begavî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 5, s. 340-341.

Harman, Ö.F. (2000). “İbrâhim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 21, s. 266-272.

Harman, Ö.F. (2000). “Medyen”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 28, s. 346-348.

Harman, Ö.F. (2013). “Yûsuf”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 44, s. 1-5.

Harman, Ö.F. (2020). “Mûsâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 31, s. 207-213.

İmamoğlu, A. T. (2014). I. Dünya Savaşı’na Bibliyografik Bir Katkı: Osmanlı’da Cihad Risâleleri, *Savaş Tarihi Araştırmaları Uluslararası Kongresi 100. Yılında I. Dünya Savaşı ve Mirası*. ed. Halil Çetin, Lokman Erdemir, 151-179, Çanakkale Valiliği Yayınları, Çanakkale.

İnalcık, H. (2007). “Osman I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 33, s. 443-453.

Karabulut, A. R, & Yıldız, R. (1978). *Gülzâr-ı Ma’nevî ve İbrahim Tennûrî*, Elif Matbaası, Ankara.

Karabulut, A. R. (1995). *Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça Arapça Yazmalar Kataloğu*, Mektebe Yayınları, Kayseri.

Karabulut, A. R. (2008). *Dîvânçe-i Reşit Efendi ve Kayseri Müellifleri*, Mektebe Yayınları, Ankara.

Karma, Ö. F. (1994). “Dâvûd”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 9, s. 21-24.

Kaya, E. S. (2003). “Mekhûl b. Ebû Müslim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 28, s. 552-553.

Kırkkılıç Ahmet H. (2015). *Murâdî Dîvânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.

Koçoğlu, T. (2014). *Nakşî Şeyhi Ebussuûd El-Kayserî, Şerh-i Mesnevî*, Laçın Yayınları, Kayseri.

Kozan, A, & Çakırbaş, A. (2013). Bir Osmanlı Aydını Bursalı Mehmed Tahir Bey’in Menâkıb-ı Harb Risalesi, *Tarihin Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9, 37-71.

Kur’an-ı Kerim. Âraf 7/95.

Kur’an-ı Kerim.Enbiyâ 21/69.

Kur'an-ı Kerim. Mutaaffifin 83/1-2-3.

Kur'an-ı Kerim. Nahl 16/8.

Kur'an-ı Kerim. Neml 27/18.

Kuzgun, Ş. (1997). “Hâmân”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 15, s. 436-437.

Kütükoğlu, B. (1993). *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri (1578-1612)* , İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.

Levend, A. S. (1962). Siyaset-nameler, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* 10, 167-194.

Levend, A. S. (2000). *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavat-namesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Matthee, R. Saiklerin ve Sebeplerin Işığında 986-998/1578-1590 Tarihli Osmanlı-Safevî Savaşı, (Çev.) İlker Külbilge, *Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 115-140.

Önkal, A. (1988). “Abdullah B. Hanzale”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 1, s. 104-105.

Özel, A. (1993). “Cihad” , *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 7. s. 527-531.

Özkan, H. (2011). “Temîm ed- Dârî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 40, s. 419-421.

Öztürk, U. (2021). III. Murad’a Sunulmuş Üç Kaside: Kâmî, Nâlî ve Mehmed Suûdî Efendi’nin Kasideleri, *Hikmet Dergisi*, 14, 259-281.

Öztürk, U. (2021). Kitaplar ve Hazinesi: III. Murad’ın Kütüphanesi İçin Hazırlanmış Bazı Madalyonlu Eserler, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 27, 609-687.

Öztürk, Z. (2013). “Züleyha”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 44, s. 552-553.

Pala, İ. (2006). “Nemrud”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 32, s. 555-556.

Samancı, M. (2023). Heykel-i İnsân: Kemâl Paşa-Zâde’nin Risâle Fî Şahsi’l İnsân Adlı Eserinin Osmanlı Türkçesi İle Genişletilmiş Bir Tercümesi, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [Journal Of Old Turkish Literature Researches]*, 6(2), 395-433.

Samancı, M., & Güney, Z., & Yalçın, M. (2023). III. Murad’a Sunulan Gazanın Ve Savaş Atlarının Faziletine Dair Bir Eser: Miftâhu’l- ‘Adâle, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 9(19), 201-232.

Sümer, F. (2022). “Keykubad I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25, s. 357-359.

Tekin, Ş. (2014). *İştikakçının Köşesi- Türk Dillerinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Tümer, G. (1993). “Circis”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 8, s. 26.

Uğur, A. (2020). Yûnus Emre Dîvânı’ndaki Bir Anlatı Üzerine, *Mizanü’l-Hak, İslami İlimler Dergisi* 6(11), 323-331.

Uzun, M. İ. (2000). “İbrâhim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 21, s. 272-273.

Uzun, M. İ. (2000). “Îsâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 22, s. 473-475.

Uzun, M. İ. (2001). “İsmâîl”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 23, s. 80-82.

Uzun, M. İ. (2001). “Ya’kûb”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 43, s. 276-277.

Uzun, M. İ. (1996). “Firavun”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 13, s. 121-122.

Uzun, M. İ. (2020). “Muhammed, Türk Edebiyatı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 30, s. 455-457.

Ünlü, O. (2015). *Kaniye Müdafaası ve Cihâd-nâme-i Hasan Paşa*, Doğu Kütüphanesi.

Yardım, A. (1999). “Ebi Şeybe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 19, s. 442-443.

Yılmaz, C. (2009). “Siyaset-nâme- Osmanlı Dönemi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 37. s. 306-308.

Yılmaz, H. K. (1992). “Bustânu’l-Ârifin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 6, s. 475.

ایدرم بعضین تیغ بران ایلده خاکله یکسان و بعضین سوط و
 توپزلر لایله ترابه غلطان ایدرم • هانینه وخی اولدیکی بالاجین
 دی وارسون تختنه نه استرشه ویرلسون اولپاد شاه
 دوت مملکتنه وار دی هان وار د وخی کی ولقدن مطر رحمت
 نازل اولدیکی عالمی اوجزلق طتدی • برنج کندن صکنینه حضرت
 جرجیسک صلوات الله علیه و سلامه توفیقینه فریاد ایدوب
 مدد یا نبی الله اولامیرینه عسکر چکوب جواب ویرینه ددی که

رَبُّكَ سَيْلَهُ نَجِّهِ يَلْدَرْدَزْ قَطْ چَكْرُو زَبَنِ يَغْمُوزِ وَرَمَزِ يَابَنِ

يَغْمُوزِ وَرِسُونِ يَا خُودْ كَنْدُ وِسْطِ اِنْجِدُ وِرَمَ هَمَانِ بُوَا صِلِ

بِيَادِ بَانَهُ وَجَاهِلَهُ نَهْ كَلِمَاتِي كُوشَايْدِبْ اُولُ سُلْطَانِ جَنَابِ

رَبِّ الْعَالَمِينَ مُتَوَجِّهْ اُولَدِي فِي الْحَالِ وَخِي اُولَدِي كِي يَا جَرَجِيرِ

اِسْتَفْسَارِ اَيْلَهُ نَهْ وَجِهَلَهُ اِنْجَتَمَكَه قَادِرِ اُولُوزِ • اُولِ پَادِشَاهِ

دِيدِي كِي بَنِ بِلْمِيمِ كِي اُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ دُرْ هَرَنْسِيَه قَادِرْدَزِ وَلَكِنْ

قَوْلِي الْيَوْمَ اَلَيْسَ دُرْ زِيرِ دَسْتَمَدِ اُولَانِ قَلْدَرِي دَنْجِيَكَه

يُوزِدْ يَدَكَ سُرُورَ كَايَنَاتِ يُوَزِدْ بِكَ الْخَيْلَ مَعْقُودَ بِنَاصِيَتِهَا
لِغَيْرِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَأَهْلَهَا مَعَانُونَ عَلَيْهَا وَالْمَنْفِقُ عَلَيْهَا كَالْبَاطِلِ
يَدَّ بِالصَّدَقَةِ • يَعْنِي خَيْرَ وَبَرَكَتٍ إِنَّهُ بِنُوبِ غَزَايَةِ كَيْدِنَلَرِ وَأَصْلُ
أُولُورُ وَيَاخُودِ تَجَارَتُهُ وَأَرَنْدَلَرُ حَاصِلُ أُولُورُ وَزِقِيَامَتُهُ
دَكِنْ • وَدَاخِي يُوَزِدْ يَدَكَ فَرَسَهُ زَمَانِي يَلَهُ يَوْمَ وَصُورِ إِحْسَانِ
أَيْلَمَكْ هَانْ كَنْدُ وَإِلَيْهِ فُقَرَايَةِ دَايِمَا يَدِ مُنَسِّطٍ وَالْجَاوِقُ أُولُوبِ
بَذَلُ وَنَحَا وَصَدَقَةُ وَإِحْسَانٌ وَعَطَا أَيْلَمَشْ كَيْدِنْ • وَدَاخِي يُوَزِدْ

هَانْ مَبَارَكْ عَصَاسِيْنِ الْوُبِيْنِيَهْ قَرُشُوْا زِدِيْكِ يَهْ نَهْ اِسْتَرَشِيْنِ

قَوْمُكَ اَوْ زَارِيْنِهْ عَسْكَرْ چَا كَرِيْنِ خَوْفَا رِيْدَنْ هَا ذَكْ اَوْلَدِيْلَرْ هَا نْ

اَتِيْدَنْ اِيْنُوْبْ اَوْلِيَا دِرْ شَاهْ يُوْزِيْ يِرْلَرْ سُوْرُبْ تَرْمَاغِيْنْ كُوْرُبْ

دِيْدِيْ اَوْ لَا جَنَكَهْ كَلْدَمْ اِيْدِيْ حَالَا صُلْحَهْ كَلْدَمْ • اَشْهَدَاَنْ لَا اِلَهَ

اِلَّا اللهُ وَ اَنْ جَرَجِيْسِيْ نَبِيْ اللهِ اِسْلَامَهْ كَلْدِيْ وَعَسْكَرِيْ دَاخِيْ جُمْلَهْ

اِيْمَانَهْ كَلْدِيْ • وَ دَخِيْ اِيْ كِبَشَهْ حَضَرْتَدِيْ كِيْ رَسُوْلِ الْكَرْمُوْلُ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُصَاحِبِيْ رِيْدَنْ اِيْدِيْ رَضِيْ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ

حَضَرَتِ سُلَيْمَانَهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ أَبْحِيَا تَبُوبَ

بِرْشِيْشَه ايله كُتُور دِيلِرْ كُوتُري عَنكَرِي دِيلِرْ كِي اَكْر اَجَسَكُرْ

قِيَامَتَه دَكْ اَمَزْ نِيْز اَنَسْ وَجْنِ وَسَا يَرْ مَخْلُوقْ وَوُحُوشْ وَطُيُورْ

ايله مُشَاوَرَه اَيْلدِي كِي نَه دِيرْ سِرْ نُوْش اَتْسَمْ اُولُورْ مِي جُمْلَه دِيلِرْ

كِي نُوْش اَيْلَكْ يَا رَسُوْلَ اللهِ زِيْر اَكِي دُنْيَا دَه مَخْلُودْ اُولُورْ سِيْز

سَعَادَتِيْله بِيُور دِيلِرْ كِي عَجْبَا دَاخِي مَخْلُوقْدَنْ مُشَاوَرَه اَيْدِي جَكْ

بِرْمَنْسَه قَالْدِي مِي دِيدِرْ لَزْ كِي قَلْمَا دِي يِنَه مُخَكَّمْ دِقَتْ اِنْدِيلِرْ

حَدِيثُ شَرِيفٍ دَاخِي وَارِدَاوَلَسْتُ دُرِّي الْخَلِيلُ فِي تَوَاصِيهَا الْخَيْرَ

إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَأَهْلَهَا مَعَانُونَ عَلَيْهَا فَامْسَحُوا بِتَوَاصِيهَا وَأَدْعُوا

اللَّهُ بِالْبَرَكَةِ • يَعْنِي يَوْمَ لَدِيكِي خَيْرٌ وَبَرَكَةٌ وَخَيْرَاتٌ وَحَسَنَاتٌ

اِسْتَعْرَبِيهِ سَوَارًا وَلَوْ بِكَفَّارٍ إِلَيْهِ كَارِزًا زَانِمًا نَجْهَ حَاصِلٍ أَوْ لَمَّا ز

وَسَرَّوَرِ كَايِنَاتِ اِسْمِي مُبَارَكٌ إِلَيْهِ صَغَا يَوْمٌ خَيْرٌ وَبَرَكَةٌ إِلَيْهِ

دُعَا اَيْدَرِ لَرَا اَيْدِي وَأَمْرَا اَيْدَرِ لَرِ دِيكُم نَسْرِدَاخِي خَيْرٌ وَبَرَكَةٌ إِلَيْهِ

دُعَا اَيْلَك **حكاية** اَخْبَارِ كَمَا بَلَرْنَدَه رَوَايَتِ اَيْدَرِ لَرِ كِي

۵۸
ایکی صفت وارد مذموم مذربونند بعضی صفت وارد

ممد و حد ز صور دیلر کی نه در آنلر کی صفت مذمومه دیدیک

قوسنی وفاد ز زیر کی صاحبی لندن خجہ غدا یرسه صاحبک

عدوسی لندن داخی قبول ایدوب کامطیع اولر و شاهباز داخی

کذلک صاحبندن غیریه مطیع اولر • اما کلاب وفادار

در صاحبی کوب رذ داخی نلیسه ینه صاحبی قوسنه کلور

بیور دی سلیمان علیه السلام ابیحیاتی نوشتاد الوبحی

کي کورک جاي زکي برکسنه قالدي ولا انرکله مشاوره ايدې

اندن بر ايشايدا لوم ديد لري بر مخلوق وارد زولکن سر

مشاوره ايد احک مرتب د کول د ز غايت حقير نسند رسعادتيله

يوز د يارکي بير شي حقير د کول د ز کمد ز بيان ايلک د د يارکي

کري يعني قنر د ز هان فرسيه شاهي کند رب دعوت ايد يار

اندر ايله کلدې تکرار کلي کند د يار کلدې يوز د يارکي فريله

شاهانه نه لچون اجابت اتمد کلب ايله کلدک ديد يکي انرد

ایده بصادیق له خرمای چو پندن د نیکل اورب بازارده بیع ایده وب

انوک بهاسندن طعام الوب وارصا کین و فقرایله بازارده اورب

بلجه یزیدی • و سوز زلردیکی مسکین جلس مسکینا • قوت و قدر تله

بو طبقه ایده کی • بقوی حضرت لری معالم التزید سوره کریمه

سوره نمل تفسیرند تفصیل یوز مشلرد زکی تحت شریف لری کی عکوردی

قند استر لری سه عسکر لری یله فی الحال وار زلردی اولختک

اینی و اوزوی برا و جندن برا و جنه او تزن و او ترجه کتمکله

کِرْپِ دِیْدِکِ دُنْیاکِ فَا فِی وَیْجَن وَذَلْ اَوْلَا اَنْدَ قَرَارِ اِسْتَمکَدَن

عِزَّتِله فِرَا رَا اَوْلَدِر • وَمِلْکِ فَا بِنَدَ خُلْدِ اِسْتَمکَدَن اَبَاقِیدَه

اِسْتَمکَدَن خُوذِ اَخِرِ ایدِر • دُنْیا اَلْکِرْجِ خُلْدِ بَرِنِ اَوْلَدِی بَرْنِش

نَیْکِرْکِشِ اَوْلِ خُلْدِ بَکِی خُلْدِ اَوَّلِیه اَنْدَ • سَعَادَتِله اِجْمَادِ کِرْ بَرْدِ زَیَایه

دُوکَدِیْلَرِ اَوْلَدِ زَیَا سَکِرْکِی عَذَبِ وَلَدِ نِدا وَلِیه **حکایت**

حَضَرَتِ سُلَیْمَانِ صَلَوَاتِ اللّٰهِ عَلَیْهِ وَسَلَامُہُ نُوْقَدَرُ قُوَّتِ

وَقُدَرَتِ وَسَلَطَتِ اَیْله عَدَا اَلتَّایْله مُقَیْدُ لَرَا بَیْ عَجْدَن حَذَرِ

بِرَغْمِهِ كِيَا دِشَاهِي اِيْدِي كُوْرِي قِرْنَجِه لِرُوْلِدِ حَقِّ تَبَارَكِ وَتَعَالِي

حَضَرِي قُوْتِ وَقُدْرِي اِيْلَهْ جَمْلَهْ قِرْنَجِه لَرِي كَا مَطِيْعِ وَتَسْخِيْرِ

اَيْلَشِ اِيْدِي • وَكَنْدُو سِي غَايَتِ كُوْجَلِ وَحَقِيْرِ قِرْنَجِه اِيْدِي وَبِرِ

اِيَاغِي دَاخِي اَقْسَوِ اِيْدِي اِيْدِي حُوْمَا اِيْدِي بَرِرِ وَآيَنْدِ دَاخِي طَانِيَهْ

اِيْدِي • وَبَرِرِ وَآيَنْدِ دَاخِي شَاهِيْدِ اِيْدِي • حَضَرَتِ سُلَيْمَانِي عَلِيَهْ

السَّلَامِ عَسْكَرِي اِيْلَهْ كُوْرْدُو كِي كِي عَسْكَرِي نِهْ دِيْدِي كِي رُوِي

زَمِيْنَدِ بُوْلْگَمَاكِ حَضَرَتِ سُلَيْمَانِ وَدَاخِي عَسْكَرِي سِرِي خِي خَبَرِ

اَيْتَلَه سُرْعَيْلَه كُوجِيْلَه وَا رِيْلُورْدِي سِيْنَه مُبُولْدَن مِصْرَقْدَرِي
 يَزَاوُلُورْ اِيْنِي وَاوَزُو فِي نَقْدَرِي يُوْزِيْلَكْ كَتْ يُوْزِيْلَكْ عَسْكَرَا لُورْدِي
 اِيْچِنْدَن صَحْرَا لَن وَعَظِيْم قُوْرِيْلَن نِهَايَتِ يُوْق اِيْدِي عَسْكَرِيْلَه مَا لَا
 مَا لَا اِيْدِي **مَكَات** چُنْكِ حَضْرَتِ سُلَيْمَان صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَ
 سَلَامُهُ وَا دِي نَمَلَه كَلْدِي عَسْكَرِ عَظِيْم اِيْلَه • قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَ
 تَعَالَى • قَالَتْ نَمَلَةٌ يَا اَيُّهَا النَّملُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ
 وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ • يَعْنِي قَبْلَن سَعَادَتِيْلَه وَا دِي نَمَلَه يُوْزِيْلَكْ

تَفْسَلِي نِي جِكَمَك دَكُول اِيدي بِلَكِي خَوْف اِيلِدَوْم كِي عَسَكِر بَكُوْر
وَزِي تَكُوْر سِيَرِنَه مَشْغُول اُولُوْب تَبِي شَلَرِنْدَن قَالَلَر اِيدي حَضَرَت
سُلَيْمَان يَا نَمَاكَه وَعَظَا اَيْلَه مُنْصَح اُولَام دِي دِي دِي كِي يَا بَاكَه نَه اِيچُون
دَاوُد دِيو شَمِيَه اُولُنْدِي بِلُوْر مِسِين مُتْصِل دَوَاي قَلْبِنَه مَشْغُول
اِيدي اُول سَبَبْدَن دِي نِلْدِي • وَسَكَه سُلَيْمَان دِي نِلْدِي وَكِنَه سَبَب
نَدُر بِلُوْر مِسِين سَلَامَت صَدْرَك اُولدُو غِي اِيچُونْدَر • وَدَاخِي
هُو دِي كِي سَكَا رِيح مُسَخَّر اُولدُو غِنَه سَبَبِنَه دُر بِلُوْر مِسِين مِلِك

اُولُو كُورِ مَوْبِ جُكِيُوْبِ اَيَقْلِيُوْبِ غَيْرِ زَبْرَاتْمَوْنَلَر • بُونَه

قُوْت بُونَه قُدَرْتَدُرِكِي قَرْجِدَه خُوْد صِلَا اَوْلَمَز اَوْجْ مِيْلْمَقْدَار

بِرْدَن حَضَرْتِ سَلِيْمَان صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ نَمَلُوْت

خِطَابِي ايشِدُوْب تَوْجَه يُوْرُب نَمَلَه جَانِبَنَه يُوْرِد يَلَرِكِي

يَا نَمَلَه عَسْكَرُوْكِ بِنُوْمَلَه وَعَسْكَرُوْم اَيْلَه قُوْر قُوْد رِيْن يَلَر مَسِيْن

كِي بَن بَنِي عَادَلَم اَوْلَام ظَلَم ي اِيْدَارَم نَمَلَه دِيْدِي وَهْم لَا شَعْرُوْنَه

دِيْدَم ي شَعُوْر كَز اَوْلَسَه ظَلَم اَعْدُوْ كُوْ كَز مُحَقَّقْدَر • وَدَاخِي مُرَادَم

يُزِينُهُ جَدُّ يَكْرِجِبَالُ وَأَمَّ يَكْرُورِيَّةَ لَوْ طَوْلَدِي خَضِرَتِ

سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُورِدِيكِ يَانَمَةَ دَاخِي دَرُونِ اَرْضِ عَشْكُوتِ

قَلَدِي يِي نَمَةَ دِي دِيكِ يَا سُلَيْمَانُ دَاخِي بِرِجْنِي ^{تاجه} دَاخِي جَتُوبِ كُوزِ مَكْدِي

يَتَمَشُّ جَنْسِ دَاخِي وَارْدُ رُبُونْدَن مُتْرَا يَدِ خَضِرَتِ سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلَامُ

دَرْ لُودِرْ لَوْ حَصَّ لَوْ عَبْرَتَلَرِ الْوَيْ رَبُّ الْعَالَمِينَ قُوتُ وَقْدَرَتِنِ

مُشَاهَدَةُ آيَلَدِي **حكايت** رَوَايَتِ اُولُنُورِي بِرْ كُونِ خَضِرَتِ

سُلَيْمَانُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عُلَسْكَرِي يَا لَهُ تَحْتِ شَرِيفِي رَجِ

دنياھان بېچ محضدۇر اكا اشارتدۇر • وجملة ملكوكل

بھين خاتمكە قونۇلدۇغى نە حكمتدن ادۇكى معلومكەيدۇر •

ملك دنيا بۇرپاىر جەمە مساوي يدۇكى تعلیمادۇردىدى • وینە

حضرت سلیمان یوزدیکى يانمە سىك عىكرىك مىچوق اولايۇقسە

بنوم عىكرىكى نەمە دیدیکى بنوم عىكرىوم ارتوقدۇر حضرت سلیمان

عليه السلام یوزدیکى كىترگىر الوم • یوزدیکى نەمە عىكرىدۇر

بۇجىسە چوق روى زمينه دیوامرايدى بىشكۇن متصل

اُولَدُ وَغِيحُونَ • كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • أَحَبُّ
 النَّاسِ إِلَى اللَّهِ إِمَامٌ عَادِلٌ • خَلِيفَةُ عَادِلٍ لَدُنَّ أَحَبِّ حُضُورٍ
 رَبِّ الْعَالَمِينَ نَهْ دَوْلَتِ وَسَعَادَتُكَ تَذْكُرُ كَيْسَنَهُ أَوْلِيَهُ • وَقَالَ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • يَرْفَعُ لِلْوَالِي الْعَدْلُ الْمُتَوَاضِعُ فِي كُلِّ
 يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ عَمَلِ سِتِينَ صَدِيقًا • وَبُوسَعَادَتِ وَدَوْلَتِ دَاخِي
 جَنَابِ رَبِّ الْعَالَمِينَ نَهْ عِنَايَتُكَ رَعْدَاتِ مَا بَسَعَادَتُكَ
 وَدَوْلَتُكَ يَا دِشَاهَهُ كِي مَرْوَزِ شَبْعَدَلِ اتِدُ وَكَلْرِجْجَه الْقَمَرِ صَدِيقُ

كَتُوبٍ كَدَرِيكَ قِصْرِ شَرِيفِيكَ لَطَافَتِهِ بِاقْوَبِ قَلْبِ شَرِيفِيهِ

جُزْئِهِ نَسْنَهُ كُلِّي هَآنُ رِيحٍ فِي الْحَالِ تَحْتَ شَرِيفِي أَرْضِ مَكَانِ

شَرِيفِيهِ أَنْدُورُ قُودِي رِيحِهِ يُورِدِيلِي بُونَهْ أَشْدَرِ

بَنْ كَابُوجِهِ أَمْرًا لِمَادُمْ رِيحٍ دَدِيلِي بَنْ تَمَامِ حَقِّهِ مُطِيعِ

أُولَانَهْ مُطِيعٌ فِي الْحَالِ تَدَارُكُ وَاسْتِغْفَارٍ أَيْدٍ وَبِنَهْ عُرُوجِ

أَيْدِيكَ مُتَّصِلِ أَشْدَرِي وَعِبَادَتِي عَدَالَتِ أَيْدِيكَ نَزِيرِ عَدَالَتِ

جَنَابَتِ الْعَالَمِينَ لَا يَقُوعِبَادَتِ أَيْدِيكَ وَمَعْلُومِ شَرِيفِي

64
رَفَعَ دَرَجَاتِهِ سَبَبَ أَوْلَا **حِكَايَة** بِادِشَاهُ لَرَدَن بِرِسِيحِ

شَرِيفِهِ كَتَبَ اسْتَدِي عُلَمَاءُ اجَا زَت وَرَمَدِي لَرَعَالْمَوْلِدِ قِيَايِ

وَجُودِ شَرِيفُو كُزْبِرْلَه دُر • اَعْدَا ظَهْرَايِدَرَا خَوَالِ رِعَا يَا

فَسَادَه وَارَز • اَوْلِيَاءُ اللّٰهَدُنْ بِرَوِجِي وَارَزْدَرَا نَدَن بِرِسِيحِ

تَوَاجِيصَاتُونِ النُّسُونِ دِي دِي لَرَوَا رَوْبِ اُولُو طِي جَانِبِنَه عَرْضِ

اَيَلْدِي لَرَكِي خَجَارُو كَدَن بِرِسِيحِ سِيحِ اَيَلَه اَكْرَجَايَزَايَه اَنَلَرْدَاخِ

بِيُورِ مَشَلَرَكِي جُنَه سِيحِ اَيِدَا رَمِ پَاوِشَاهِ بِيُورِ مَشَلَرَكِي خَاتَا كُنْ

تَوَابِعِ رُضْوَانِهِ • وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • مَزَالَتْ

مَلْهُوفًا لِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى لَهُ ثَلَاثٌ وَسَبْعِينَ حَسَنَةً وَاحِدَةٌ مِنْهَا

يُصَلِّحُ اللَّهُ بِهَا أَمْرَ دُنْيَاهُ وَأَخْرَجَتْهُ وَأَثْنَانِ وَسَبْعِينَ فِي الْجَنَّةِ

دَرَجَاتٍ • وَبُودَ وَكَتَ دَاخِلِي نَهْ سَعَادَتُ دُرُكِي بِرُكُونِ بَرِّ

مَظْلُومِكَ اسْتِغَاثَةً سِنَهُ إِجَابَتِ يُوْرِدُ قَلْبِي حَقُّ تَبَارَكَ

وَتَعَالَى حَضْرَتِ يَمُشِرُ أَوْجَ حَسَنَهُ إِحْسَانِ يُوْرِدُ بِرِ سَبِيلَهُ تَمَامَ

پ و آ رفت مو

جُمْلَهُ أُمُورِ دُنْيَا تَمَامَ أَوْلَبِ يَمُشِرُ إِلَيْكَ أُمُورِ أَخْرَجَتْ جَنَاتِ الْجَنَّةِ

بِرِسِي عَدَدُ رَعَادِ قَوْلَا رِي سَوْجَه أَنبِيَا وَأُولِيَا قَوْلَا رِي

اَيْلَه دَاخِي حَكْمَتِي اَيْلَه مَعَامَلَه اَيْدُ وَبِحَكْمَتِي وَعَدَلِي تَعْلِيمِ يُوْرُز

مَكَّا رَوَايَتِ اُولُوْرِي حَضْرَتِ يُوْسُفُكَ صَلَوَاتُ اللهِ

عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ وَالِدِ سِي فَوْتِ اُولُبِ بَرْدِ اَيْسِي وَاَرِيْدُ اُولُ

دَايْسِي اَمْرُ رُزْدِي حَضْرَتِ يَغْفُوْرُ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ

حَضْرَتِ يُوْسُفَه عَلَيْهِ السَّلَامُ سُوْدُ جُوْقَا وُلْمَا سِيْنُ مُرَاذ

اَيْدِ نُوْبِ دَايْنُوْلُكَا وُغْلَا نَجْعِي اَدِي بَشِيْرَايْدِي تَفْرِيقَايْدُ وَب

نَهْ وَرَالُومْ اُولْ عَزِيْزْ يُوْشِكِي هَرَادِ مِنْهْ جُمَّلَهْ دُنْيَا وَمَا فِيْهَا ^{تَب}
 اِسْتَرَمَ بَهَا پَادِشَاهَ دِيْدِيْ يُوْزْدُوْغُوْنَزْ بُوْزْدُ كُلْ بَرَكْسَنَه
 قَاوَزْدُ كَلْدُوْزْ • يَنَهْ اُولْ عَزِيْزْ پَادِشَاهَهْ دِيْدِيْ يِلْمِشْ اُولْ كِي
 جُمَّلَهْ حَجَاتْمَكْ ثَمْنِيْ وَبَهَا سِيْ خَرِيْنَاكَنْ وَاوَزْدُوْغُوْنَزْ حَاوَزْدُوْزْ •
 پَادِشَاهَ دِيْدِيْ يِلْمِيْ نَدُوْزْ اُولْ يُوْزْ اُولْ عَزِيْزْ دِيْدِيْ يِلْمِيْ بَرْمَظْلُوْمَكْ
 خُصُوْصَنَهْ بَرَكْتَهْ عَدَلْ اِيْدُوْزْ سَكْ كُوْزِيْ حَجَاتْمَكْ ثَمْنِيْ وَبَهَا سِيْ
 اُولُوْزْ • حَقْ تَبَارَكْ وَتَعَالٰى حَضَرْتِيْ عَادِلْدُوْزْ اَسْمَاءِ حُسْنِيْ دَنْ

بَنُ مُرَادُ وَمَهْ وَاصِلٌ وَلَا يَدُومُ زِيْرًا عَدْلَهُ لَا يَقُولُ وَلَا نَاوُلُ
 اِيْدِي بَشَارَتِيْلَهُ كَلَنْ بَشِيرُكَ نَا مِنْ صُورُوبٍ وَعَلَا مَتَلَرُزْ كُوْرُوبِ
 صُورُشِدِ لَزْ وَكُوْرُشِدِ لَرُوْ يَشِدِ لَرُوْ اِيْنُوكْ صَا تِلَنْ اَوْغَلْ جُغُوْبِ
 دَا يَهْ مُرَادِنَهْ اَوَّلُ وَاصِلٌ اَوَّلُ دُعَا اِيْدِي بَعْدَ حَضْرَتِ يَعْقُوْبِ
 عَلَيْهِ السَّلَامُ بِرْمَرَادِ اَوَّلْدِي كَر **حَكَايَتِ** حَضْرَتِ اِيْبْرَاهِيْمَ
 صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ جَنَابِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَهُ مُنَاجَاةً
 اِيَّاكَ دِيْدِي كِي يَا رَبِّي سَبَبْ نَهْ اَوَّلْدِي كِي اَوْغَلُوْمُكَ ذَحِي اِيْلَهْ

اير و ب صا ن د ي د ا ي ه ا ي ل ي و ب د ي د ي ک ي ي ا ر ت ي ب ن ي س و د و ک و م د

اير د ي س ن ا ح ي ا ن ي س و د و ک ن د ن ا ي ر س ب ب ف ر ق ت ح ض ر ت ي ع ق و ب ه

ب و ا و ل م ش ا ي د ي ق ر ق ي ل ر و ز ش ب ک و ز ي ا ش ن ي د و ک ب م ب ا ر ک

ک و ز ل ر ي ن و ک ن و ر ک ت د ي ن ه ص ح ح ه ص ا غ ا ي د و ک ي م ع ل و م ل ر ي

ا ي د ي و ن ه خ و د م ع ل و م ل ر ي ا ي د ي ^{و ف ا ت م} ت ج ن ک ي ي ش ر ي ش ا ر ت ي ل ه ک ل ن

ق ي ص ر ي ف ن ي ک و ر ب م ب ا ر ک ک و ز ل ر ي م ن و ر ا و ل د ي د ا ي ه ف ز ي ا د

ا ي ل ي و ب د ي د ي ک ي ي ا ر ت ي ب ن ا و م ا ز د م ک ي ح ض ر ت ي ع ق و ب د ن ا و ل

67
أَوَّلَ سَعَادَتِهِ يَتَشَمَّكَ مُقَرَّرٌ دُرٌّ **حكايت** چمن حضرت ابراهیم

صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ مَزُودُ لَعِينِ اتَّهَ اتَّهَ اتَّهَ رَبِّ

الْعَالَمِينَ فَضْلٌ وَإِحْسَانٌ بِلَهُ تَوَكَّلِي وَجَنَابِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اِعْتِمَادِي

واعتنای بر کاتبه نارا و سلطانہ کلزارا ایلدی غمزد لعلند

بر فزنی واردی ایدنه رعه دزلردی باباسی لعیندت

استندان اتدی کی بزرگتر حضرت ابراهیمه نظر ایدایوم

نجسی ولدی حالی کورا یوم لعین دیدی نام نشان قلده

أَمْرِي وَرَبُّ بُوَيْلَهُ بَلَاءٌ يَهْ مُبْتَلَا أَيْلَدُ وَلَكَ بَنُ قَوْلَكَ وَحَيَّ أَيْلَدِي

كَيَاخْلِيلُ لَسَطْمَةً بِلَطْمَةٍ يَعْنِي بَرَطْنَجَهْ بَرَطْنَجَدَنْ عَوْضُ

وَأَقِ أَوْلَشْدُ زَخْلِيلُ اللَّهُ تَضَرَّعُ أَيْلَدِي يَا زَنِّي بُوَزَنْدَرُ

أَوْلَطْنَجَهْ وَحَيَّ أَوْلَدِي كَيَاخْلِيلُ بَرَبُوَزَاغِي بُوَغَزَلْدُ وَلَكَ

وَالِدَ سَيِّئِكَ أَكَا بَقْرَايْدِي سَبَبُ بُوَاوَلَشْدُرُ وَالْحَاصِلُ

أَنْبِيَا قَوْلَ رِيَالَهْ مُعَامَلَهْ بُوَيْلَهْ أَوْلَجَقُ عَا قِلْدَاوُلْدُ زِيْجَهْرَا لَدَا

خُذَادَنْ خَوْفُ وَحَذَرْدَهْ أَوْلَادَا يَمَاتَشْبَهِي أَنْبِيَايَهْ وَأَوْلِيَايَهْ

لِسَانُكِ لَهُ دَرُونِ دِلْدَن دِيكِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ اِبْرَاهِيمَ رَسُولُ
 اللَّهِ دِي دَاخِي اَوْشَمَمَه اَتَشَه بِاَصُوبِ يَا نُومَه كُلِّكَارِ تَوْحِيدِ
 ايدِ وَبَخْلِيلِ اللَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامِ يَا نَبِيَّهِ كُلُّوبِ تَمَامِ اِيْمَانِه
 كُلُّوبِ تَكْرَارِ يَا بَاسِنَه كُلُّوبِ وَعَظِ اَيَلِيُوبِ دِيْنِه دَعْوَتِ
 اَيَلَدِي وَاَرُونِ خَلِيلِ اللَّهِ بُولُوشُوبِ اِيْمَانِه كُلْدُ وِكْنِه
 اَنْوَاعِ دُرْلُوشْكَرِ لَزِ اَيَلِيُوبِ عِيَانِ اَيَلَدِي نَمُودِ لَعِينِ قَبُولِ
 اَيَمِيُوبِ اَمْرِ اَيَلَدِي اَنْوَاعِ عَذَابِ لَرِي وَاَشْكُفْ لَرِي اَيَلَدِي لَزِ

اَنْدَن بَلِكِي كُوِي مُحَضَّرْ هَلَه اِجَارَتُ لَوْبَاتَه نَظَرْ

كُورْدِيكِي تَشْرِيدِ يَوَارَا وَلَشْ اُورْتَا سِي كُلْزَا رَا وَلَشْ خَلِيلُ الله

عَلَيْهِ السَّلَامْ كُلْزَا رَا اِچْنَد سَيْرَانْ رَعَضَه بُو حَالِي كُورُوبْ

حَضَرَتِ خَلِيلُ الله دِيْدِيكِي تَشْ يَا قَادِي مِي حَضَرَتِ خَلِيلُ

الله بِيورْدِيكِي بَرِكْسَنه نُو كِي قَلْبَنَد مَعْرِفَتِ الله اَوْلَا لِسَانَد

بِسْمِ الله اَوْلَا اِنِي تَشْمِي يَا قَرَاوَلْ بَكَارْدِي دِيكِي اِجَارَتِ وِيْرْ

بَزْدَاخِي يَا نُو كَاوَارْمْ حَضَرَتِ خَلِيلُ الله عَلَيْهِ السَّلَامْ دِيكِي

أَوَّلُ قُرْكَ بَابِ اسْمِي أَحْيَنَ نَمُودُ دُرْجَانِي جَهَنَّمَ اِصْمَلَدِي قَال
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا ظَلَمَ وَلَمْ
 يَجِدْ مَنْ يَنْصُرُهُ رَفَعَ طَرْفُهُ إِلَى السَّمَاءِ فَدَعَى اللَّهَ قَالِ اللَّهُ تَعَالَى
 لَبَّيْكَ عَبْدِي أَنَا أَنْصُرُكَ عَاجِلًا وَآجِلًا يَعْنِي حَبِيبَ الْكَرَمِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ رَدِّكَ لِي فَيَنْجِيكَ بِرَبِّكَ بِرَقُولِهِ ظُلْمَ
 أُولَئِكَ أَصْلًا بِرِئَاضٍ وَمُعِينٍ بُولَئِكَ يَوْمَ فِي جَنَابِ حَضْرَتِهِ
 دُنْدُورُ رَبِّ يَارَبِّي مَظْلُومٍ نَصْرَتِ سَنَدُ رَدِّهِ رَّبِّمُ عَزَّي

حَتَّى يَدْنِيَهُ أَوْلَادُكَ بِحُجَّةٍ يُؤْتِيكَ كَثِيرًا مِّمَّا تَسْأَلُ

الْعَالَمِينَ حَضَرَتْ جَبْرِئِيلَهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

أَمْرًا يَلِيُونَ أَوْلِيَاءَ مِيرْبَدَاتٍ شَرِيفَاتٍ إِخْرَاجُ أَيْدٍ وَبِالْوَبِّ

حَضَرَتْ خَلِيلُ اللَّهِ أَوْلَشْدُرْدِي بِرَقْلِيهِ أَمْرُ خُذَا إِلَيْهِ ضَرْفُ

كَلْدِي حَضَرَتْ بَرَاهِيمُكَ مَدِينُ أَدْلُونَا وَغُلُو وَارْدِي

أَكَا نِكَاحُ أَيْلَدِي حَقِّ بَارَكٍ وَتَعَالَى حَضَرَتْ إِيْمَانِيهِ وَصَبْرِيهِ

تَشْرِيفًا بِكِرْمِي قَرْنِهِ وَارْتَجَاهُ أَوْلَادِنْدَنَ أَنْبِيَاءَ وَمُرْسَلٍ لِقَوْدِي

70
كَانَتْ حَرَامًا كَانَ مَنِ حَجَّ الْبَيْتَ سَبْعِينَ لَفْقَةً • وَدَاخِي سُرُورًا

كَاتِبَاتُ صَلَاتِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • يُورِدُ لِي بِرُكُوسِهِ بِرُجْبِهِ حَرَامِي

تَرَكَ أَيْلَهُ فَتَقَى حَبْدَنَ أَوْ لُوسَهُ أَوْ لُسُونَ يَمْشِي بِكَ كَتَّ حَجَّ ثَوَابًا

قَدْ رُتَوَاهُ وَارْدًا أَوْ لَ تَرَكَكَ وَبُوحْدِيثٍ شَرِيفًا أَوْ لَحْدِيثٍ

شَرِيفِي مُؤَيَّدٍ وَمُفَسِّرِي • قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مَا عَبَدَ اللَّهُ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ • يَعْنِي حَقَّ تَبَارَكَ وَ

تَعَالَى حَضْرَتِهِ بُونَدَنَ أَفْضَلَ عِبَادَتِهِ عِبَادَتُ إِلَهِ بِرُكُوسِهِ لِي

وَجَدَلِ وَكَبِرْ يَا سَيِّدِي إِلَهَ يَوْمِ رُزْكِ لَيْتَكَ يَا عَبْدِي بَنَ سَنُوكَ

نَاصِرُوكُمْ شَمْدِي وَدَاخِي كَلْجُوكَ • وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ • يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى اشْتَدَّ غَضَبِي عَلَى مَنْ ظَلَمَ أَحَدًا

لَا يَجِدُ نَاصِرًا غَيْرِي • دَخَى سِرُّوْرَكَ إِنَّا تَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

يَوْمَ رُزْكِ رَأَيْتُمْ يَوْمَ رُزْكِ يَوْمَ غَضَبُوكُمْ أَوْلَ لِمَنْ يَنْتَهِي مُشْتَدُّ أَوْلَ لَكُمْ

بِرَكْسَنِ ظَلَمَ أَيْلِيهِ أَنْوَكُ بَنَدَنَ غَيْرِي نَاصِرِي أَوْلِيهِ يَعْنِي ضَعْفَايَهُ

دِيْمَكْدَز • وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • مَنْ تَرَكَ مِنْ آيَاتِي حَبَاتٍ

71
بُولدُونِغِي تَكَرَارًا مَرَّةً وَلَدُوكِي عِنْدَ لَيْبِ حَقِيرِي دَاخِي قُورْتَار

تَخْلِيصَ ايدُونِغِي عِنْدَ لَيْبِ كَلْزَارْدَه خَلَلَرَاوزَارِيه قُونِ اُورْدَه

وَحِي اُولدُوكِي بُوَصْبُرُوكِ وَايُنِيَايَه مَحَبَّتَكَا چُون نَه وَجْهَلَه

تَشْرِيفِ اُولْمَاقُ مَرَادَايدِ نُوْرَسِيْن دِيْدِيْ ايشْتَدُمُ كِي مَرْتَبَك

بِكِ بَرَّاسِمِ شَرِيفِ وَايَا مِشْتَا دَوْرِيَا مَتَه دَك بَكَا اُولْ اَسْمَاء

عِظَامِ تَعْلِيْمِ اُولْنَه اُولَا دُم اِيلَه كَلْزَارْدَه اُولْ اَسْمَاءِي عَزَايِدُب

اُولْ قِيَاوَزْدُ عَاسِي مَقْبُولَا وَلَدِي دَوْرِيَا مَتَه دَك اُولَا دِي

نَهَى بِلْدُو كِنْدَن بِرَشِي اِسْمِيَه وَلِحَاصِلِ اَنْبِيَا وَاَوْلِيَا يَه تَشْبِهْ

سَعَادَتِ بُولَا لَز **حكايت** تَجَنُّبِي حَضْرَتِ خَلِيلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

عَلَيْهِ وَسَلَمَ نَارِ اَتَلْدِي جُمْلَه وَحُوشِ وَطِيُوزِ اَغْلَشْدِيَر وَ

مَلَا نِكِه فَرِيَادِ اَيْلْدِيَر طِيُوزِ دَن بِرَطَرِي غَايَتِ ضَعِيفَه دُرَاكَ

عَنْدَلِبِ دُرَاوُلْ سُلْطَانَه تَشْبِهَا خَلِيلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

عَلَيْهِ وَسَلَمَ اَتَلْدُو غِي كِي كَنْدُو كَنْدُو زِي بِلْجَه اَتْدِي رَبِّ

الْعَالَمِيْنَ حَضْرَتِ جَبْرِئِيلَه اَمْرَاوُلْ حَضْرَتِ خَلِيلِ نَجَاتِ

مُفَسِّرُ يَوْمِ شَلْكِ نَارِهِ بَرْدُ سَلَامٍ أَوَّلِ خِطَابِي كَلْدِي وَكِي

كِي دُنْيَا دَه نَقْدَرَاتَش وَا رِسَه صَوُوبِ طُو كَلْدِي بُو زَاوَلْدِي

جَمَلَه عَلَي اَبْرَاهِيمِ خَطَابِ شَرِيفِي يَوْمِ لَدُو غِي كِي بِنَه غَيْرِي

اَتَشْلَه حَرَارَتِ كَلْدِي **بِسْمِ** حَضَرَتِ عِيسَى صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ

وَسَلَامُه بَرْكُونِ بَرَنْهَر كَنَارِ نَدَن كَجْدِي كَوْرِدِي كِي نَهَرَك

كَنَارِ نَدَن مُخَكَمِ كِرْجِي لَه پَا پِلَش بَرْقُونِي وَا رِصُوقِ صَوِيلَه بِنَه

أَوَّلِ نَهَرَكِ صَوِينَدَن طُولَش حَضَرَتِ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامِ أَوَّلِ

ايله اشتغال اوزارينه در **حکایت** چنتکي حضرت خلیل الله

صلوات الله علیه و سلامه ناره ایلدي ناره ایلدي و حی

اولدي نیدا کلدیکی کلزار و برد و سلام اول کما قال الله تعالی

قلنا یا نار کونی بزدا و سلاما علی ابراهیم حضرت خلیل الله

سعادتیله اغلادی دیدیکی یار تی ناره ایلدن بن قولک تشریف

و خطابو ک اتشه بن قولک دکل و حی اولدیکی یا خلیل ناره

خطابم یرنک صونیه در یوقه سن اولمک اتشه کسه در

یا تو بَطْبَرِاقِ اُولَدُم کَلُوبِ کِرَجِبِدِرِنِی کِرَج دُرْدِیَلِرِ یَا دِشَاهُ
 قَصْرِنَه صَوَادِ یَلِرِ اَوُجِ یُوزِ یَلِ دَاخِی اَنَدِ طَرْدُم بَعْدُ اَوَّلِ قَصْرِ
 خَرَابِ اُولَدِی کَلُوبِ قِیو یَا یَحِی تَکَرَّارِ نِی دُشْرَبِ اَزْبِ بُو اَرَادَه
 قُویدِ دُرْدِی اَوُجِ یُوزِ یَلِ مَقْدَارِی اُولَدِی بُونَدِ قَرَارِ طَنَدُم
 دَاخِی حَرَارَتِ مَوْتُوكِ اَجْسِی دِ مَآغِدَنِ چَقْمَادِی وِ مَعْدَبَمِ اَوَّلِ جِلْدَنِ
 بَکَادِ اِخْلَا اَوَّلَانِ صَوَابِی اَوَّلِ حَضَرَتِ عِیْسِی یُوزِ یَلِ یَکِ عَذَابُوكِ
 نَه اَصْلَ ظَلَمِ اَیْلَدُ نَه یِ سَبَبِ اُولَدِی دِ یَکِ یَارُوحِ اَللهِ ظَلَمَتْ

قُوْدِن مِل ايد و ب چدي كورد يكي صوتي غايت ايجي زهر بگزر

نَجَب اِتد لزي نه عَج بونهر ل صوتي شگوه بگزر اندن النوب

قُوِيه داخل اولما غله زهر دونش وجهني جناب حضرت طوب

حلتين صُورب نياز ايلدي وحي اولديكي يا عيسى قُوِيه اجازت

ويرلدي اجابته اندن استفسار ايله حضرت عيسى عليه السلام

امخذا ايله قُوِيه سؤال ايلدي قُوْديد يكي يا روح الله بنبر

ادميدم طقوز يوز يلد زكي الدم اوج يوز يلد زكي يلقبر و مد

٧٤
نَحْيَهُ قَوْزِ سِنِ بُوْطَالِمِي دَنِيَادَه قَالِدُورَه وَحِي اُولُوْزِدِيكِي يَامُوسِي

بُوْطَالِمَانَا اُولِيْدُ زِدَاخِي نِهَائِيْتِي نَه وَاَزْمَادِي زَمَانِ كَجْدِي بُو

اَسْلُوْب اُوْزُرِيْنَه بَشَلَدِي اُوْز وِيْرُوْز وِي تِيْرَاطِي دَاخِي وِيْرَمَز

اُولَدِي نِه حَضَرَتِ مُوسِي مُنَاجَات اِيْدُوْ بِيْرِدِيكِي اِلَى اَيْنِ يَارَاقِي

وَحِي اُولُوْزِدِيكِي اِصْبِرْ هَذَا فِي الدَّرَجَةِ مِنَ الْعِلْمِ ^{الثانية} كِيْدَرَك هَامَان

لَعِيْنِ كِي فِرْعَوْنُكَ وِيْرِيْرِيْدِي دِيْدِي كِي خَزِيْنِيْه لَكْجِه وَمَالِ لَازِمْدُز

خَلْقُكَ كُوْزِيْ هِرْ كُوْن قَزَنْدُ قَلَوِي فِي مُلْتَرِ مَلِكِ الْتَرَامَه وِيْرُوْب

بَابُ رِقَّةٍ لِأَجْلِ خِيَاطَةِ ثَوْبِهِ بِرَأْيِهِ ثَوْبٌ دُرِّ مَلِكِهِ ظَلَمَهُ الدُّوْمُ

وَبُوْقَدَرُ ظَلَمَ دَاخِي نَهْ دُرِّ دِيدِ كَمْ بُوْقَدَرُ يَلْعَنُ بَوْمَهُ سَبَبَ أَوْلَدِي

كَمَارُوِي فِي الْأَخْبَارِ عَظَمَ الدُّنُوبِ مَا يَسْتَحْفِ بِهِ صَاحِبُهُ
حَكَ

رِوَايَاتِ أَوْلُورِكِي وَأَوَّلُ فَرَعُونَ بَنِي إِسْرَائِيلَ اسْتَحْدَامُ أَيْدِي وَبِ قُلُلِ الْأَنْدِ

وَلَكِنْ أَجَزَتْ وَبِرْزْدِي هَرَبْرِيسَه بِرَقَبِطْ كُشْ قَبْرِ كَزْ خَرْدِ لَدَاسِي

مِقْدَارِ نَجْمِ دِيرْ لَزْ حَضَرَتْ مُوسَايَه وَعَدَّ أَوَّلُ نَشْرِ أَيْدِي فِرْعَوْنُكَ

هَذَا كِي حَضَرَتْ مُوسَايَه مَنَاجَاتِ أَيْدِي كِي إِلَى أَيْنِ يَارْ خِي دَاخِي

۷۳
مَظْلُومُكُمُوهَ اِيْضًا فَاَوْزَارِنَا اِيْدِي وَجَنَّهُ طُرْقَدَن حَرَامِيْز

مُنْقَطِعِ اَوْلِيْشِيْ دِي يُوْلُودَه كَمَالِ مَرْتَبَه اَمِنْ دُرِ اخْتِلَاقِ وَاَرَدِي

بَكَارِ بَدَن دَايَاوَحِي اَوْلُودِي عَذَاب وَهْلَاكِ اِيْسَدُوْم كِي

كِي بَكَارِ بَنُو كُنَه ضَرِي وَاَرْعِيَادُومَه نَفْعِي وَاَرِيَا مُوسَى عِبَادَمَه

نَافِع اِيْكَنْ عَذَابِ اَتَمَكِه حِجَاب اِيْدَرَم يَا مُوسَى وَقَتَا كَم فِرْعَوْنِ

ظَالِم كُفْرُ وِظْلَم مَا بِيْسَد اِيْكَنْ سَحَرِ مُسْلِمَانِ اَوْلُدُوغِي كِي لَاقَطْعَنَ

اِيْدِي كَم وَاَرْجُلَكُم دِي دُو كِي كِي عَايِنِي حَضَرْتِ حَضَرْتِ مُوسَى عَايِنِي

عَمَّا لَيْدَا اَيْلِدِي اَيْلِدِي دِي دِي كِي هَر كِشُو ك كَدُو وِيه وِعِيَا لِيه

يَتَا جَك مَقْدَارِي خَرِينِدَن وِي رِسُون زِيَاد سِنِي كَسْبَكِرِي نُوك

نِيلَزَلَر • قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يَا مُوسَى الْآنَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ

فَاسْرِعْ بِإِي لَيْلَا فَكَانَ مَا كَانَ يَتَدَاي عَمَّا وَلِ التَّزَام هَامَان

لَعِينَدَن قَالَمِشْدُر **حكايت** رَوَايَتَا وَلِنُور كِي حَضَرَتِ مُوسَى

بُيُور دِي كِي بَكَا امْرَا وَلِي دِي كِي فِرْعَوْنَه قَوْل لِيْنِه سُوَيْلَه زِيَرَا سَبَب

بُوِي دِي كِي اُول زَمَانَد فِرْعَوْن رِعَايَا يِه جَوْرَان لِيَز دِي وَدَايَا

سَاعَتَه فُلَان دُكَانَه سَرخَانَه بَاش اَكْل اَتَه كَر كَدِر دِرَاز بَالَا
 سِيَاهِي حَلِيَه بَرِ او غَلَا نَدَر وَا رَبَّ او لِحَاز سُوِي بُولَدِي هَامَان
 اَعِيْن كُورِدِي كِي اَنَه بَاشِي دُكَان يُو قَدِر كَنَدُو سِي بَاشِي دُكَانِي
 اِچُو بَقَرَق يِل مَقْدَار اَعِيْن او ل دُكَانَه او ل سَاعَتِي كُورِنَدِي
 بَر كُون سَاعَت يَتَشَوُب فِرْعَوْن پَلِيد بَر دِرَاز وَا لَاسِيَاه چَرَد
 او غَلَا ن بَاشِي دُكَانَه كَلَه طَلَب اِيلَدِي هَان هَامَان اَعِيْن شَيْطَن
 اِيلَه بَلُو بَا وَكِنَه كَلَه قُودِي قَرْنِ طُورُب دِي دِي كِي اِي او غَلَا ن

تأثیر آتدردی در لَر حکایت: روایت ایدر لَر کی فرعونک

باشنه نقد زبلا و نکبت کلدیسه سبب هامان لعین اولمشد ز

هامان لعین علم نجوم مد غایت پهلوان ایدی کند و طالع

شومنی طندی بزکون کورد یکی غایت شوم وضعیف طالع

باقوب متصل بر غایت قوی طالع تجسسن ایدی کی کامقارنت

ایدوب دنیا ده برایش اید کورد یکی قرق یلدن صکر بر غایت

قوی طالع مکشنه کله کرکد زمصرده فلان چار سوده فلان

۴۶
قَالَ زَيْدُ بْنُ جَعْلَانَ أَتَى رِيُونَ مَكُونِي دُوكَلَسَهُ أَوَّلَ تَخْصُصْكَ

دُعَا سَيْنَ قَبُولِ اِتْمَرَمَ ثَاكِي بِرْمَظْلُومَدَن بِرَغْرِبَالِ صَمَانِ الْمُنْدَرِ

اِخِي صَاحِبِنَه رَدَّ اَيْدِي وَبَجَلًا لِلشَّمَايَجِه مَن كَانَ ظَلَمَهُ كَهَذَا

وَمَوْضِعُهُ الطُّورُ وَشَفِيعُهُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ لِحَالِ

كَذَلِكَ فَكَيْفَ كَانَ اِخْوَانِي **حكاية** رِوَايَتَا وَلِيُوْرِكِ

بِتِ پَرَسْتَكُردَن بِرِ سِي اَز بَابِ سُوْقَدَن بِقَالَ اَيْدِي دُكَاتِنَه

بِرِ پَرْدَه اَصْمِش اَيْدِي فَجَن اِلَيْهِ تَرَاوَالَسَه وَارُوْبِه پَرْدَه

كُلَّ كَاخِذَتِ آيَةٍ غَرِيبٍ يَكْتَسِبُ سَكَا بُوَقْدَرِ رَاحَهُ وَرَايَوْمَ دِيُو

يَا نَنْهَ الدِّي دَاخِي رُو زَكَارْدَه بُوَقْدَرِ بِلَه وَفِتْنِيَه سَبَا وَلِدِيك

حِكَايَتِ بَرَكُونِ بَرَكْسَنَه كُلُوبِ حَضَرَتِ مُوسَى بِعَالِيَه السَّلَامِ

تَضَرَّعْ وَنِيَا زَايِلِدِيكِي يَا كَلِيمَ اللَّهِ لَطْفِ آيَةٍ بَنِي رَبِّ الْعَالَمِينَ دَن

شَفَاعَتِ آيَةٍ مُنَاجَا تَمْ وَخَاجَتُمْ مُقْبُولِ اُولُسُونِ حَضَرَتِ مُوسَى

صَلَاةِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ كَرِيمُهُ رُدْعَا آيِلْدِي وَحِي وَلِدِيكِي

يَا مُوسَى كُو زَكَرِي سَمَا يَه مُتَوَجِّه اُولَسَه وَاللَّيْلُ دُعَا يَه

يَدِي خَانَه اِيچِنْدَه حَضَرَت زَلِيخَانَه اِيْلَام كُناه اِنْدُ وِلْنَه كُردِي

خَانُوك كُوشه سِنْدَه بَر بَرْدَه وَاَز حَضَرَت صِدِّيقُ صُورِدِي

حَضَرَت زَلِيخَايَه بُو بَرْدَه نَه بَرْدَه زِدِي دِيكِي اِنْدَه اِلْهَم وَاَزْدَر

اَوْلَنَه بَرْدَه طُتْدَمْ كُور مَسُون دِي بُو بَعْدَه جَنَابَه وَاَرْوَب

يُوز سُوْرَب اَعْتِذَا رَايْدَارَمْ هَا نَ حَضَرَت صِدِّيقُ بُو كَلَايِي

كُوش اِيْدِي خَه حَقِيْقَب مَكَانِنْدَن صِيْحَر اِيُوْب يَا اِلْله دِي وَفَا جِدِي

كُناهْدَن خَلَاص بُوْلِب مَعْصُوم خُدا اَوْلَدِي وَدِي دِيكِي

اَرَدْنَه بَا قُوْب يَنَه كَلُوْر دِي حَكْنِيْن صُوْر دِي كُوْر دِي كِي حَقْن

اَلْوَمَه تَرَا زُو اَلْسَم نَفْسُوْم حِيَلَه قَصْدَا يَدَر بُوْمَتَا عِي بَن

وَزَن اَتِدُو كَم زَمَانَدَه اِغْرَا غِرَا لَرَم وَلَكِنْ صَتْدُو غَم زَمَانَدَه

يَلْنِي وَيَرْب مَا بِيْنْدَه تَفَاوُت وَزَنَدَه بِر مِقْدَا زَنَسْنَه اِلِي قَوْمُو

اِسْتَرَم پَرْدَه اَرَدْنَه پُوْتُم وَاَزْدَرُو اَدَبَا نِي كُوْرَب حِجَاب

اِيْدُوْب يَنَه صَمْمُودَن خَوْفَمَدَن حَق اوْزِيْنَه اوْلَرَم دِيْدِي

حِكَايَتِ حَضَرَتِ يُوْسُفُ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

تفاوت وزن ای قور لر غایت یز ا م ر د ز • ر و ا ی ت ا و ل ر

کی حضرت موسیٰ صلوات الله علیه و سلامه قومی دیلر

کی تفاوت وزندن بر مقدار سنه و از حجه ادا لوم یار سول

الله یوزدی کی بنی سول فقراسنه اتفاق ایلك و توبه ایلك

فقر قبول ایلامدی یوزدی کی بهاسنه بعضی حبه الوب بغدادی

و از به کی تنها صحرال صاچوک قوشلر اکل ایلسونلر ایتدیلر

اصلا قوشجو غزلار یوزینه بقاددی یوزدی دکرمانلرده

بليت بزجّام يحيى صنوباً وداوتنور • خالق كل شيء صائب

اوتنور بن اوتانم حكيم دانادن • يحيى قيوم رب بيادان •

حكاية كما قال الله تعالى ويل للطفيقين الذين اذا اكلوا

على الناس يستوفون واذا كالوهم اوزروهم يحسرون •

يعني ويل اول كشونك باشنه وزيله وياخوذ كيليه الوب

صايجلور • نحن كيليه وياخوذ وزيله الورا اولدرا تون

واغز الورا لراما صا ترا اولسكرا كسوك صا توبعا بينده

بِرِ سِي سَوْقَلَرْدَه بَرِ اِي مَقْطُوعِ اُجُوبِ مُتَّصِلِنْدَا اِي دُوبِ

اِي دُورْدِ يَكِي ظُلْمِ اَتْمَكِ اِنْسَيْنِ بَرِ اَذَرِ لَرِنْدَنِ عِبَرَتِ السُّوْنَلَرِ

سُؤَالِ اِي دِيلَرِ اِي تَدِي كِي يَادِ شَاهِ قُولَدِنْدَنِ اِي دُومِ بَرِ كُونِ سَاحِلِ

بَحْرِ اِي نَدُومِ كُورْدُمِ كِي بَرِ صِيَادِ بَرِ اِلِقِ اُولَا مِشْرِ اَسَادُمِ اِرَادِ تِيلَه

وِ بَرِ مَادِي ظُلْمِ اَو غَضَبِ اَلدُومِ بَاشِ بَرِ مَاعُومَه طَاقُوبِ كَتُورُبِ

اَوْدَه بَرِ قَازِقَه اَصْدُومِ بَرِ مَاعُومَه سَمَكَه نَكِ بَرِ دِشِي بَاتَدِي

جَرِ اَحْيِ اَو كَلْمَادِي اِكْلَه زَحْمَتَه مُبَدَلِ اُولَدِي اَسَادِ لَو بَرِ مَاعُوكِ

اوكدوب بحارء صاچديلر قوق كوندن صكر برفقير كلوب

ديدي يار سول الله بن برفقيرم صياد بحرم سمك شكارايد

انوكله سبب كنوردم قوق كندرد دريايه اغ صكرم بزدانه

بالق الومه كرمزددي حضرت موسى صلوات الله

عليه وسلامه جناب حضرت متوجه اولدي وحي اولدي

بحر سوال اليه بحر سوال اولندقد بالحق كرديد لركتفاوت

وزندن دقيقه وكديلر اولد رسب فرازم **حاجه** بي انرايدن

حَلَّ الشَّدْمُ فِي الْحَالِ قَوْلُكَ بَرَقَ وَدُشْدِي وَأَوَّلُ مَرَضَدَن

بِحَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى خَلَّصَ بُولُكُم دِيدِي • وَدَخَى سَوَادَ بَنِ الرَّبِيعِ

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَرُورِ كَابِنَاثَدَن رِوَايَتِ بِيُورُزْ لَرِكِي وَقَالَ لِي

عَلَيْكَ بِالْجَيْلِ فَإِنَّ لَلْجَيْلِ مَعْقُودَ بَنَاصِيهَا الْخَيْرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ

مَنْ رَبَطَهَا عُدَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَانَتْ لَهُ ذَخِيرَةٌ فِي مِيزَانِهِ فَإِنَّ

شَبَعَهَا وَجُوعَهَا وَرَيْبَهَا وَظَمَاءَهَا وَأَزْوَاقَهَا وَأَبْوَاهَا فَارَحَ

فَارَحَ فِي مَوَازِينِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ • يَعْنِي بِيُورُزْ دِيلَرِكِي أَوْ زُرْكَه

کند ز مایچه اولمازا اگر کسد ز مایسک کو توری بد نو که

سرایت اید زرد یلر قطع اید زردم کو توری بر ماقلینه سرایت

ایلدی قطع اید و ردی عاقبت الی قطع اید و ردی ینه او کلام

در سکندن کند ز مکی مقر را بد و ب جراح دکانه کید رکن

قولاغنه براوا از کلدیکی جمله اعضا کی کسد رسک داخی خلاص

بولماز سین ناکی سماعی وارن صاحبی ایلک حلا للشما یخ جان

باشومه صغردی وارن صاحب سکه بول تفرغ و نیاز اید ب

وَعَوَضَ حَاصِلًا وَلَوْ رَأَيْتَ عَرَبِيَّ سَلَكَ دَنِّ مَحْضًا غَيْرَ لِحْوَنٍ
فَرَضًا مَنَحَ رَوْضَ لَزْدَةٍ وَلَطِيفَ جَايِرَ لَزْدَةٍ أَوْتَلَدَ دُوعِي وَهَرَارِكِ
طَوِيلَسِي سَجْمِي أَوْرَادُ بَرَارِضَدَنٍ بَرَارِضَه أَوْتَلَعَه يَرِنُ
دَكِشْدُ رَسَلَرَجْمَه اَثَارِي وَأَبْوَالِي وَأَرْوَثِي مِيزَانَه قُونُوزِ
فَرَضًا أَوْتَلَزَكَنَ بَرَجَايِرْدَه كَنْدُوكَنْدُ وَبِهَ بَرَنْهَرِ كُجُونِ صَالِحِي خَبَرِ شَرِ
صَوَاحِصَه يَنَه صَاحِبَه أَنْوَاعِ حَسَنَاتِ يَا زِيلُورِ حَدِيثِ شَرِيفِلَه
ثَابِتْدَرِ • وَرَجُلٌ رِبْطَهَا تَعْنَتًا وَتَعْقِفَا ثُمَّ لَمْ يَنْسَحِقْ لِلَّهِ فِي

اُولُسُونِكِي قَابُولَك غُرَاتِي بِسَلَمَكِه مَلَا زَمَت اَيْلَه زِيرَا خَيْر

اَتُوڭ اَوِيَاڭِي وَجِنَه يَا بِشْمَايَجَه اُولَمَز تَارُو زِيَا مَتَه دَك قِصَه

بُونَكِ سِنَه دُر بِنَكِسِنَه كِي مَحْضَا غُرَانِي تِنَه بِسَلَمَه وَاسَبْعَرِي تَه

اِنْفَاقَا وَلِيَا نَ عَلِيَقْ وَعَلَفْ مِيَرَانَدَ دَخِيرَه دُرَا بَوَالِي وَارُوَا ^{شَدَن}

بِرِي سِي مِيَرَانَدَ سَبَبْ فَلَا حُدُر دُرُو زِيَا مَتَه • وَعَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ

رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اَنَّهُ قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • لَخَلْلُ ثَلَاثِ

اِرْجُلِ اَجْرٌ • وَلِرْجُلِ سِتْرٌ • وَلِرْجُلِ وِزْرٌ • يَعْنِي اَوَّلَ كِسْفِيَةِ اَجْرِ

أَيُّ وَرْدٍ رُبِّي حَالِ ثِقَلٍ دُرٍّ • وَعَنْ بَعْضِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْخَيْلُ ثَلَاثَةُ فَرَسٍ لِلرَّحْمَنِ وَفَرَسٌ

لِلْإِنْسَانِ وَفَرَسٌ لِلشَّيْطَانِ • فَأَمَّا فَرَسُ الرَّحْمَنِ فَمَا أَعَدَّ فِي سَبِيلِ

اللَّهِ وَقُوَّةَ عَلَيْهِ أَعْدَاءُ اللَّهِ • وَأَمَّا فَرَسُ الْإِنْسَانِ فَمَا اسْتَبَطَنَ

وَحَمَلَ عَلَيْهِ • وَأَمَّا فَرَسُ الشَّيْطَانِ فَمَا قَوْمَ عَلَيْهِ • يَعْنِي سُوْرْدَكَ

بِرَّ فَرَسٍ خَلَا يَجُونْدُ رِي مَخْضَا غَرِيحُونَ بِسَلَوْرٍ وَدَاخِي كَاه

أُولَئِكَ أَوْزَارِيكَ سَوَارًا وَلُوبًا غَدَاةُ اللَّهِ قَتْلًا وَلِنُورٍ وَرَبِّ

رَقَابَهَا وَلَا صُورَهَا فِيهِ لِذَلِكَ سِتْرٌ • يَعْنِي بِرُكْنَتِهِ دَاخِلِي مُحَضَّا

كَسْبِ حَلَا لِحْجُونٍ وَيَاخُودُ تَتَا جَنْدَن شُؤْيَلَه رَبِّ الْعَالَمِينَ

كَنْدِ وَجْهَانِي أَوْ نَتْمِيُوبَ وَقَتِيلَه أَوْ تِنَ وَصُؤَيْنَ كُورَسَه سِتْرِ فَقِيرِنَه

وَبَرَكْتِنَه سَبَبُ أُلُورَ • وَرَجُلُ رِبْطَهَا خِرَاءُ أَوْ رِيَاءُ وَنَوَا

لَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ فِيهِ عَلَى ذَلِكَ وَزُرُ • بِرُكْنَتِهِ دَاخِلِي أُولُوكِي

مَحْضَارِيَّتْ مُرَادُ أَيْدِ نُورِ غَا أَهْلِي دَكْلُورَ بَلَكِي أَهْلِ إِيْسَادَ مَه

مَالَيْنَ وَقُدْرَتَيْنِ كُوسْتَرَمَكْ مُرَادُ أَيْدِ نُوزَاوُلَ أَصْلَ كَسْنَه بُونِنَه

وَوَزَرْدَر • وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • لَخَبْلُ ثَلَاثَةِ فَرَسٍ

لِلرَّحْمَنِ وَفَرَسٌ لِلْإِنْسَانِ وَفَرَسٌ لِلشَّيْطَانِ • وَأَمَّا فَرَسُ الرَّحْمَنِ فَهُوَ

الَّذِي تُرْتَبَطُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَعَلْفُهُ وَرَوْثُهُ وَبَوْلُهُ وَذِكْرُ مَا شَاءَ

اللَّهُ • وَأَمَّا فَرَسُ الشَّيْطَانِ فَهُوَ الَّذِي يُقَامِرُ أَوِيْرَاهُنْ عَلَيْهِ

وَأَمَّا فَرَسُ الْإِنْسَانِ فَالْفَرَسُ يَرْتَبِطُهَا الْإِنْسَانُ يَلْتَمِسُ بَطْنَهَا

فَهِيَ سِتْرٌ مِنْ فَقْرٍ • يَعْنِي الرَّجُلُ حَدِيثُ ابْنِ مَسْعُودٍ حَضَرَ تَلْرِيدُوز

قِسْمِ دَاخِي وَاَزْدَرْكِ يَا كَنْدُوسِنَه بُوْتَا وَاَزْدَرْكِ تَجَارَتَه كِيدَلُورْ

وَايَاخُودْ بَهَا سِنْدَن اِنْتِفَاع اُولُورْ وَايَاخُودْ قُولِسْنَدَن وَايَا سِنْدَن

اِنْتِفَاع اُولُورْ وَايَا دَاخِي سَتَرِ قَرْدَرْ وِسِنَه سَبَب بَرَكْتَدَرْ • وِزَر

قِسْمِ دَاخِي وَاَزْدَرْكِ بُوَا يَكِي نِيَّت دَاخِي مُرَادَا وَايَا بُوْتَا مَحْضَا

زِينَت وَتَفَاخُرْ قَصْدَا وَايَاخُودْ بَرَكْسِنَه بَحْثَا يَدَرْ كِي

اَكْرَسُوْكَ اَتُوْكَ كَجَرَسَم قُوْشِي اِيْدَا لُوْم اِيَكِي اَت وِزَر وِرْمِسِن

دِيُوْجَحْثَا يَدَرْ لَز بَلَكِي حَشْدَرْ يَغِي حَقَارُوْب مِيْدَانْدَه قُوْر لَارَقَار

كُلُّ نَبَضٍ شَرِيعَةٍ مُطَهَّرَةٍ إِجْرَاءُ وَعْدِ التَّائِمَةِ أَوْ زِيْنَةُ دُرِّ لَزْ
 وَعَسْكَرُوكَ هَرَكُوشِدَ إِقْدَامِ وَغَزَايِي دَايِمًا وَجُودِ شَرِيفْلَرِينَه
 اَزْ قَلَنُورُ وَسَبَبِ هِتَّارِي وَاقْدَامِ لَرِي اِيْلَه اِيْدَرْ لَزْ خَلَاكَتِ
 خِلَافَتَه وَابَدَتِ سَلْطَنَتَه بِجَلَالِه دَوَا بَلَرِي صَافِيَجَه غَزَايِيچُون
 مَرْبُوطْ دَرْ بُوْقُدْ رَا حَا دِيْثِ شَرِيفِيَه مُقْتَضَا سِيْجَه دَفْتَرِ اَعْمَالِ
 وَدِيَوَانِ شَرِيفْلَرِينَه اَنْوَاعِ ثَوَابِ رَيْطِ دَوَا بَدَنْ مَكْتُوبْ دَرْ
 الْحَمْدُ لِلّٰهِ اَمَّا فَرَسِ اِنْسَانِ اَوْ لَدَرْ كِي مُؤْمِنْلَرِي لَا يَطْوِيْنْدَنْ اِنْتِفَاعِ

یورز لری یوز دیر کی قوس اوچ دزلو دیر برسی رحمانی و برسی

ایمانی و برسی شیطان دزاو لکی رحمانیدر مختصا غرا یچون اولا

سعادتلو و مروتلو و دولتلو یادشاهزاد جمله دوائی کی وجود

نیرفلری کی عالمه رحمتا یچون کلمشدن بر اکی ظل الله دز

یاوی الیه کل مظلوم و هیکل لطیف لری غرا یچون بنا

اولمشد ز متصل هر دوز غزاده دزلو لری بر اکی خلاف نفس

اوزرینه متصل شریعت مطهریه اویمیانلر و حقلرندن

وَرِعَايَتُهُ أَجْرٌ وَعَلَفُهُ أَجْرٌ • وَفَرَسُ عَالِقٍ عَلَيْهَا الرَّحِيلُ

وَيَرَاهُنَّ عَلَيْهِ فَمَنَّهُ وَزُرُّهُ وَعَلَفُهُ وَزُرُّهُ وَرُكُوبُهُ وَزُرُّهُ

وَفَرَسٌ لِلْبَطْنَةِ فَقَسَى أَنْ تَكُونَ سِدًّا أَمِنْ فَقَرِ انْشَاءَ اللَّهُ تَعَالَى

يَعْنِي فَرَسٌ وَجْجٌ دُرُّ لُودَرٍ • أَوْ لَكِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ غَزَائِنُ شَيْئِهِ

أَوْ لَأَسْعَادَ تَلُودَ وَلَتَلُوبًا دِشَاهُكَ كَوْتُورِي دَوَاتِي كِي

ثَمَنِي أَجْرٌ رُكُوبُنَا أَجْرٌ رِعَايَتُنَا أَجْرٌ أَكْلُنَا وَشَرِينَا أَجْرٌ مُحَقَّقٌ

وَمُقَرَّرٌ أَحَادِيثُ شَرِيفَةٍ مُقْتَضَا سَبْجِهِ • أَمَّا شَوْلُ فَرَسِي

إِجْوَ نِ التَّمَّاسِ يَدْرُلُّوْا خُودَ بَهَا سَنَدَنْ وَاِخُودَ تَحْمِيْلِنْدَ
بِيْنَه وَ قَتِي اِيْلَه ظَلَمْ اُولْمَا يُوْنَجَحِي رِعَايَتِ اُولُنْدُوْغِي
تَقْدِيْحَه فَقِيْرِنَه سَتْر اُولُرْ • فَاَمَّا فَرَسِ الشَّيْطَانِ اُولْدُرْ كِي
زِيْنَه وَ رِيَاءِ اُولَه وَ زِرْ مَحْضُدُرْ • وَ يِنَه بِرْ حَدِيْثِ شَرِيْفِيْن
وَ اَرْدَا وُلُشْدُرْ • اِيْنِ اِيْ شَيْبَه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رَوَايَتِ اِيْدُرْ
سُرُوْر كَايْنَاتِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوْرِدِيْ كِي الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ
فَرَسٌ يَرْتَبُهَا الرَّجُلُ فِي سَبِيْلِ اللهِ فَتَمْنُهُ اَجْرُ وَ رُكُوْبُهُ اَجْرُ

صَحِيحَهُ وَارْزُقِي حَبِيبَ كَرَمُوكَ خَاجِمِدُ زِيُورِدِيلَرِي **حَسَنًا**

سَرُورِ كَايِنَا تَهْ اَسْبَغَ بِيْدَن اَحَبِّ بَرَنَسَنَه دَاخِي يُوُق اِيْدِي

صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • وَمَعْقِلِ بْنِ بِيَارْ حَضَرْتَلَرِي

دَاخِي يُوُر زَرْضِي اللّٰهُ عَنْهُ • اَصْلًا سَرُورِ كَايِنَا تَكْ صَلَّى اللّٰهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُضُورِ شَرْهِنْدَكْ اَسْبَغَا دَن اَحَبِّ وَاَفْضَلِ بَر

نَسَنَه كُوُر مَدُوْم يُوُر دِيلَرِجَبَه سَوَكْلُوْ اَوْلَمَاسُونِ كِي بُونْدَه

اُولَانْ كَرَامَاتَه حَدْ يُوُقْدُ رَجْمَلَه فُتُوْحَاتْ بُونْدَكْ ظَهْرَنْدَه

عَوَامِ اِيجَنْدَه اَلَا نَ جَنْبَارِ لَزْدَه وَاَزْدُ زَحْثَا يَدُ وَاوُجِ قُرْلَرِ

يَرَا قَا يَدُ وَاوُجِ قُوشِي اِيْدِرْلَرِ قَا رِخْصَ اَجَرِي رِيْنَه زَجَرِ وِرْزِرِ

مُحَقَّقْ وُ مَقَرَّرْدُرْ • رِ قِسْمِ دَاخِي وَاَزْدُ رِي بَطُونِيْدَن اِنْتِفَاعِ

اِچُونُ فُقْرَا لُوبُ سَلَرْلَرِ اِنْتِفَاعِ مُبَاخِ وَبَلَكِي فُقْرَدَن خَلَاصِ

وَفَقْرَه سَدَّ وِسْرَاوُلُقْ مَقَرَّرْدُرْ اِنْشَاءُ اللّٰهُ تَعَالٰى زِيْرَا اَنُوْكَ

تَنَّا سَلِيْنَدَه بَطُونِيْدَن غَا زِيْلَن اَت حَاصِلْ اَوْلُبْ غَرَا يَه كِيْلِيْكَ

اِحْتِمَالْدُرْ • وَحَضْرَتِ اَنَسْدَن رَضِي اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ رِوَايَتِ

وَحَرْبَ وَغَزَا أَوْزَرْيَه بِش دَانَه غَارِي امِير لَرَاوَل
بِر كُون اول امير لَرَاتفاق اينلش لَرِي ديار رُومَدَه كُفَار
خَاكِسَارَ نِهَات يوقد رُومَاسِغ پِر لَر دُرْگُلُوك اهل وَعِيَال
وَعَسْكَر مَرَايَلَه وَا رَبْهَر پِر مَمْلَكَتَ اخْتِيَارَايدَنَالُوم وَ
كُفَار خَاكِسَارَ قِيلَح صَالُوب خُدا بُولِنَه كَارَارَاوَد ديار رُومَدَه
قَرَارَايدَنَالُوم بُولُوكِي خِيَه پِر لَر فَتَحَايدَاوَزَا اهل اِسْلَامَك
اِكْثَارَنَه سَبَب اولَاوَز دِيوُب جَمِش لَر وَاوَل بِش امير اهل

حَاصِلِ اَوْلَشُدَر • وَرَوَايَتِ اِيذَر لَرِي سَبْغَرَادَه بُو خَاصَه

وَ اَرِيشَن بِشَكُونَك يَزَدَن قَوْلَاق اَو رَبَّ اَرْضَه جَنك اَو لُغَن

مَعْلُوم اِيذَر نُونُ جُوش خُرُوشَه كَلُور اِيْمِش **حَكَا** رَوَايَتِ

اِيذَر لَرِي سَعَادَتْلُو وُ مَرُوتْلُو وُ دَوْلَتْلُو اِيذَر شَاهُ رُك خُلَدَت

خِلَافَتَه وَاَبَدَ سُلْطَنَتَه جَدِّ عَالِي لَرِي سَعِيد وُ شَهِيد

سُلْطَانِ عُمَانِ غَازِي طَابَ ثَرَاهُ بَا بَا سِي مَاهِيْد وُ شَهِيد

سُلْطَانِ اَرْطغرُل طَابَ ثَرَاهُ دِيَا رِ عَجْمَدَن كُفَارِيْد جَنك

أَتَلَوْنَا بِوَحَالِنَا كُورُب تَعَجُّبْ اَيَلَوْنُوبْ عَسْكَرْ يَنُوكْ اِخْتِيَارْ لَرِي
 وَرُورْ كَارْدِي دِي لَرِي اَيَلَهْ مُشَاوَرَهْ اَيَلَشْ لَرِي غَزَادَهْ وَ
 جَنَكَنَ حَازِقْ مَكْسَنَلَرِ وَ اَرِي شَرْمِ يَشَلَرْ كِي يَقِيْنِ يَزْدَهْ جَنَكْ
 وَ حَرْبْ وَقْتِ اَلْ عَظِيْمْ وَ اَرْدُزْ سَبِي بُودَرْدِي دِي لَرِي يُوْرْدِي كِي
 اَرْضَهْ اَيَنُوبْ سَمَرْدِي اَخِي قَوْلَقْ طُوْنَكْ جَنَكْ قَنِي جَانِبَهْ دُرْ
 تَشْخِيصْ اَيَلَكْ تَا كِي تُوْكَلْ حَقْ اَيِدُوبْ اَوْلْ جَانِبَهْ رَوَانَهْ
 اَوْلَا لَوْمُ هَمَانْ جَمَلَهْ دِلَاوَرْ لَرِ وَاوَلْ بَحْرْ غَزَادَهْ شَنَاوَرْدَرْدِي

وَعِيَالٍ وَعَسْكَرٍ بَيْلَهُ وَدَاعٍ اَيْدِ وَنَبْ هَرِ بَرِ سِي نَرِ كُوشِيَه پَرِ شَا
اَوْلِي شَرْ سُلْطَانِ اَرْطَغُرْ اَلْ يَا لِكُوزْ قَالُوْبْ اَهْلِ وَعِيَالِ
عَسْكَرِ بَيْلَه قُونِيَه بِشِ كُونَلِكْ يُولْ قَلْدُ وَقَدْ كُوزْ مِشْ لَرِ كِي
اَنْدَرِيَه بَرِ عَظِيْمْ حَالَتْ كَلُوْبْ هَرِ بَرِ سِي جُوشْ خُرُوشَه كَلِشْ
سُلْطَانِ اَرْطَغُرْ اَلْ يَا لِكُوزْ قَالَتْ تُوْكَلْ حَقْ اَيْدِ وَنَبْ كُوزْ مَدُ وُكِي
دِيَارْ لَزَا وُلُوْبْ بُوْ قَدْ رَا هَلْ وَعِيَالِ اَيْلَه دِيَارْ غُرْبَتْ عَجَبَا قَنْدَنْ
قَوَارِيْدَا وُزْوَ حَالْمُوْزْ خِيَه اَوْلَادِ يُوْبْ جَنَابِ حَضْرَتِ مُتَوَجِّه اَيْكَنْ

اید وکن اصلد یلدر فی الحال برکوهسار زیلیند اغرق
 وعیا لرن قوند ورجصار اید نوب تکچدر قویب سلخوزلر
 ونامدار لر وچنک سوار نیمه ایدار لرن الدینه الوب
 هر بیر سی کارزارا حاضر اولدیر سلطان ارطغرل عسکر بیلر
 وعیالی ایل جمعه حلا لشوب مشا وری ایلدی کی بوندلر وک
 قنفسینه معاونت ایدالوم وبعسکروک قنفسی ایدکارزار
 ایدالوم نامدار لردید لرکی اول برجا بنوک حاجه دشوار

أَرْضَهُ قَوْلًا طُوبَى قُونِيهِ جَانِبَيْكَ مُحْكَمًا وَغَرَاشًا وَلَدُغْنًا

تَعَيَّنَ وَتَحْقِيقُ أَيْدِيكَ رَحْمَةً هَٰذَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ دِيُوبَ

نَيْتَ غَرَايِلَهُ الْفَارَايِدُ وَبِشْنَجِي كُونِ أَمْرٍ مَلِكٍ غَفَارِيهِ قُونِيهِ

أَوَايِنَهُ جَقْدِ لَرُكُورْدِي لَزِي بِرِ عَظِيمِ عَسْكَرِ عَسْكَرِيهِ مُحْكَمًا

جَنَكِ وَحَرْبِ وَقْتَالِ أَوْزَرِيهِ وَلَكِنْ بِرِجَانِي غَايَتِ ضَعِيفِ

هَٰذَا صُنُوبِ تَمَامِ أَوْ مَقْدَرِ بِرِجَانِي مُحْكَمِ غَايِبِ فَا مَاتَ شَخِصِ

أَيْدَا مَزَلَزَايِدِي قَنْقَسِي مُسْلِمَاتِ وَقَنْقَسِي كَا فِرَوْنَدَارِيهِ مِلْتَدَنَ

اَوْزَرْنَدَ بَشَرِ يَوْمِ قَدَارِ يَارِ يَدِ يَا اَللهُ دِيُوْبَ تَوَكَّلْ

خُذْ اَيْلِيُوْبَ بَرَكَزْدَن اُولُ عَسْكَرِ ضَعِيْفَ جَانِبِنَه كَلُوْبَ اُولُ

قَوْلَدَن چَقُوْبَ عَسْكَرِ قَوِيَّه اَمْرُ خُذْ اَيْلَه اَيْلَه جِه قِلْع اُوْرْدَرَن

كِي ضَحَاءِ كُبْرَا دَن زَمَانِ زَوَالِدَك اُولُ عَسْكَرِ عَظِيْمَك يُوْرِنَ

دَن دُوْرَبِ سَخَاغِن دُوْ شَرِب سَرْدَار لَرِيُوْكَ بَاغِن كُوْب اُولَقَدَر

مَالِ وَغَنِيْمَتَه وَاَصِلْ اُولَدِرْ كِي بِيَانَه كَلَزْ كُوْرْدِيْلَرِ كِي جُمْلَه

قُوْدُ قَلَرِ كِفَارِ خَاكِسَارِ وَمُعَاوَنْتِ اَيْلَدُ كَلَرِ اَهْلِ اِسْلَامِ

اُولَش بُونَكِرُول ضَعْفِي وَانِكَارِي مُحَقَّقْ وَارُوبْ اُولْ عَسْكَرِ
قَوِيَهْ اَرْقَهْ وَيَرْوَبْ بُو عَسْكَرِ ضَعْفِي تَامْ اَيْدَا لَوْمْ سُلْطَانْ
اَرْطَغُرُولْ بُو كَلَامِي عَسْكَرِ نَدَنْ كُوشْ اَيْدُوْبْ فِي حُضُورْ
اُولَش وَبُيُورْ مَشْكِ بُو اِيَشْ نَامْدَا زَلْ رَا اِيَشِي وَاصْلَا مُرْدْ اَنْدَرْ
جَنْبَشِي دَكُولْ ذِي قَوِيَهْ قُوْتْ وَيَرْوَبْ ضَعْفِي چَكْنْدَا وُزْ
اَصْلْ هُنْ ضَعْفِيَهْ يَارْدَمْ اَيْدُوْبْ قُوْتْ وَرَمْ كَدْ دُرْ جَلْبِي
بَاغْ اَوُسْتِنَهْ دِي كِرَا وُلْ سُلْطَانْ اَلْعَزَاتْ وَالْمُجَاهِدِيْنَ

علام الدین غازی طالبِ ثراه بوحالی کو رب سنجاق دیند
 اتندن اینوب یوزیره قویب جنابِ حضرت کندی و دن
 وعسکرندن مایوس اولب تضرع و نیازده ایکن بو
 حال ظهورا نیلدی بشارت ایدیلر باشین یردن و
 وجه شریفن زمیندن کورتورب قوت و رب سیر
 کفار قیرن نه اصل عسکر دُر و نه اصل کسنه لر دُر دیو
 صوردی دیدلر کی بزدلخی بلرز و ملائکه میدرنه طائفه

وَنَامُذَارُ لَرَبُوحَانِ بَدَنِ أَهْلِ اسْلَامِ بِاقُوتِ بُوحَالِي كُوتِ

شُكْرُ آلِدِيلَر مَكْرَسَعِيدِ وَشَهِيدِ سُلْطَانِ عَلَامِ الدِّينِ غَايَةِ

غَايَةِ بِرُوضِ عِيفِ أُولُوبِ قُونِيهِ تَحْتِ بِيَدِي اَنَدَ قَرَارِ اَتْمِيدِ

اصْلَاهِ اَوْلَادِي يُوُقِ اِيْدِي كُفَارِ لَعِينِ اَيْشِدِ وَبِاَفْرَجِ بِلِيدِ

نِجَهِ يُوُزِ يَارَهْ قَدِرْ غَالِرْ وَبَارِ جَارِيَهْ سِلْفَكِهْ جَانِبِهْ عَظِيمِ

عَسْكَرِ حِقَارُوبِ كَلُوتِ اُوزُرِينِهْ أَهْلِ اسْلَامِي قِرَهْ قِرَهْ اُولِ

مَرْتَبَكِيَهْ اَلْمَشْرِيدِي كِي هَمَانِ تَمَامِ اَلَا لَر مَرْحُومِ سُلْطَانِ

بِلَدِي كُوتُري تَوَارِيحِ سِلْسِلَه لَرِنْدَ مَسْطُورِ كِي نِه سِلْسِلَه
 لَرِي سِلْسِلَه پادشاهانه ملاصِق و مُتَصِل دَر بِلَنْدَن قَلْبِ جِقَارُب
 بِلَنه قُوتُتَدِي قَوَلِي ^{عَبْدِي} اِيْدِنْدِي و سُلْطَانِ عُثْمَانِه سَتَجَاق
 و بَرْدِي صُكْرَه بُوْقَدَر اَنْلَر اَلْبَنْدَن مُيْتَر اُولْدِي طَاب ^{مِنْجَمَت}
 تَرَاهَا و جَعَلَ الْجَنَّةَ وَالْفِرْدَوْسَ مَثَوَاهَا سُلْطَانِ رَطْفُورُ و
 اُول كِي جَه بَر عَظِيم و اِقْعَه كُورْدِي اُول نِيَّتِ خَالِصُك
 وَضَعْفَايَه مُعَاوَنَتُوك و رَاهِ خُذَايَه اسْتِقَامَتُوك فِى الْحَالِ

وَلَكِنْ أَهْلًا سَلَامٌ سَجَا قَلْبِي وَأَرْجَانِي شَرَقْدَنْ فِي الْحَالِ
ظُهُورُ تَدِيرُ وَفِي الْحَالِ كُفَّارِ خَاكِسَارِي خَاكِهِ يَكْسَانِ تَدِيرُ
أَمْرُ خُذَا إِلَيْهِ سُلْطَانُ عَلَاءِ الدِّينِ شُكْرُنْزَايدُ وَبِ مَدَدِ
سَرْدَارِ لَرِي بِكَاتُورْكَ دِيدِي سُلْطَانِ ارْطغرُولْ غَازِي
طَابَ تَرَاهُ كُفَّارْكَ سَرْدَارِي بِأَشْيِ كُتُورْ بَاتِي يَا غَنِي بَرَقْدِي
سُلْطَانُ عَلَاءِ الدِّينِ نِيهِ أَتَدَنْ أَيْنُوبِ سُلْطَانِ ارْطغرُولْ
أَيْكِي كُوزْ لَرِي وَبُيُوبِ بَاغْرِيهِ بِأَصْدِي كِيمِ أَيْدُوكْنِي صُورْدِي

وَنَصَرَهُمُ اللَّهُ • وَدَاحِي أَصْحَابِ كِبَارِ دَن رِضِي اللَّهُ عَنْهُمْ

بِرِسِّي بُورُ رِي اِيَشْتَدُّم رَسُولِ خُدا صَلى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بُورُ دِلَرِي الْخَيْلِ وَأَبْوَاهَا وَأَوَانِهَا كَفِ مِنْ مِسْكِ الْجَنَّةِ

وَالْمُتَّقِ عَلَى الْخَيْلِ كَبَاسِطِ يَدِهِ عَلَى الصَّدَقَةِ لَا يَقْبِضُهَا • يَعْنِي

بُورُ دِلَرِي • اَسْعَرَتْ جُمْلَهُ اَعْضَائِي مِنْ مِسْكِ جَنَّتَن بَرَكَةِ

دُرِّ يَعْنِي بِرَاجِ مِسْكِ فَرْدِ وَسِ بَرِيدُ زَفَرَس • وَبَرَكْسَه كِي

اَسْعَزَايَه مُتَّصِلِ وَفِي اِيَلَه نَفَقَه اِنْفَاقِ اِيَدِ كَاَنَّهُ اَوَّلُ كِسْنَه

اَنَا رُطْبُو اَيْلِدِي اُولُ عَظِيمٍ وَاَقَعْتُ اَوْلِيَاءُ اللّٰهُ تَعْبِيرًا ^{دِيلَر}

جُلَسِي تَفَاق اَيْلِدِي لِي اَوْلَادِ كِرَامَتِكَ دَارِ اِسْلَامِهِ دَوْرٍ

قِيَامَتِكَ يَا دِشَاهُ اُولُو بَشَرٍ غَرِي طُوْتَهُ وَاِسْلَامِ اللّٰهِ دَنَدَنَ

ظُهُورَايِكَ وَاَوْجَاعُكَ دَنَدَنَ قِيَامَتِكَ سَلَطَتِ كِتْمِيَه

دُنْيَاكَ وَاخِرَتُوكَ مَعْمُورٍ وَسَلَطَتِ اَوْلَادُ اَحْمَادِكَ رُوي

زَمِينِي شَرْقِ عَرَبِهِ دَنَدَنَ قَبْلِيَه • اَيْدِي اللّٰهُ تَعَالٰى • وَشَيْدِهِمُ

اللّٰهُ تَعَالٰى • وَقَوَامُ اللّٰهُ تَعَالٰى • وَابْقَاةُ اللّٰهُ • وَعَزْمُ اللّٰهُ

ایدالریا ابارقیه یوزدیکي حمدا لله تعالی جوق واکن
 ایشتم حبیب کرم دن صلی الله علیه وسلم یوزدیکي
 برکتنه برغزا ای بیکسه علیقی کند وایله کوزسه هر
 حبه ودانه باشنه برحسنه یارلور ایش اول سببدن دیک
 کندوم مقید اولورم دیدی • وینه تمیم الداری رضی الله
 تعالی عنه حضرتیدن دخی بویجه روایت انور کی کندولر
 علیق اسبر بیلده مقید اولر کرایدی استفسار ایدیلر کی

يَدِي فَقَرَّيْهِ انْقَاقَ وَاعْطَا وَنَحَادَن مَعَ اِتْمَامِ شُرْدِ اِيْمَا

مُنْبَسِطُ رُصْدَقَه ثَوَابِي مَكْتُوبَا وُلُور • وَرِوَايَتَا وُلُورِي

اَصْحَابِ كِبَارِ زَدَنِ بَرَسِي مُتَّصِلِ كُنْدُ وَاِلَيْهِ اَيْدَرْدِي اِي يَمِي

وَعَلَيْتِي تَوْرِيَه كُنْدُ وَاِلَيْهِ قُورْدِي • فَقُلْنَا لَهُ يَا اَبَا رَقِيَه

اَمَّا لَكَ مِنْ يَكْنِيكَ قَالَ بَلَى وَلَكِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ اَزْتَبَطَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ فَعَالَجَ عَلَيْهِ بَيِّن

كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَبَّةٍ حَسَنَةٌ • دِيدِ لَزِي خُدَامُكَ يُوْقِيْكَ بِوُحْدَتِهِ

سَرُورِ کَا یَنَاتَدَن حَدِیثِ شَرِیفِ اِشْتَدُو کَمِی یُورِدِ یَلَرِکِ
 بَلِی اِشْتَدُم • سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یَقُوْلُ
 مِنْ اَرْتَبَطَ فَرْسًا فِی سَبِیْلِ اللّٰهِ کَانَ تَا لِنَفَقَةِ عَلَیْهِ کَا لِمَا دِیْنُ
 بِصَدَقَةٍ لَا یَقْطَعُهَا • یَعْنِی یُورِدِ یَلَرِکِ بِرُکْنَتِهِ اَسْبَغَا یَه
 نَفَقَهُ اِحْسَانِ اَنْسَه کَا تَه مُنْفِقُ فِی سَبِیْلِ اللّٰهِ دُرِیْدِ
 صَدَقَدَن مُنْقَطِعُ دَکَلْدَز • وَحَکَا یَتَّ اَوْلَدِ یَلَرِکِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ
 بِنْ زِیَادٍ وَفَتَا کِی مَضَرَه دَاخِلًا اَوْلَدِ یَلَرِکِ بَرْ عَظِیْمُ جَا بِرِی وَغَزَا

خِدْمَتِكَ زَلِّي يَوْمَ قِيَامِي بِوُجْدِ مَتَى يَدِي بِيُورْدِي لِي لَحْمَدُ

لِلَّهِ وَازْدُرْ وَلَكِنْ اَيْشْتَمُ حَبِيبُ اللَّهِ بِيُورْدِي لِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ • مَا مِنْ أَمْرٍ مُسْلِمٍ يَنْقِي لِفَرَسِهِ لِفَرَسِهِ شَعِيرًا ثُمَّ يَغْلِقُهُ

عَلَيْهِ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ بِكَارِحَتِهِ حَسَنَةً • يَعْنِي بِرُكُوسَتِهِ

كُنْدُوا إِلَيْهِ أَتَى زَيْدُ بْنُ يَاسَنٍ بِأَبِيهِ بَاشِيَةً أَصَهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ^{ابن دُرَبٍّ}

أَخِي وَفَضْلِي إِلَيْهِ مَرَّحَتُهُ بِأَشْنِهِ بِرُحْسَنِهِ كِتَابَتِنِ أَمْرًا إِلَيْهِ

وَدَاخِي ابْنِ الْخَطَلَةِ حَضَرَ تَلْكَ لَيْلَتَهُ دِدِي لِي وَفِي حَقِّهِ سَرْدَاخِي

اللَّهُمَّ ارْزُقْهُ مِنِّي وَأَرْزُقْنِي عَلَى يَدِكَ بِعَيْنِي هَرَجَهُ دُعَا
 اَيِدِ بِرَمَشٍ كِي يَارْتِي بَنِي اَدَمَهُ بَنِي تَخْيِرِ اَيِدُوكَ وَرِزْقِي
 يَدِيكَ قُودُكَ اَوْ مَرَمَ جَنَابُكَ لِي بَنِي اَهْلِيكَ وَاولَادِيكَ
 اَكْلَهُ اَحْبَابِيْلَهُ وَبَنِي اَللَّهِ رِزْقُكَ دُرُ وَاَيِ ذَر
 حَضَرَ تَلِي رِضِي اللهُ تَعَالَى عَنْهُ حَبِيبُ اللّٰهْدَن رِوَايَت
 اَيِدِ رَضِيَ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم • اَسْبَعِي يَوْ قُودُكَ رِزْقِي هَرَجَهُ
 دُعَا اَتَمِيهِ دِرْكِ يَارْتِي جُنْكِ بَنِي اَدَمَهُ بَنِي تَخْيِرِ اَيِدُوكَ بَنِي

واردي جريح حضرتيله ستره وارديلر كورديلر آي دَر
 حضرتلري بر لطيف آي وازجايره قومش وتلا دَر ديلر
 كي ندر بوات يا ابا ذر يوز ديك بوات بر عجب اندر
 كي مستجاب الدعوت دَر استفسار اتديلر كي ات داخي دعا
 ايلر مي يوز ديك بلي بر كجه اولماي كي ات جناب رب العالمينه
 يوزا و رب دعا ائلييه • يَقُولُ اللَّهُمَّ اَنْتَ سَخَّرْتَنِي لِاِثْنِ اَدَمَ
 وَجَعَلْتَ رِزْقِي بَيْنَ يَدَيْهِ فَاجْعَلْنِي اَحَبَّ اِلَيْهِ مِنْ اَهْلِهِ وَمَا لَهُ

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَابَتُوا الْخَيْلَ فَأَنَابَتْهَا تَعْتَبُ
 أَيِ أَدَبُهَا وَرَوْضُهَا لِلْحَرْبِ وَالرُّكُوبِ فَأَنَابَتْهَا تَدَبُّ وَ
 تَقَبُّلُ الْعِقَابِ • يَعْنِي يُورِدُ يَلْزَمُكَ اسْبَغَرْتَنِي تَأْدِيبًا يَدُبُّ
 تَعْلِيمٌ غَرَّ أَيْلَانِ نِسَانٍ كَيْفَ قَابِلُهُ رَادِبٌ قَبُولٌ يَدْرُ • وَعَزَّائِنْ
 عَبَّاسٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَتْ الْخَيْلُ كَسَائِرِ الْوُحُوشِ فَلَمَّا أَدْنَى
 اللَّهُ تَعَالَى عَزَّ وَجَلَّ لِابْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ بَرَفَجَ
 الْقَوَاعِدُ مِنَ الْبَيْتِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِنِّي مُعْطِيكُمْ كُنُوزًا إِدْخَرْتُمْ

كَدُّو لَرَه اَهْلِ لَرِنْدَن وَمَا لَرِنْدَن اَجَبَانِلَه • وَدَاخِي
 وَهَبْ حَضَر تَلَرِي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِيُورْدِي كِي بِرَاسِ عَرِيضِي قَدَرِي
 اَوْزَارِنْدَن رَا كِي تَكْبِير وَتَهْلِيل اَيْلَه بِهَر حَالِ جَوَاب وَرَبِّ
 بِلَه تَكْبِير وَتَهْلِيل اِيذَر • وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ الشَّيْطَانَ لَيُخْتَلِ فِي دَارِ فَهْرِ فَسُوعِي
 يَعْنِي شَيْطَانُ اَوَّلِ دَاخِلِ اَوَّلِ خَلْقِي اَضِلَالِ اِيذَا مَرَّ اَوَّلِ
 خَانَةِ اسْبَغِ عَرِيضِي اَوَّلَا • وَعَنْ اَيِّ مَامَه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

حَضْرَتِ بُرَاهِيْمَ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ بَيْتِ شَرِيفِ بِنَا

اَمْرًا وَلَنْدِي وَدَاخِي حَضْرَتِ سَمَاعِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَحَى وَلَنْدِي

بِرُكْنِي مُطِيعِ اَيْتَمِ كَرْدِ سِيَرِهِ كَمْ سِرْ وَكَ اِچُونِ مَخْرُونِ اَيْدِي

وَحَى وَلَنْدِي حَضْرَتِ شَمَاعِيْلَ كِي اَجِيَادِ طَاغِيَةِ چَقُوْبِ

دَعْوَتِ اَيْلِهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ اِلَٰهِي وَاحْسَانِي اَيْلِهِ اَجِيَادِ طَاغِيَةِ

چَقُوْبِ دُعَا اَيْلَدِي وَجَبَرِ اَرْضِ بِرَاسِ عَرَنِي قَلَمَادِي كِي كَلُوْبِ

حَاضِرِ اَوْلُوْبِ اَوْلِ سُلْطَانِ لَرَه تَذَلُّ اَيْلِيهِ وَاَوْلِ سُلْطَانِ نَاجِيهِ

لَكُمَا ثُمَّ أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى إِسْمَاعِيلَ أَنْ أَخْرِجْ فَادْعُ اللَّهَ
أَنْ يَدْنِيكَ إِلَى الْكَنْزِ فَخَرَجَ إِسْمَاعِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى الْحَيَادِ
وَكَانَ مَوْطِنًا مَعَهُ وَمَا يَذَرِي مَا الدُّعَاءُ وَلَا الْكَنْزُ فَالْهَمَّهُ
اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الدُّعَاءُ فَلَمْ يَبْقَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ فَرَسًا بِأَرْضِ
الْعَرَبِ إِلَّا أَجَابَتْهُ وَأَمَكَّتْهُ مِنْ نَوَاصِيهَا وَذَلَّلَهَا فَارْكَبُوهَا
فَاعْتَقِدْهَا فَانْقَهَامِيَّامِينَ وَإِنْهَا مِيرَاثُ آبِكُمْ إِسْمَاعِيلُ عَلَيْهِ
السَّلَامُ • يَعْنِي أَوْلَادُ وَحْشِي أَيْ سَائِرُ وَحُوشٍ كَيْ قَحْنَكِي

بِرُكْنَتِهِ نَوَاحِي سَاعَتِ نَهَارٍ يَدَانِ بِرُسَاعَتَيْهِ يَقْلِبُ مِقْبَرَتَيْ

أُولَئِكَ يَعْنِي تَوَزُّلَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى أُولَئِكَ قَدَمَتِهِ

الَّتِي جَعَلَهَا حَرَامًا أُولَئِكَ • وَعَنْ مُوسَى بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمِّهِ

بَنِي عَامِرٍ • قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • إِذَا أَرَدَ

أَنْ تَغْزُو فَاشْتَرِ فَرَسًا غَزْ مُحَمَّدًا مَطْلُوقَ الْمَيْمَنِ فَإِنَّكَ تَسْلَمُ

وَتَغْنَمُ • يَعْنِي رِوَايَاتِ أُولَئِكَ يُورِدُ يَدَكَ غَزَايَهُ لِقَوْلِهِ إِنَّ

أَوَّلَ أَصْلِ فَرَسٍ اشْتَرَى إِلَهُ كِيَانِي سَاقِرًا وَلَا وَصَاحَ أَيْ غِيَا سِكْرًا وَلَا

يَا بَشِيَّةَ امْرَأَتِي بُولُوكَ وَبَاغْلَكَ وَبَيْتَكَ مَعْلُومٌ أَوْلَدِي كِي بَنِي
 أَوْلُ سُلْطَانِ نَرْدُونِ مِيرَاثِ قَلْبِدَرْ كِي الْحَمْدُ لِلَّهِ • وَدَاخِي أَكْبَرِ أَصْحَابِنِ
 بِرِي كُورْدِي كِي بَرَاوَلُو غَزَايَه كِيدَز كُنِ اِتِي يَدَا كِنَه الْمَشِ كِيدَز
 دِيدَم كِي نَه اِيچُون سَوَارَاوَلَمَزَن سَوَارَاوَلَسَك نَه دِيدِي كِي يَا عَمِيد
 اللَّهُ اِتِي سَمِعْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
 مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ فَهُمَا حَرَامٌ عَلَى
 النَّارِ يَعْنِي سَرَوَرِ كَاثِنَاتِدَنْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَوَايَتِ صَحِيحِي

وَالثَّالِثُ قَبْضَةٌ وَقَالَ بَارَكَ اللَّهُ فِيكُمْ وَفِي كَسْبِكُمْ بِغَيْرِ رِوَايَةٍ

صَحِيحَةٍ • سُرُورِ كَايِنَا تَدَنْ كِيَا ت قُوشِ شَيْنِ تَجْوِزِ يُوْرُبِ

كَتْدُوْلَرْ سَعَادَتِ اِيْلَهْ بِرْ قُوشِ شَيْنِ اَوَّلْ كَلَنْ اَتَهْ اَوْجْ دَانَهْ حُلَهْ

يَمْنِي اِحْسَانِ اَتَدِيْلَرْ وَثَانِيَهْ اِيْكَ حُلَهْ وَثَالِثَهْ بِرْ حُلَهْ وَرَابِعَهْ

دِيْنَارِ وَخَامِسَهْ دِرْهَمِ وَسَادِسَهْ جِدَا اِحْسَانِ اَتَدِيْلَرْ • وَآخِرَهْ

كَارْدَنْ صُورْدِيْكَ يَنْهْ مِقْدَارِ يَزْدَنْ قُوشِ اَتَدِيْلَرْ دِيْلَرْ يُوْرُبِ يَزْدِيْلَرْ

يُوْرُبِ يَزْدِيْلَرْ اِلْتِيْ مِيْلُوْ يَا خُوْدْ دَاخِرِيْ زِيَادَهْ • حَضَرَتْ شَافِعِيْدَنْ

اَوْزَرْنَكَ غَنِيْمَتٍ وَسَلَامَتٍ مُّقَرَّرَةٍ وَمُحَقَّقَةٍ • وَدَاخِيَ اصْحَابِ
 كِبَارِ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ اَجْمَعِينَ صَوْرَتِي لِي فِي غَزَا لَزْدَه
 قَتَيْتُ طُونْتَ اَيَّ صَابِرٍ بُولَدِي لِي اِتِّفَاقٍ اَيْلَدِي لِي طُورِي يَغْنَى
 خُرْمَايَ طُورِي وَصَاغَ اَيَاغِي سَكَلِ اَيَّ مُبَارَكٍ صَايَدِي لِي • وَذَكَرَ
 ابْنُ بَيْدُنٍ فِي كِتَابِهِ اَنَّ رَسُوْلَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَابِقُ
 بَيْنِ الْخَيْلِ عَلَى حُلَّةٍ اِنَّهُ مِنَ الْيَمَنِ فَاَعْطَا السَّابِقَ ثَلَاثَ حُلَلٍ
 وَالْمُصْلِحَ حَلَّتَيْنِ وَالثَّالِثَ حُلَّةً وَالرَّابِعَ دِينَارًا وَالْخَامِسَ رُحْمًا

وَجَائِزَ إِحْسَانٍ دَاخِي خِلَافِ يُوق • وَعَنْ أَبِي هِنْدَانَ رَسُولَ
 اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْفَى بِفَرَسٍ فَقَامَ إِلَيْهِ وَمَسَحَ وَجْهَهُ
 بِكُمَةِ وَعَيْنَيْهِ وَمَخْرَجِهِ • يَعْنِي حُضُورَ شَرِيفَلَرِنَه بِرَأْسِ
 عَرَبِي هَدِيَه كَوُرْدِيَلَرَهَا نَ سَعَادَتِيلَه قَلْقُوبُ مُبَارَكْ
 يَكَلَرِيلَه كَوُرْدِيَلَرِنِي وَيُوزِي سَعَادَتِيلَه مَسَحَ أَيْلُوبُ سِلْدِي
 حَاضِرًا وَلَنَلَرْدِيدِ لَرِي جَاقُ بُوَقْدَرَايِ تَعْظِيمِ ايدُر سِرْايرَسُولَ
 اللَّهُ كِي مُبَارَكْ يَكَلَرِي كَوُرِيلَه سِلَر سِرْايرَسُولَ دِيلَرِي • إِنَّ

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَوَيْتُ وَأَرْكِ هَرْمِلَ دُرَّتْ بِكَ اِدْمُ • وَ
جَايَزُهُ الْأَنْلَرُ سُرُورِ كَابَاتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوْرِيكَ
بَارَكَ اللَّهُ فِيكُمْ وَفِي كَسِمِكُمْ وَفِي شَرْحِ • اَيْضًا سَابِقُ بَيْنِ الْخَيْلِ
قَسْبَقُ فَرَسُ لَائِي يَكُوْرِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَآخِذَ السَّبَقِ وَهُوَ أَوَّلُ
سَبَاقَةٍ كَانَتْ فِي الْإِسْلَامِ ذَكَرَ ذَلِكَ جَمَاعَةٌ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَفَدَلَتْ
هَذِهِ الْأَحَادِيثُ عَلَى جَوَازِ الْمَسَابَقَةِ بَيْنِ الْخَيْلِ وَجَوَازِ تَضْمِيرِهَا
وَهَذَا مِمَّا لَا خِلَافَ فِيهِ • وَلِلْحَاصِلِ عِلْمًا بَيْنَكُمْ قَوْشِي جَايِزُ

كَوْمَلَكْرِي يَكِيلَهُ قَلْقُوبٌ سَعَادَتِي لَهُ أَتَدْرِي نُوْكَ وَجْهِي وَ
 كُوْزُ لِرِي وَبُوْزُ نِي مَسْحُ اِيْدُ وَبَسْلِدِي لِر حَاضِرِ اُولُنْدُوْدِي لِر
 يَ كَوْمَلَكْ يَكِيلَهُ يَا رَسُوْلَ اللهِ يُوْرِدِي لِر كِي جَبِيْمُ جَبْرِئِلُ
 خُصُوْصِ خِيْلِكَ اِقْهَالَ اِنَّهٗ دِيُوْ اِهْتِمَامُ اِيْلَدِي بَرْدُ فَعَا • وَ
 عَنْ شَيْخٍ مِنْ اَلْاَنْصَارِ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 مَسَحَ بِطَرَفِيْ ذَا اِيْمِهِ وَجْهَهُ فَرَسِيْهِ وَقَالَ اِنِّيْ عُوتِبْتُ اللَّيْلَةَ
 فِي زَالَةِ الْخَيْلِ • مَشَاحِجُ اَنْصَارِ دَنْ رِضْوَانِ اللهِ تَعَالَى

جَبْرِئِلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَاتِبَنِي فِي الْخَيْلِ يَعْنِي خَضِرَ جَبْرِئِلَ
صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ بِرُكْنٍ أَنْتَ تَعْظِمُ قُصُورِنَا
عُنَابِ أَيْلَادِي • وَعَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَزِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ
قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَحَّ وَجْهَهُ
فَرَسَهُ وَعَيْنِيهِ وَمَغْرَبِيهِ بِكُمُ قَيْصِهِ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ
بِكُمُ قَيْصِكَ فَقَالَ إِنَّ حَبِيبِي جَبْرِئِلَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
عَاتِبَنِي فِي الْخَيْلِ • يَعْنِي بِهِ كَوْنَهُ يَدْرِي سَعَادَتِي لَهُ مُبَارَكٌ

وَيَحْمِلُ إِلَى أَنْ كَبُرَ وَضَعُفُ قَالَ أَشْهَدُ وَأَشْهَدُ • يَعْنِي بَرَكُنْ

حَبِيبُ أَكْرَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَوَّرَ دِيكِي بِرُكْسَنَه ائْتُونَكَ

وَجِهْنَه ضَرْبُ ايدُوبْ لَعْنُ ايدُوزِيوز دِيلَرِكِي فِعْلَدَنْ

اَوْتَرِي سَنِي نَارُطُو تَرْخَلَه ضَبُولَايِم دِيرِسَك اَوَارِنْدَه

غَزَا ايدُوبْ كَا فِرْقَتْلَايِلَه اُول دَرْدِمَنْد خَوْفِنْدَنْ اَوَارِنْدَه

جُوق غَزَا وَمُقَاتَلَه لَزَا ايدُوبْ تَا پِير وَضَعِيف اُولْجَه تَعْقِيم

ايدُوبْ اُول اَيْتِي بِنَا ايدِي وَمِير مُؤْمِنَه دِير دِيكِي قِيَامَتَنْ

لهم فلهما شفاعة يومئذ
عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ مُبَارَكٌ رِزْقُكَ بِرُطْبِ فِيهِ بِرَاتُوكَ وَجْهِي

مَسَحَ ابْدَ زَاوِلَ حَبِيبِ الْكَرَمِ وَيُورِدُ يَلُوكِي بُو كَجِهَ اَهْمَالِ اَيْلَهَ

بِرْخِيلَكَ اِزَالَسْنَدَ بَكَاجَبَرِيْلَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ

عَنَابِ اَيْلَدِي وَعَنْ شَيْبَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُجَاهِدٍ

قَالَ ابْصُرْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنْسَانًا ضَرْبَ

وَجْهِ فَرَسٍ وَلَعَنَهُ فَقَالَ هَذَا مَعَ تِلْكَ لَتَمْسُكَ النَّارُ

اِلَّا اَنْ تُقَاتَلَ عَلَيْهِ فِي سَبِيلِ اللهِ فَعَدَلَ رَجُلٌ يُقَاتِلُ عَلَيْهِ

شهادت ایلک اوزارندن هم غزایلدوم و هم تعظیم دایمی
 ایدارم • و حضرت مکیولدن روایتدیرکی قال رسول الله
 صلی الله علیه وسلم • اکر مؤمن الخیر و جلد و ما •
 یعنی یوزدیرکی اسغرای دایما •
 تعظیم و تعظیم تام • ایلک •

